DE VRIJMETSELARIJ

OORSPRONG, WEZEN EN DOEL

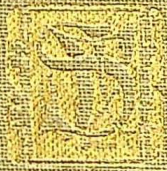

DOOR

A.F.L. FAUBEL

Fol.

DE VRIJMETSELARIJ

AAN HAAR —
MIJN VROUW

0010-65684160
011253106

Het Hoofdgebouw der Orde van Vrijmetselaren in Nederland,
te 's-Gravenhage, Fluweelenburgwal 22

Bp 304.790
XXXI 1183

DE VRIJMETSELARIJ

OORSPRONG, WEZEN EN DOEL

DOOR

A. F. L. FAUBEL

MET ILLUSTRATIES EN REGISTER

VOLHERDT STAEGH,

VOLMA

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 17 Juni 2013
No. Induk : 73404/PN-MUSEUM/'13
BIB - ID :
Beli / Hadiah : Ex. Museum

N.V. BOEKH. EN UITGEVERSMAATSCHAPPIJ
V/H. W. P. VAN STOCKUM & ZOON
DEN HAAG — BUITENHOF 36 — 1932

INHOUD

	bldz.
Inleiding	1
De ontwikkeling van het buitenkerkelijk godsdienstig leven	6
Het ontstaan van de Vrijmetselarij.	10
De Grootloge van Engeland en hare Constitutie	32
Verbreiding van de Vrijmetselarij buiten Engeland	40
Vrijmetselarij. Wat zij is	56
Het religieus karakter der Vrijmetselarij	75
Vrijmetselarij en Godsdienst	79
De grondslagen der Orde	97
Maçonnieke Symboliek en Ritualistiek.	129
De georganiseerde Nederlandsche Vrijmetselarij	153
In de Loge	164
Vrijmetselarij, Andersdenkenden en Tegenstanders	190
Vrijmetselarij en Rome	211
Slotwoord	224
Wie o.a. Vrijmetselaar waren	233
Naam- en zaakregister	236

VOORWOORD

Reeds vroeger verschenen van de hand van den schrijver van dit boek verschillende brochures, betrekking hebbende op de „Vrijmetselarij".

Deze brochures werden zeer op prijs gesteld en meenden wij goed te doen, den schrijver te verzoeken, de stof van „Vrijmetselarij en de Orde van Vrijmetselaren" en „De Vrijmetselarij en haar tegenstanders" uitvoerig uit te werken in een boek, dat een waardige plaats innemen kan naast de vele boeken over deze geestelijke strooming, die in vreemde talen bestaan en vertaald tot ons kwamen.

Wij meenen dat de schrijver volledig is geslaagd in zijn taak een overzicht te geven van oorsprong, wezen en doel der vrijmetselarij, zooals deze zich in Nederland vertoont.

DE UITGEVER.

INLEIDING.

„De Vrijmetselarij is niets wille-
„keurigs, niets overtolligs, maar iets
„noodwendigs, dat in het wezen van
„den mensch en van de menschelijke
„samenleving is gegrond." —

LESSING.

Van het oogenblik af, dat de mensch in zijn meest primitieve denkleven zich rekenschap ging geven van wereld en leven en hij nadacht over de beantwoording van de vragen: „Van waar kom ik?" en vooral „Waar ga ik heen?" was hij zich bewust van de aanwezigheid en de werking van nog iets anders dan van de hem omringende, met zijn zintuigen waarneembare stoffelijke wereld. Hij besefte de macht van onzienlijke dingen; er bestond „Iets", dat hij niet kende en niet zag, maar dat toch werkelijkheid was.

Het werkende onbekende maakt altijd in-

druk op den mensch en niet het minst op de primitieve menschen. Zoo is het te verklaren, dat zij tot personificatie kwamen van die onzichtbare macht; het contact tusschen Schepper en Schepping kwam tot bewustheid, daargelaten den vorm, de persoonlijkheid waarin men zich den Schepper voorstelde.

Al geven sommigen nu aan dien vorm van vereering den naam van „afgodsdienst", zoo was niettemin de „Gods-idee" onder de menschen gekomen.

Naar gelang beschaving en cultuur vorderden, verdwenen bij het grootste deel der menschheid de afgods-begrippen en manifesteerde zich in hoogsten vorm het besef van een Opperwezen, zooals men dat kent als Jehova der Israëlieten; Brahma; de Hemelsche Vader der Christenen; Allah der Mohammedanen.

Opgemerkt dient te worden, dat in den laatsten tijd ook wel beweerd wordt, dat de ontwikkeling van de godsgedachte, van den godsdienst, niet moet worden beschouwd als een gevolg van de geleidelijke evolutie onder de menschen; de massa acht men daartoe niet in staat, maar men neemt aan, dat die ontwikkeling is te danken aan de werkzaamheid van bij-

zondere, begenadigde geesten, zooals Confucius, Boeddha, Jezus, Mohammed, om slechts de allergrootste te noemen.

Priesters, onder allerlei benamingen, werden voorgangers en, als kenners bij uitnemendheid van al wat op den godsdienst betrekking heeft, werden zij het centrale punt waarom de geloovigen zich vereenigden; het godsdienstig leven klom op tot godsdienstig vereenigingsleven; de kerk en het kerkgenootschap kwamen tot stand.

De invloed van de Kerk groeide sterk; immers hare dienaren waren verstandelijk de massa verre vooruit, terwijl de gebrekkige intellectueele ontwikkeling der menigte tevens oorzaak was, dat zij, naast hare strevingen van onmiddellijk practischen aard, hoofdzakelijk slechts aandacht had voor dingen van het hiernamaals, het toekomstige ziele-heil.

Hierdoor kwam het, dat geleidelijk de kerk haar invloedssfeer uitbreidde verre buiten den kring van den godsdienst.

Vorsten zagen in de kerk een krachtigen steun voor het wereldlijk gezag en op voorwaarde van wederkeerigheid bevoordeelde dat gezag de heerschappij en den invloed van de kerk.

Zij beheerschte kunst, drukte althans haar

stempel op kunstwerken, hetzij het schilder- of beeldhouwkunst, muziek dan wel architectuur betrof,

Haar steeds toenemende invloed vervulde als vanzelf haar dienaren met het besef van eigen beteekenis en macht en het ligt voor de hand, dat, naast de vaste overtuiging van „de waarheid" te bezitten, de geestelijke houding van de Kerk gericht werd op behoud — zoo mogelijk uitbreiding — van haar gezag en macht.

De dogmata, de leerstellingen, der Kerk werden dwingend opgelegde stellingen, heilswaarheden, die men in blinde gehoorzaamheid had te aanvaarden; tegen afvalligen, ketters, werden strenge maatregelen genomen; de bladen in het geschiedboek der menschheid zijn met bloed geschreven, waar zij de menschonteerende vervolgingen van andersdenkenden weergeven.

De geloofszekerheid, waarmede de priester zich opwierp als bemiddelaar tusschen God en den mensch, was wel gemakkelijk en geruststellend voor velen, maar zij gaf op den duur geen voldoening aan den mensch, die de vrijheid zocht in de ontplooiïng van zijn geestelijk leven.

* * *

De mensch kan bij brood alleen niet leven; dat zal wel altijd zoo zijn, gelijk het steeds geweest is. Het stoffelijk bestaan en het koele, beredeneerde verstand zijn niet voldoende; ook het gemoed en het gevoel, ja, ook de verbeelding vragen bevrediging.

Die bevrediging zocht men in den godsdienst of in een levens- en wereldbeschouwing buiten eenig theologisch verband, meer in het bijzonder buiten kerkelijk verband.

Behalve hen, die op het terrein van den godsdienst vrije ontplooiïng van hunne godsdienstige ervaringen wenschten, vindt men tot in de grijze oudheid tal van groepen menschen, die onder allerlei uiterlijke vormen en met dikwijls zeer uiteenloopenden geestelijken inhoud, zich bezighielden met het doel van het leven, met de plaats van den mensch te midden zijner medemenschen en met de geestelijke en zedelijke normen, die mensch en samenleving beheerschen. Bij alle verschillen hadden zij het gemeenschappelijke: geen bindende, dwingend opgelegde dogmata, geen voorgeschreven belijdenis of eenigen vorm van godsdienst als voorwaarde voor het éénworden met het Hoogste.

Het aanvaarden van een bepaalde kerkleer was uitgesloten, maar allerminst beteekende zulks onverschilligheid tegenover het machtig verschijnsel van den godsdienst, welks invloed op het leven der menschen ten volle werd erkend en waarvan de groote drijfkracht op velerlei gebied ten volle werd gewaardeerd.

De ontwikkeling van het buitenkerkelijk godsdienstige leven.

Wil men de ontwikkeling van het godsdienstig leven goed begrijpen, dan moet men bedenken, dat er tweeërlei Godsopenbaring is:

1°. Godsopenbaring uit het gemoed, welke onbewust, intuïtief is te noemen. Zoo voelt men voornamelijk in het Oosten „de waarheid" aan.

2°. Godsopenbaring uit het zuiver denken, welke bewust, discursief is te noemen. Dit karakter krijgt vooral de godsdienst in het Westen.

Zoo wordt een diep religieuse gedachtenwereld aangetroffen in de mysteriën van het oude Egypte en van Eleusis, met hunne geheime inwijdingen, waarin de intuïtieve waarheid wordt geopenbaard.

De Orde van Pythagoras daarentegen was een school op philosophisch-religieusen grondslag, waarvan de leden aan elkander verbonden waren door een eed en elkander als „broeders" beschouwden. De kern van die leer wordt gevormd door de leer der getallen. In het getal wordt het wezen van alle dingen gezien; alles is getal naar zijn natuur. Op de verhouding der getallen, leerde Pythagoras, berust het organisme van den macrocosmos zoowel als van den microcosmos.

In het oude Rome ontstaan geestelijk-zedelijke genootschappen (Sodalitates), religieuse broederschappen.

In latere tijden zijn het de geestelijke Ridder-Orden, die aanvankelijk binnen, later buiten kerkelijk verband bijzondere groepen van geestelijk leven vormden, terwijl zij zich ook met ziekenverpleging en werken van liefdadigheid bezighielden.

Een der invloedrijkste is de Orde der Tempelheeren of Tempelieren geweest, die in 1118 werd gesticht. De Ridders legden een gelofte af van kuischheid, gehoorzaamheid en armoede.

De Orde breidde zich sterk uit en ruim 100 jaren na de oprichting telde zij 20000 ridders, die meer dan 9000 tempels bezaten.

Koning Philips IV van Frankrijk begon de vervolging der Orde, vermoedelijk om zich van hare aanzienlijke bezittingen meester te maken. De toenmalige Grootmeester Jacques de Molay werd den 13 Maart 1313 te Parijs levend verbrand. De Orde was wel is waar opgeheven, maar zelfs nog in den tegenwoordigen tijd gaan er geruchten, dat zij, al is het op kleine schaal, toch nog in het geheim werkzaam is.

Geleidelijk verdwenen de verschillende Ridder-Orden; slechts de Johanniter- en Malteezer-ridders zijn nu nog werkzaam.

Tegen of in het begin van de zeventiende eeuw verschijnt weer een nieuwe en zeer geheimzinnige groep: de Rozenkruizers.

Ondanks een bijna niet te doorworstelen hoeveelheid litteratuur is het moeielijk een juist beeld van het ontstaan, het doel en het verloop van deze beweging te verkrijgen. Van den oorsprong weet men niets, en de jarenlang verkondigde meening, dat zekere Christian Rosenkreutz de stichter zou zijn, is door Adolf Santing in het Tijdschrift „Bouwsteenen" (April 1931) afdoende weerlegd.

Het eerst blijkt iets van hun werken door

het in 1614 en 1615 in druk verschijnen van hunne manifesten. De broederschap der Rozenkruisers was in graden verdeeld, en slechts zij, die de wijsheid zochten, werden aangenomen.

Hun belangrijkste geschriften zijn: „Fama Fraternitatis", „Confessio Fraternitatis", „Het Scheikundig Huwelijk".

Het doel was beoefening van hetgeen zij noemden de magisch-magnetische geneeskunde en de studie der volgens hun zeggen hoogere chemie of het verkrijgen van den lapis philosophorum (steen der wijzen). Zij bedoelden niet te streven naar de kunst om „het metaal goud" te maken, maar wel het „symbolische goud". Het symbolische goud is niet het goud van de groote massa, maar het levende goud, het goud Gods, het stralende woord van God.

In hun alchimistische geschriften dient men uitsluitend naar de verborgen bedoeling te zoeken; de transmutatie van metaal, dus het maken van goud uit lood, dient opgevat te worden als het maken van levende steenen uit doode steenen, d.w.z. de geestelijk-zedelijke ontwikkeling van den mensch.

In den loop der jaren vormden zich naast en

rondom de oorspronkelijke groep van Rozenkruisers andere groepen, die zich ten doel stelden een nieuw leven in de maatschappij, zoowel op godsdienstig als op zedelijk gebied, te doen opbloeien. De humanistische levensbeschouwing was hun concreet doel.

Even geheimzinnig als de Rozenkruisers waren te voorschijn gekomen, even ongemerkt zijn zij geleidelijk verdwenen. Wel bestaat sedert 1866 de „Societas Rosicruciana in Anglia", waarvan de leden voornamelijk in Engeland en de Vereenigde Staten wonen, maar dit genootschap, dat zich bezig houdt met de studie van levensvragen en van de symboliek der wijsbegeerte in vorige eeuwen, is geen eigenlijke voortzetting der oude Rozenkruisers.

Het ontstaan van de Vrijmetselarij.

Een belangrijke schakel wordt aan de lange keten van sekten, genootschappen, groepen enz. toegevoegd door de stichting op 24 Juni 1717 van de Grootloge van Vrijmetselaren. De te Londen bestaande Vrijmetselaarsloges vergaderden dien dag in de „Apple-Tree"-Tavern in Charles Street, Covent Garden en, nadat zij

den oudsten aanwezigen Meester-Vrijmetselaar tot Voorzitter hadden benoemd, constitueerden zij zich tot een maçonnieke Grootloge, met Mr. Anthony Sayer tot Grootmeester.

Van waar kwamen op eens die Vrijmetselaarsloges? Van waar het woord „Vrijmetselarij"?

De beantwoording van deze vragen heeft een litteratuur doen ontstaan waarmede een bibliotheek van behoorlijken omvang kan gevuld worden; maar het historisch juiste antwoord, goed en deugdelijk gedocumenteerd, is nog niet gegeven.

Het zal wellicht ook nimmer kunnen worden gegeven, omdat de Vrijmetselarij, zooals wij die thans georganiseerd kennen, niet het product is van één bepaalde stichtingsdaad, maar in den loop der eeuwen in het geheim is gevormd en gegroeid.

De daardoor voor het kennen van hare voorgeschiedenis ontstane moeielijkheden worden nog vergroot, doordat nu wel met zekerheid vaststaat, dat verscheidene schrifturen van ouden datum betreffende de Vrijmetselarij door de schrijvers bewust werden vervalscht en opzettelijk onjuiste voorstellingen bevatten.

Deze voor overigens honorabele personen

onbegrijpelijke houding is te verklaren uit de tijdsomstandigheden waarin men toen leefde.

Het op den voorgrond tredend kenmerk der Vrijmetselarij en van de haar verwante vroegere genootschappen is: vrijheid — gelijkheid in wezen — broederschap; maar nòch de toenmalige Staat, nòch en allerminst de Kerk waren van het verkondigen en bevorderen van deze gedachten gediend. Beide instellingen voelden, dat de doorwerking van zulke denkbeelden de grondslagen zouden aantasten, waarop hun macht, gezag en invloed berustten.

Gevaar, en geen gering gevaar, dreigde de andersdenkenden in tijden, waarin tegenover machtsusurpatie van Staat of Kerk geen recht was te krijgen, en de gewoonlijk onmenschelijke wijze, waarop men tegen andersdenkenden optrad, maande tot voorzichtigheid.

Er zijn schrijvers, die den oorsprong der tegenwoordige Vrijmetselarij zoeken bij de Orde der Tempeliers, die na hare vernietiging in het geheim zou hebben doorgewerkt; hare verspreide leden zouden zich onder een nieuwen vorm en wel van Vrijmetselaarsgroepen hebben georganiseerd. Na den dood van Jacques de Molay zou zijn beweerde opvolger, Pierre

d'Aumont, met zeven andere ridders naar Schotland zijn uitgeweken en daar de verborgen wijsheid der Orde hebben bewaard. Deze ridders zouden zich om zekere redenen bij de metselaarsgilden gevoegd hebben en uit die combinatie zou de Vrijmetselarij zijn ontstaan [1]).

Inderdaad waren de oudste vrijmetselaarsloges, waarvan het bestaan en de werking deugdelijk zijn gestaafd, in Schotland gevestigd. Nochtans moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat er ook elders en in nog vroeger tijden, organisaties hebben bestaan, geheel overeenkomende met of werkelijk Vrijmetselaarsloges zijnde.

Dat de verspreid levende en wellicht hier of daar in het geheim georganiseerde Tempel-Ridders invloed kunnen hebben gehad op de geestesrichting, die men later met den naam „Vrijmetselarij" aanduidde, is wel aan te nemen, omdat hunne zedelijke idealen in veel opzichten met die der Vrijmetselarij overeenkwamen. Dat de Vrijmetselarij rechtstreeks uit de Orde der Tempel-Ridders zou zijn voortgekomen, is

[1]) R. F. Gould. Bekn. Geschiedeis der Vrijmetselarij. blz. 275.

door niets bewezen en ook niet aan te nemen, omdat zij aspecten heeft, die men niet bij de Tempel-Ridders aantreft en die een intergreerend deel van haar wezen hebben uitgemaakt van af het oogenblik, dat zij zich deed kennen.

Een andere theorie zoekt de afkomst der Vrijmetselarij bij de Rozenkruisers. Prof. Bolland beweerde: „Rozenkruiserij heeft zich in de achttiende eeuw vervormd tot en is uitgeloopen op Vrijmetselarij" [1]), al zegt de geleerde schrijver ook later: „Op de wijze der stelligheid te beweren, dat de Vrijmetselarij onmiddellijk en rechtstreeks uit rozekruiserij is ontstaan, ligt hier niet in de bedoeling, maar den nauwlettenden onderzoeker moet het gaandeweg door de nevelen steeds duidelijker worden, dat verband tusschen beide in hooge mate waarschijnlijk is te achten".

Dat prof. Bolland met zijn eerst aangehaalde uitspraak mistastte, blijkt alleen reeds daaruit, dat de Vrijmetselarij al in het eerste gedeelte der 17de eeuw bestond en niet tot 1717 behoefde

[1]) Dr. P. C. E. Meerum Terwogt. „De achtergrond van de Vlammende Ster."

te wachten op Rozenkruisers, die zich tot Vrijmetselaren „vervormden". In 1633 verschijnt te Londen een boek „Stow's Survey", waarin van „Freemasons" gesproken wordt.

Terecht echter wijst prof. Bolland op de „waarschijnlijkheid" van verband tusschen Rozenkruiserij en Vrijmetselarij. We zouden verder kunnen gaan en zeggen, dat dit „verband" onmiskenbaar bestaat.

In 1638 verscheen te Edinburg een boek getiteld: „The Muses Threnodie or Mirthfull Mournings on the Death of Master Gall", waarin voorkomt:

„For we be brethren of the Rosie Crosse:
We have the Mason Word and second sight".

Bij „the Mason Word" moet men niet denken aan eenig paswoord of herkenningswoord der metselaren, maar aan de gezindheid, de geestesgesteldheid der metselarij, zooals die in woorden, samengevat in „het woord" is uitgedrukt; men denke hierbij b.v. aan „Gods Woord", „het woord voeren" enz. Het „second sight" bedoelde „overeenkomst".

Er werd dus gesproken over samenhang tusschen Rozenkruisers en Metselaren; in welken vorm en in hoeverre blijkt niet, maar beide groe-

pen kenden elkander en hadden geestverwantschap.

Treffende overeenkomst tusschen de later georganiseerde Vrijmetselarij en Rozenkruisers blijkt uit het in 1629 verschenen boek „Summum bonum" van den Rozenkruizer Joachim Frizius.

Daarin wordt gesproken van den hoogen ouderdom van de „Koninklijke Kunst". Volgens de Fama Fraternitatis noemen de Rozenkruisers ook den Steen der Wijzen „der Königliche Rubin" en deze Koninklijke steen leidde tot Godskennis „dass sie ihn in Seiner Allmacht mit wunderbarer Anschauung der Natur recht erkennen mögen"; alzoo de Koninklijke kennis of wijsheid vereenzelvigd met natuurkennis. Men denke hierbij aan: natura artium genetrix (de natuur is de moeder der kunsten en wetenschappen).

Volgens oud-indische opvatting waren de Koningen ingewijd in de mysteriën van de natuurlijke Magie om naar het voorbeeld van het natuurrijk hun eigen rijk te besturen. De Magie heette oudtijds „Sanctum Regium", het heilige Koningsschap, Koninklijke Kunst.

Waneer wij deze gedachten overbrengen op

het terrein van het geestelijk leven, dan is de Koninklijke Kunst een Levenskunst, erkennende Liefde als het hoogste gebod.

Ook de tegenwoordige Vrijmetselarij noemt zich nog een Koninklijke Kunst en de Nederlandsche Vrijmetselarij zegt in artikel 2 lid 1 van hare Grondwet: „Zij (d. i. de Vrijmetselarij) vindt hare toepassing in de beoefening van de hoogste levenskunst".

Op tal van plaatsen komt in het genoemde boek van Frizius een symboliek voor, die overeenstemt met de tegenwoordige maçonnieke symboliek.

In 1633 verschijnt het Rozenkruisersgeschrift van Dr. Fludd, „Clavis Philosophiae", dat in zijn beschouwingen over symboliek ook al sterk maçonniek getint is. Opmerkelijk in dit boek is, dat daarin niet meer van Rozenkruisers, maar van „broeders" wordt gesproken.

Omdat in Stow's Survey, zooals hiervoren werd gezegd, in de uitgave van 1633 voor het eerst van „Freemasons" wordt gesproken en dat woord in vorige uitgaven niet wordt gebezigd, zien sommige maçonnieke schrijvers hierin een aanwijzing, dat, toen in 1629 „Summum Bonum" verscheen, de Rozenkruisers

reeds in een overgangsstadium verkeerden, en zij in 1633 geheel in de Metselarij zijn opgegaan om ongestoord te kunnen voortwerken. De Masons vormden toen nog geen erkend gilde, zoodat er geen bezwaar was tot hunne vereenigingen ook niet-vaklieden toe te laten, die als „geestelijke bouwers" een tehuis bij hen zochten.

Zoo trad de bekende Rozenkruiser Elias Ashmole tot de „Free-Masonry" toe. Hij was bekend als een zeer geleerd man. In zijn dagboek vindt men: 1646 Oct. 16. 4 H. 30' P. M. I was made a Free Mason at Warrington in Lancashire, enz." en verder een aanteekening, dat hij den 10den Maart 1682 een uitnoodiging ontving om den volgenden dag in de Masons' Hall te Londen in een logevergadering te verschijnen.

Ook Sir Robert Moray of Murrey, medestichter en eerste Voorzitter van het Koninklijk Genootschap van Wetenschappen te Londen, beroemd alchimist en beschermer der Rozenkruisers, werd in 1641 in de Metselarij opgenomen.

In 1646 stichtte Ashmole met zijn vriendengeestverwanten te Londen het „House Solomonis", een vereeniging als prototype van een ideale gemeenschap ter verhooging van het menschelijk geluk. Dit „House Solomonis"

hield zijn bijeenkomsten in de „Freemasons' Hall" in Masons Alley Basing Hall Street.

De vele overeenkomsten tusschen geestelijken inhoud, symboliek en uitdrukkingen der Rozenkruisers en Vrijmetselaren van toen en thans wijzen op zekere overeenstemming en verband. Niet is kunnen worden aangetoond, dat de Vrijmetselarij *rechtstreeks* uit de Rozenkruisery is voortgekomen en evenmin is het bewijs geleverd, dat Rozenkruisers zich op een bepaald tijdstip omvormden tot Vrijmetselaren.

Van het in 1911 verschenen groote werk van A. E. Waite „The Secret Tradition in Freemasonry" handelt ook het tweede deel over „het verband" tusschen Rozenkruiserij en Vrijmetselarij.

Het standaardwerk van Robert Gould „A concise History of Freemasonry" bevat ook niets, dat steun geeft aan prof. Bolland's herkomsttheorie. Veel van de geestelijke idealen en van de symboliek der Rozenkruisers is door hen in den loop der jaren overgebracht naar bouwlieden-organisaties, waarbij Rozenkruisers zich hebben aangesloten; daardoor hebben die idealen en die symboliek een plaats ge-

kregen in de later georganiseerde Vrijmetselarij.

Dr. W. Meijer zegt in zijn boek „De Rozekruisers of de Vrijdenkers der 17de eeuw" (blz. 60): „Het ideaal der Rozekruisers is verwezenlijkt in Bendictus de Spinoza. Zijn Ethica stond boven de geloofsverschillen van Christenen, Joden en Mohammedanen, maar was zoo stout en verheven dat de wereld ook aan hem zou zijn voorbijgegaan als niet juist in de kringen der Vrijmetselaars, de zonen der Rozekruisers, zijn beeld in 't begin der vorige eeuw weer herleefd was, toen een Lessing, een Goethe, een Jacobi en alle meesters van dien tijd Spinoza als hun voorganger vereerden." — (Van die vereering deed de Orde van Vrijmetselaren in Nederland blijken door zich op 21 Februari 1927 te doen vertegenwoordigen bij de plechtige onthulling van den steen, welke te 's-Gravenhage op het graf van Spinoza werd geplaatst; de spreker namens de Orde noemde dit graf de plaats, die is „als het graf van den Onbekenden soldaat, symbool der vereering van talloos velen voor hen, die met toewijding van hun leven den strijd voerden voor de zaak der Vrijheid".)

* * *

Ten slotte dient nog een plek genoemd te worden waar volgens sommigen de wieg der Vrijmetselarij heeft gestaan; n.l. naar de meening van hen, die haar rechtstreeks laten voortkomen uit de bouwcorporaties.

Het eerst is deze herkomst der Vrijmetselarij besproken in een in 1777 verschenen werk van den Abt Grandidier, die bij zijn studie over de oude Bouwhut te Straatsburg een onverbrekelijk verband meende te vinden tusschen de maçonnieke ritualen en de gebruiken, werktuigen enz. in de bouwvak-genootschappen. (Essais historiques et topographiques Sur l'église cathédrale de Strasbourg)

Niet alleen is zijn stelling onjuist omdat deze corporaties in vorige tijden niet den minsten geestelijken inhoud en beteekenis hadden, maar bovendien is de bouw- en steensymboliek der Vrijmetselarij niet van hen afkomstig; deze is zoo oud als de menschheid zelve.

De Bijbel wemelt van uitdrukkingen waarin deze symboliek voorkomt.

I Petrus II : 5. „en laat U zelven als levende steenen opbouwen tot een geestelijk huis".

In Amos VII : 7 wordt God voorgesteld als Bouwmeester, „een paslood in de hand".

Zooals het geestelijke dikwijls verborgen is in het stoffelijke, zoo was Christus voor Mozes verborgen in een rots of steen. Exodus 17 : 6.

„Zoo Jawhe het huis niet bouwt, sloven de bouwlieden er zich tevergeefs voor af." Psalm 127 : 1.

Jezaja 28 : 16 en 17 spreekt van het leggen van een kostelijken hoeksteen ten grondslag en het stellen van het recht tot meetsnoer, de gerechtigheid tot paslood.

Met kostelijken steen tot grondslag bouwt men „een geestelijk huis". Ook in oude Chineesche geschriften wordt in symbolieken zin gesproken van den passer, winkelhaak en troffel.

Al deze symbolen stonden in geen verband met het handwerk en zijn uit de grijze oudheid tot ons gekomen; die bouw-symboliek komt al vroeg voor bij genootschappen welker leden met het bouwvak niets hadden uit te staan.

In zijn bekend werk „Die Entstehung und der wahre Endzweck der Freimaurerei", Berlin 1897, toont Dr. Katsch afdoende aan, dat de oorsprong der Vrijmetselarij niet in het gildewezen of in de vroegere Duitsche „Bauhütten" gezocht moet worden.

Onder „Bouwhut" verstond men aanvankelijk de houten keet, die bij elk belangrijk bouwwerk wordt aangetroffen en waarin de arbeiders werkten en zoo noodig vergaderden; later was „Bouwhut" de naam voor een „groep" werklieden.

Voor elken bouw was er een bouw*heer*, die lastgever was en meestal de gelden verschafte; de bouw*meester* was de leider van den bouw.

Een organisatie of federatie van „Bauhütten" kwam in 1459 te Regensburg tot stand; de voornaamste, n.l. die van Weenen, Keulen, Bern en Straatsburg waren vertegenwoordigd. Regels werden vastgesteld omtrent het handwerk en de verhouding tusschen de „Steinmetzen"; een geheim rituaal regelde het innerlijk leven in de Bouwhut. Zij herkenden elkander aan het Paswoord, den Groet en den Greep, regelen van practisch nut om personen, die niet tot de Bouwhut behoorden, te kunnen weren. Aan het bezit van een diepzinnige geheime leer valt bij deze overigens onontwikkelde lieden niet te denken.

In de zeventiende eeuw ziet men de Bouwhutten verdwijnen; godsdienstige geschillen onder de leden verzwakten den band en meer en meer

raakte het wezen van hare organisatie uit den tijd.

De meening van sommige Duitsche maçonnieke schrijvers, dat de Duitsche loges uit de „Bauhütten" zijn voortgekomen, vindt nergens steun.

* * *

Nu blijft nog over na te gaan welk verband er heeft bestaan tusschen de bouwgilden in Engeland en de Vrijmetselarij.

Organisaties van bouwlieden zijn in Engeland en Schotland van zeer ouden datum; legendarisch zou de eerste vereeniging, gilde, ontstaan zijn in 936 toen onder bescherming van Prins Edwin, Zoon van Koning Athelstan, te York een vergadering van bouwlieden zou hebben plaats gehad en zij een charter van den Koning zouden gekregen hebben.

Van het eind der veertiende eeuw dateert een handschrift betreffende het bouwwezen, het Regius-Manuscript, dat zich in het Britsch Museum bevindt en door J. O. Halliwell is openbaar gemaakt.

Een korten tijd later moet het „Cook-Manuscript" zijn ontstaan.

In eerstgenoemd geschrift komt het woord „lodge" voor om daarmede de verzamelplaats der bouwlieden aan te duiden; een woord, dat verder een vaste plaats kreeg in de practische en in de geestelijke metselarij en nog heden algemeen wordt gebezigd voor vereeniging (en lokaal) van Vrijmetselaren. Het woord is van oude afkomst; het Grieksch tooneel had zijn „logeion" (spreekgestoelte); een uitbouw of balcon werd in het middeleeuwsch latijn aangeduid met „logium" of „logia"; het Italiaansch heeft het woord „loggia" voor uitbouw; de zeer oude Engelsche bouwoorkonden spreken van: loggia, loge, lodge, luge als de werkplaats.

Volgens hetgeen van de gilden in de veertiende eeuw bekend is, werkten zij onder verschillende namen, als: Company, Mystery of Craft. De Engelsche Vrijmetselaren spreken ook nog heden van „The Craft", waarmede zij de Vrijmetselarij aanduiden.

Meer en meer nemen de gilden in beteekenis toe en geleidelijk wordt melding gemaakt van het opnemen als lid van personen, die geen handwerk uitoefenden. In het oudst bekende notulenboek, in het bezit van de loge „Mary's Chapel" te Edinburg wordt melding gemaakt,

dat op 8 Juni 1600 als lid is aangenomen John Boswell, die geen werkman was; op 20 Mei 1640 wordt aangenomen Alexander Hamiltone, generaal der artillerie tot „Felow and Master of the Craft"; zooals hiervoren reeds werd medegedeeld traden Robert Moray en Elias Ashmole tot de metselaars-loges toe. In de archieven van de loge „Scoon of Perth" berust een op perkament geschreven mededeeling, dat Koning Jacob IV van Schotland als Vrijman-Metselaar was opgenomen; Dr. Robert Plot, die in 1686 een Natuurlijke Historie van Staffordshire schrijft, maakt melding van aanzienlijke personen, die behooren tot de „Society of Freemasons"; Sir Christopher Wren, bouwmeester van de St. Paul's te Londen, was lid van de loge, die later „Lodge of Antiquity" heette.

Tot nu toe is nog geen afdoende verklaring gevonden van dit eigenaardig verschijnsel, dat allerlei maatschappelijk hooggeplaatste leden en intellectueelen zich toen bij die werkliedengilden „companies" lieten opnemen.

Hetzelfde verschijnsel moet ook in de oude Duitsche Bauhütten zijn voorgekomen. Nog bekend is de oude Constitutie van de Hammer-

hütte te Siegen (Westphalen) waarin Graaf Johan van Nassau in 1516 „opnieuw" de voorschriften vastlegt, die door zijn voorouders gegeven zijn aan genoemde Hütte, genaamd „Zum heiligen Kreuz". In § 2 staat, dat iemand, die geen Broeder is en in de Broederschap wil worden opgenomen zonder het handwerk te beoefenen, aan de hut een pond was moet geven en aan de Broeders twee quart wijn.

Het is ook zeker, dat veel ethische genootschappen schuil zijn gegaan in werklieden-organisaties om zich aan de vervolging van de Kerk te onttrekken. Comenius zegt b.v. in zijn werk „Stem van den Rouw", dat de vervolgde broeders van de Boheemsche gemeenten zich in verborgen plaatsen terug moeten trekken en hij verwijst daarvoor naar Jesaja 26 : 20 „Kom mijn volk, ga in uwe binnenkamers en sluit de deur achter u; verberg u eene korte wijle, totdat de gramschap voorbijgegaan is".

Door het toetreden van al deze niet-werklieden zullen ongetwijfeld de eigenlijke gedachten van den practischen bouw overvleugeld zijn geworden door die van den geestelijken bouw.

In de Companies of Freemasons, de vakorganisatie, vormden zich de Societies of Freema-

sons, de clubs der niet-werklieden, die eerst een innerlijke kern vormden, later als het ware een kring van geestelijk gelijkgestemden om de Company heen.

In die Societies of Freemasons stond de geestelijke tempelbouw in het midden van het denkleven, het overoude symbool van Oostersche wijsbegeerte, dat reeds een onderwerp van bespiegeling had uitgemaakt in de geestelijke ridderschappen en onder verstrooid levende Tempel-ridders, Rozenkruisers e. d. was geculiveerd. Alle menschen zijn „de levende steenen van dit geestelijk huis", aanvankelijk ruw en onbehouwen, maar door ernstigen *zelf*-arbeid gebracht tot een harmonischen vorm, waardoor zij geschikt worden voor harmonischen bouw.

In de plaats van het bewerken van de *stof* kwam de cultuur van den *geest*.

De z.g. „speculatieve Vrijmetselaren" hebben zich wel aangesloten, om een onderdak te vinden, bij de z.g. „Operatieve Vrijmetselaren", maar zij hebben zich er niet mede vermengd en de Speculatieve Vrijmetselarij kan dan ook nimmer uit de gilden der werkmetselarij zijn voortgekomen.

* * *

Het eind der 17de en het begin van de 18de eeuw is een belangrijk tijdperk in den ontwikkelingsgang der menschheid.

Het Humanisme, dat in den tijd der Renaissance weder tot bloei was gekomen, beleefde daarna weer een periode van verval door den invloed van de Luthersche Staatskerk en de inquisitoriale Roomsch-Katholieke Kerk. De Kerkhervorming van 1517 bracht wel een geweldigen stoot toe aan de oude kerkmacht, maar aanvankelijk was de reformatie meer van innerlijke beteekenis, dan uiterlijk algemeen geldend. Heinrich Boos schrijft in zijn „Geschichte der Freimaurerei": „Vrij onderzoek en vrije wetenschap moesten in den tijd der Reformatie met de Kerk in botsing komen, met de oude zoowel als met de nieuwe".

Ook de nieuwe Kerk stond nog niet onbevangen tegenover de gewetensvrijheid. De beteekenis der Reformatie wordt hiermede volstrekt niet onderschat; zij en de oudere geestelijke Vrijmetselarij hebben ontegenzeggelijk veel gedaan voor de vrijmaking uit geestesboeien.

31 October 1517 en 24 Juni 1717. — Wittenberg en Londen, Kerkhervorming en Vrijmetselarij zijn lichtende bakens op den weg der

menschheid naar de ontplooiing van enkeling en gemeenschap tot geestelijke vrijheid. Beide hebben zij geslachten van mannen gekweekt, voor wie eigen, zelfstandige overtuiging het hoogste en heiligste was; die hun geestelijke vrijheid hebben weten te handhaven en te verdedigen en die zich in handel en wandel niet lieten beheerschen door een dwingend kerkgezag, maar zich lieten leiden door de innerlijke stem in hart en geweten.

Na den vrijheidsoorlog der Vereenigde Nederlanden tegen Spanje en de daarmede verbonden Roomsche Kerk begint het licht van de geestelijke vrijheid meer te gloren. Hendrik IV in Frankrijk, de Oranjes en de Hohenzollern waren krachtige beschermers van de nieuwe geestelijke stroóming, die later in het zoo even genoemd tijdperk vooral in Engeland tot uiting kwam. Krachtig strijder voor de idealen van het Humanisme was Joh. Amos Comenius (naar zijn geboorteplaats heetende Komensky), die in woord en geschrift de liefde van den mensch tot den mensch predikte en sprak van den bouw van een Tempel der Wijsheid, die naar de denkbeelden van den hoogsten Bouwheer moest worden opgericht. In 1641 bezocht hij Engeland

waar hij veel aanhangers vond; er werden humanitaire kringen gevormd, de „Friendly Societies" geheeten en meer en meer verbreidden zich zijne denkbeelden omtrent den godsdienst waarin alle menschen overeenstemmen, een menschheidsgodsdienst. Deze gedachte keerde zich tegen de scholastiek, tegen het sectarisme en het onverdraagzaam drijven der Kerk.

De begrippen van Humaniteit en Verdraagzaamheid treden in helderder licht; ongetwijfeld vullen zij hart en hoofd van al die zoekers naar geestelijk-zedelijke waarden, die de Freemasons' Societies hadden gevormd; de normen van het leven, dat hen bezielt, treden duidelijker naar voren en met de sterkere bewustwording van den geest wordt de drang geboren tot eigen krachts-combinatie en zelfstandig organiek leven: *de Freemasons' Societies maken zich los van de Freemasons' Companies en komen als zelfstandige „Lodges of Freemasons" te voorschijn.*

Zoo treedt de Vrijmetselarij georganiseerd in de openbaarheid zonder dat een bepaalde organisatie is aan te wijzen waarvan zij rechtstreeks afkomstig is. Zij is voortgekomen uit de bestendige evolutie der menschheid, die wel

tijdelijk door Kerk- en Staatsmacht kan worden geremd en belemmerd, doch wier voortgang door geen menschelijk ingrijpen is tegen te houden. Haar eerste organisatie is slechts een schakel in de keten van oneindig oudere afstamming.

Een voortdurend zoeken naar hooge waarden buiten de door de Kerk willekeurig opgestelde heilswaarheden, de zucht naar gewetensvrijheid, het diep besef, dat de menschenkinderen de aarde als broeders en zusters moeten bewonen, — al deze gedachten leefden in allerlei groepen en organisaties sinds de grijze oudheid, het eene tijdperk minder, in het andere weer sterker, en uit al die stroomingen is één groote in goede en genormaliseerde bedding geleide geestelijke strooming voortgekomen: *de Vrijmetselarij*.

De Grootloge van Engeland en hare Constitutie.

Zooals reeds is gezegd, had op 24 Juni 1717 te Londen de vereeniging plaats van vier vrijmetselaarsloges tot de Grootloge van Engeland; of er toen nog meer loges in Londen bestonden, die niet dadelijk zijn toegetreden, is niet bekend.

Er zijn maar zeer weinig gegevens omtrent deze stichtingsgeschiedenis, omdat alle bescheiden, registers enz. uit de jaren vóór 1722 zijn verbrand.

Wel kent men de personen, die bij de stichting een leidende rol hebben gespeeld; het zijn Dr. James Anderson, Dr. J. Th. Desaguliers, Anthony Sayer, George Payne en de hertog van Montagu.

Anderson, doctor in de theologie en philosophie, was predikant bij de gemeente van Schotsche Presbyterianen te Londen, aanhangers van een zuiver Calvinistische kerkorde. Sinds de Hervorming bestreden deze dissenters 't bisschoppelijk stelsel van de Staatskerk; na 't herstel van de Stuarts op den troon werden zij meedoogenloos vervolgd, totdat Willem III — zij het ook onder beperkende voorwaarden — godsdienstvrijheid verleende. Tot deze dissenters behoorde Anderson, die ook de voorganger en godsdienstleeraar was van een werk-metselaarsloge, waarvan eveneens Christoph Wren lid was.

Desaguliers was de zoon van een gereformeerd predikant te La Rochelle, die naar Engeland was gevlucht na de herroeping van het Edict van Nantes. Hij promoveerde in de

theologie en in de rechten. Anderson en Desaguliers waren zeer bevriend met Newton, ook omdat zij allen leden van de Royal Society te Londen waren. Van Anthony Sayer is niets bekend; in de later te noemen Constitutie betitelt Anderson hem als Mr. Anthony Sayer, Gentleman; een eigenaardige aanduiding, welke daaruit is te verklaren, dat Anderson een Schot was en men in Schotland de niet-werklieden, leden van een metselaarsloge, „gentleman mason" noemde.

George Payne was staatsambtenaar en had veel relaties in de aanzienlijke kringen; na Sayer werd hij tot Grootmeester gekozen en in die functie werd hij opgevolgd door den hertog van Montagu. Van toen af behoorden de Grootmeesters uitsluitend òf tot het Vorstenhuis òf tot den hoogen adel.

De nieuwe Grootloge besloot 29 September 1721 hare wetten vast te stellen en droeg Dr. Anderson op een Constitutie te ontwerpen, zooals steeds bij de bouwcorporaties gebruik was geweest.

Dit ontwerp werd in 1723 door de Grootloge goedgekeurd.

Voor de samenstelling volgde Anderson in

veel opzichten de oude werklieden-constituties. Het wetboek was verdeeld in „History", „Charges" en „Regulations".

Zijn geschiedenis, waarin hij de Vrijmetselarij tot Adam terugbrengt, is een zonderling mengelmoes van Wahrheit und Dichtung en van geen beteekenis. Van veel belang zijn de „Old Charges" of „de oude Plichten", die nog heden ten dage van gezag zijn in de Vrijmetselarij. Het is zoo goed als zeker, dat Anderson bij de opstelling van de Oude Plichten geleid is door denkbeelden van Comenius. In 1810 heeft Prof. Krause reeds gewezen op de groote overeenkomst van de O. Plichten en Comenius' „Panegersia" (1666). Ook uit zijn „Weg des Lichts" (1642) vindt men veel terug in de Oude Plichten.

Ter vermelding komen hier in aanmerking vooral de hoofdstukken I. „Betreffende God en Godsdienst" en II. „Van de burgerlijke Overheid, de hoogste en ondergeschikte".

Het eerste luidt: „Een Vrijmetselaar is door „zijn beroep verplicht de Zedewet te gehoorza-„men; en wanneer hij de Kunst recht verstaat, „zal hij nooit een stompzinnig godloochenaar, „noch een ongodsdienstig libertijn zijn. Maar

„ofschoon de Vrijmetselaren in oude tijden ver-
„plicht waren, in ieder land den godsdienst
„van dat land of dat volk te belijden, welke die
„ook mocht zijn, zoo wordt het nu toch doel-
„matiger geacht, hen alleen tot dien godsdienst
„te verplichten, waarin alle menschen overeen-
„stemmen, hun bijzondere meeningen aan hen-
„zelven overlatende; dat is: goede en trouwe
„mannen te zijn, mannen van eer en eerlijk-
„heid, door welke benamingen of overtuigin-
„gen ze ook onderscheiden mogen zijn; waar-
„door de Vrijmetselarij het Middelpunt van
„Eenheid wordt en het middel om trouwe
„vriendschap te verwekken tusschen menschen,
„die in voortdurende verwijdering van elkaar
„zouden zijn gebleven."

„De godsdienst waarin alle menschen over-eenstemmen" was een gedachte ontleend aan Comenius, die daarmee de leer van het Humanisme vereenzelvigde met de erkenning van een Opperwezen, maar ieder vrijlatend zich daarvan een voorstelling te maken, de Scheppende Kracht van een eeuwigen Bouwmeester, die zich in alles en in allen openbaart en daarmede één is. Niet de wereld en de menschen sluiten hem in, maar hij sluit wereld en menschheid in zich; geleid door

een alles beheerschende geestelijke en zedelijke wereldorde, streven alle menschen naar de eeuwige harmonie. Met deze gedachten kan een „stompzinnig godloochenaar" (stupid atheist, zegt de Constitutie) waarmede wordt bedoeld hij, die zonder nadenken of rede een bestaan van God ontkent, en ook een ongodsdienstig vrijdenker zich niet vereenigen, en daarom sloot men lieden van deze geestesgesteldheid uit.

Voor de Vrijmetselaren uit dien tijd was godsdienstig geloof heel iets anders dan het aannemen van de leer van de een of andere Kerk; ook geen strijd over theologische spitsvondigheden, zooals de al dan niet sprekende slang in het Paradijs, en evenmin onderwerping aan — en machinaal naleven van allerlei sacramenten en kerkelijke, dus door menschen uitgevonden en opgelegde, verplichtingen.

Hun godsdienstig gevoel was een vertrouwen op God, zooals het religieuze gevoelen van de tegenwoordige Nederlandsche Vrijmetselarij zich daarin openbaart, dat zij uitgaat van een vast vertrouwen in de werkelijkheid eener geestelijke en zedelijke, den mensch en de menschheid voortstuwende wereldorde.

Teekenend voor het wezen der Vrijmetselarij

zijn de woorden in Anderson's verklaring „dat zij een middelpunt vormt van eenheid en het middel van trouwe vriendschap te verwekken tusschen menschen, die anders in voortdurende verwijdering van elkaar zouden zijn gebleven".

Dit is uitsluiting van alle enghartige partijscheiding, en, alle onverdraagzaamheid ten spijt, de bevrijding en verheffing van de menschelijke broederschap uit hare boeien van groepsegoïsme en klassenstrijd.

Het Hoofdstuk betreffende de overheid enz. luidt: „Een Maçon is een vreedzaam onderdaan „van het burgerlijk gezag, waar hij ook woont en „arbeidt, en laat zich niet in met complotten of „samenzweringen tegen den vrede en de wel„vaart des volks en gedraagt zich niet onplicht„matig tegenover de lagere overheid. Want, „gelijk oorlog, bloedvergieten en onrust der „maçonnerie altijd nadeelig zijn geweest, zoo „waren ook de oude Koningen en Vorsten zeer „genegen om de gildebroeders wegens hunne „vreedzaamheid en burgertrouw aan te moedi„gen, daardoor de spitsvondigheden hunner te„genstanders feitelijk te weerleggen en de eer „der broederschap te handhaven, die altijd in „tijden van vrede heeft gebloeid. Wanneer soms

„een Broeder een rebel is tegen den Staat, dan „mogen hij en zijn mederebellen niet gesterkt „worden, maar moet men medelijden met hem „hebben als met een ongelukkigen man. En, „wanneer hij van geen andere misdaad over- „tuigd kan worden, en hoewel de trouwe broe- „derschap zijne rebellie moet en zal misbillijken „en aan eene bestaande regeering nooit eenig „vermoeden van of grond tot politieke ijver- „zucht mag geven, zoo kan men hem toch niet „van de loge uitsluiten en zijne betrekking tot „haar blijft altijd onverbrekelijk dezelfde."

De strekking van deze bepaling is niet duidelijk en is wellicht minder bedoeld als beginselverklaring dan als testimonium van loyauteit tegenover het Staatsgezag; er was in die dagen niet veel noodig om zich het ongenoegen van de Hooge Heeren op den hals te halen.

Vermeld dient nog hetgeen in de Oude Plichten voorkomt „Over het gedrag" in de loge. Naast de vermaning om alle buitensporigheden te mijden en geen broeder te noodzaken meer dan hij wil te eten of te drinken, noch hem te beletten heen te gaan wanneer zijn werkzaamheden hem roepen, is van meer beteekenis het voorschrift, dat „geen persoonlijke strijdvragen of

„twisten binnen de deur der Loge gebracht mo-
„gen worden, nog veel minder kibbelarijen over
„*godsdienst, nationaliteit* of *politiek*; want wij
„zijn, als Vrijmetselaren, alleen van den boven-
„vermelden algemeenen godsdienst; eveneens zijn
„wij van alle volken, tongen en verwantchap-
„pen en talen en zijn beslist tegen elke inmen-
„ging in politiek, welke nooit bevorderlijk is ge-
„weest noch ooit zijn zal aan den bloei der loge".

Verbreiding van de Vrijmetselarij buiten Engeland.

Het is zeker wel een opmerkelijk feit, hoe snel de Vrijmetselarij zich na de stichting van de Grootloge van Engeland, maar vooral na het bekend worden van de Constitutie van 1723, over de geheele wereld verspreidde. Vooral opmerkelijk als men in aanmerking neemt hoe gebrekkig de middelen van verkeer waren, van welken bescheiden aard de aanraking tusschen de volken was en hoe primitief, althans vergeleken met den tegenwoordigen tijd, de middelen waren om het geschreven, het gedrukte en het gesproken woord te verbreiden.

Niettemin had binnen een vijftigtal jaren de Vrijmetselarij overal wortel geschoten.

In Frankrijk stichtten aldaar wonende of tijdelijk aanwezige Engelschen loges. In den beginne waren deze van zeer bescheiden aard en de leden waren zeker nog niet doordrongen van een hoog idealisme, omdat zij werkten in de Fransche samenleving van die dagen, waarin corruptie en zedeloosheid in alle standen een even groote belemmering voor de ontwikkeling van ethische en humanitaire denkbeelden waren als de tegenwerking van de Roomsche geestelijkheid.

Van de geschriften, die toen tegen de Vrijmetselarij werden uitgegeven, mag zeker niet onvermeld blijven „Les Franc-Maçons écrasés", in 1747 verschenen van den Abt Larudan, die als grondgedachte der Vrijmetselarij aangaf de begrippen „Liberté, Egalité et Fraternité". Deze triniteit was te voren nimmer in de Vrijmetselarij, ook niet in verband met haar, genoemd.

In den loop der jaren neemt de beteekenis der Vrijmetselarij in Frankrijk toe en tal van mannen van wetenschappelijken naam sluiten zich bij haar aan, zooals de wiskundige Lalande, Helvetius, Condorcet, Benjamin Franklin, Lafayette, en de als Encyclopaedisten bekende Diderot, d'Alembert, Voltaire en Montesquieu. In latere jaren treft men aan: Desèze (verdedi-

ger van Lodewijk XVI), Sieyès, Camille Desmoulins, Mirabeau, de Beauharnais, Danton.

In de Fransche loges begon in werkelijkheid de leus van „Gelijkheid, Vrijheid en Broederschap" meer en meer op den voorgrond te treden; de binnenlandsche toestand dreef de voorstanders van betere levensvoorwaarden in democratische richting en de gedachten, die later hebben geleid tot de groote staatkundige revolutie, zijn zeker in niet geringe mate in de Fransche vrijmetselaarsloges tot uiting gekomen. Men onderscheide echter goed tusshen 't verspreiden van denkbeelden, die een gelukkiger menschdom beoogden, en de daadwerkelijke voorbereiding van — of deelneming aan wijziging van den bestaanden regeeringsvorm door geweld. De Vrijmetselarij heeft de eerste gedachten van de later opgestelde „Déclaration des droits de l'Homme" aangegeven, maar aan de revolutie nam zij geen werkdadig aandeel, reeds daarom niet, omdat de meeste van hare gezaghebbende leden behoorden tot den adel en de geestelijkheid.

In Duitschland werd den 6en December 1737 te Hamburg de eerste loge gesticht. Door een deputatie van deze loge werd in den nacht

van 14 op 15 Augustus 1738 in het Hotel Korn te Brunswijk de Kroonprins van Pruisen, de latere Frederik de Groote tot Vrijmetselaar aangenomen.

Dank zij diens belangstelling en persoonlijke toewijding nam de Vrijmetselarij in Duitschland een groote vlucht. In hare loges trof men niet alleen veel personen aan van groote beteekenis in het politieke leven en in de samenleving, maar ook de corypheeën der wetenschap, de groote denkers uit die dagen.

Het was allereerst Lessing, die in zijn werken de philosophische strekking van de Vrijmetselarij determineerde; zijn meesterwerk „Nathan der Weise" is een schitterende uiteenzetting van de leer der verdraagzaamheid, waar hij het goed recht van Joden en Christenen bepleit om elk naar eigen godsdienstige overtuiging en met wederzijdsche eerbiediging daarvan te leven. Tot op heden is zijn „Ernst und Falk. Gespräche für Freimaurer" voor de Vrijmetselarij van klassieke beteekenis. Hij noemt de Vrijmetselarij niet iets toevalligs, maar iets noodzakelijks. „Die wahre Taten der Freimaurer „sind so gross, so weit aussehend, dass ganze „Jahrhunderte vergehen können, ehe man sagen

„kann: das haben sie getan. Gleichwohl haben „sie alles Gute getan, was noch in der Welt „ist und fahren fort an alle dem Guten zu ar„beiten, was noch in der Welt werden wird" [1]). De Vrijmetselarij is voor Lessing *de* godsdienst, die als kosmopolitische liefde hen vereenigt, die anders verre van elkander zouden blijven. Zijn religieus-philosophische beschouwing der Vrijmetselarij komt wellicht het meest op den voorgrond in zijn „Die Erziehung des Menschengeschlechts".

Herder brengt in het bijzonder het Humanisme der Vrijmetselarij naar voren; Wieland, in zijn jonge jaren kerkelijk-dogmatisch, kwam op later leeftijd tot ruimer en milder denkleven en sloot zich eerst toen bij de Vrijmetselarij aan; Fichte legde zijn maçonnieke levens- en wereldbeschouwing neder in zijn „Philosophie der Maurerei", waarin hij o. a. van den Vrijmetselaar zegt: „Er *ist* nicht religiös, sondern er denkt und handelt religiös. Die Religion ist ihm kein Gegenstand, nur der Aether, in welchen ihm alle Gegenstände erscheinen". Zijn ideaal is ook het ideaal van de Vrijmetselarij: „Het einddoel van de menschelijkheid

[1]) Ernst und Falk. Werke Dl. 13. blz. 439.

is gelegen in het ideale rijk van volstrekte zedelijkheid en volledige vrijheid in alle verbindingen der samenleving, waarin iedere enkeling in volle autonomie, zonder dwang van buitenaf, uit eigen innerlijke aandrift dus, het ware en het goede zal verwerkelijken." [1])

En ten slotte Goethe! In 1780 werd hij in de loge „Amalia" te Weimar als Vrijmetselaar aangenomen en hij is het tot zijn dood (22 Maart 1832) gebleven. Hoewel hij in zijn werken niet dikwijls bepaaldelijk over Vrijmetselarij spreekt, zijn zij toch alle van maçonnieke gedachten doordrongen; het tweede deel van zijn Faust is wellicht nog het best te begrijpen als men het in het licht der Vrijmetselarij beziet. Zijn „Wilhelm Meister" is een maçonniek geschrift van begin tot eind.

Over Goethe als Vrijmetselaar en den maçonnieken inhoud van zijn werken hier te spreken, zou in verband met de strekking van dit boek een beperking eischen, die hem niet waardig zou zijn. De belangstellende lezer vindt deze stof uitvoerig bewerkt in het dit jaar door het Hoofdbestuur der Orde in Nederland uitgege-

[1]) Vrijmetselarij en Wijsbegeerte. Dr. A. Vloemans in „Vrijmetselarij door niet-Vrijmetselaren". blz. 79.

ven boek „Goethe, de Vrijmetselaar", bewerkt door Prof. Dr. D. H. Wester.

In Oostenrijk werd de eerste loge in 1726 te Praag gesticht en de Vrijmetselarij breidde zich ook in dit land vlug en krachtig uit, vooral door de bescherming van Keizer Frans I, echtgenoot van Maria Theresia. Hij was in 1731 tijdens zijn verblijf in Den Haag als Vrijmetselaar aangenomen door een deputatie, die daartoe uit Londen was overgekomen en waarvan o. a. Lord Chesterfield en Desaguliers deel uitmaakten.

Maria Theresia heeft later getracht de Vrijmetselarij te verbieden, maar gaf haar plannen op onder den invloed van Koning Frederik van Pruisen.

Ook in Zweden, Denemarken en Noorwegen verscheen spoedig de Vrijmetselarij, die aldaar van den beginne af tot heden een beslist Christelijk karakter draagt; zij neemt personen, die niet den Christelijken godsdienst belijden, niet als leden aan.

Italië, Portugal en Spanje volgden niettegenstaande de hardnekkige vervolgingen waaraan in die landen Vrijmetselaren bloot stonden van de zijde der Roomsche kerk.

In Rusland kwam de Vrijmetselarij onder Tsarin Catharina II tot bloei, maar beleefde in dit land, dat al weinig geschikt was voor humanitaire gedachten en beginselen, veel ups and downs. Na den wereldoorlog bestonden er nog een dertigtal loges, die later door de Sowjetregeering zijn opgeheven. Volgens een uitspraak van het vierde congres der Communistische Partij in Rusland is de Vrijmetselarij „de domste en schadelijkste bedriegerij van het proletariaat van de zijde van een bourgeoisie, die naar den radicalen kant overhelt. Wij zien ons gedwongen haar tot het uiterste te bestrijden". Hetgeen niettemin voor de Roomsche pers over de geheele wereld geen bezwaar oplevert om Vrijmetselarij met Bolsjewisme te vereenzelvigen.

In Noord-Amerika zien wij de Vrijmetselarij in 1730 overgebracht uit Engeland; de constitutie van Anderson wordt door Benjamin Franklin bekend gemaakt.

Het denkbeeld van de stichting der „Vereenigde Staten van Noord-Amerika" is voornamelijk door Vrijmetselaars gepropageerd; alle medewerkers van Washington, die zelf Vrijmetselaar was, waren Vrijmetselaren.

Benjamin Franklin ontwierp de vlag „Sterren

en strepen" voor de Vereenigde Staten en ontleende dit motief aan de plafondversiering van maçonnieke Tempels, en toen Washington als eerste President van de Vereenigde Staten werd geïnstalleerd, legde hij den eed af in handen van Livingston, Grootmeester der Grootloge van New-York; men bediende zich daarbij van den Bijbel, die in gebruik was in de „St. John's Lodge".

Nederland. Als men wil nagaan wanneer hier te lande voor het eerst eenige Vrijmetselaarsorganisatie bekend was, stuit men op dezelfde onzekerheid als elders heerscht met betrekking tot de oude maçonnieke geschiedenis. Er zijn aanwijzingen, dat er reeds geruimen tijd vóór het stichten van de Grootloge van Londen in Nederland vrijmetselaren en een maçonnieke vereeniging waren, al zijn dan ook weer stemmen vernomen, die de echtheid van verschillende mededeelingen in twijfel trekken.

In 1816 ontving Prins Frederik, die toen Grootmeester der Orde in Nederland was, een kistje waarin zich documenten bevonden en een met vrouwenhand geschreven brief, onderteekend N. C. geb. v. T., houdende mede-

deeling, dat de documenten afkomstig waren uit de nalatenschap van haar vader. Vermoedelijk is de brief geschreven door een dochter van den Heer Van Teijlingen, die in 1798 Grootmeester der Orde werd.

In het kistje bevonden zich de notulen van een loge „Frederiks Vredendal" en een document, bekend onder den naam van „Charter van Keulen". Volgens deskundigen waren de genoemde notulen geschreven op papier dat destijds in gebruik was. Zij liepen over negen vergaderingen tot 2 Februari 1638 en de constitutie der loge zou uit Engeland afkomstig zijn.

In een in 1837 ter drukkerij van J. Kips te 's-Gravenhage verschenen boekje „Iets voor of over de openbare geschiedenis van de Orde van Vrijmetselaars in Oud-Nederland" deelt Mr. Jacobus Scheltema het een en ander betreffende deze loge mede. Zij was aanvankelijk te Amsterdam gevestigd onder den naam „Het Vredendal", tot in 1637 eenige leden, „mannen van aanzien te Amsterdam" besloten de loge naar Den Haag over te brengen.

„Zij vergaderden op 29 Januarij 1637 capitu-
„lariter, in een vertrek van de Kaatsbaan, op
„het *buitenhof*, en vernomen hebbende, dat

„Prins Frederik Hendrik van Oranje-Nassau, „in het geheim der Orde was ingewijd, ver- „kozen zij dien vorst eenparig tot Oppermeester „der Loge, gaven aan deze den naam van „*Frederik Vredendal* en namen de kleuren: „Blaauw en Oranje aan". Als leden van de loge worden o. a. genoemd Constantijn Huygens, Jacob Westerbaen, Michiel van der Merwede, Reinier Anslo.

Volgens een andere lezing zou de loge „Frederiks Vredendal" een voortzetting in 1637 zijn geweest van een in verval geraakte „Loge des Rose-croix Alchijmistes" in Den Haag, waarvan ook melding wordt gemaakt op blz. 181 v.v. in het werk van F. Nicolai: „Versuch über die Beschuldigungen welche dem Tempelherren-orden gemacht werden, nebst einem Abhange über das Entstehen der Freymaurergesell-schaft" (Berlin 1782). De aanwezigheid in die dagen van Rozenkruisers in ons land schijnt wel vast te staan; volgens den „Spieghel der Broeders van de roose Kruysse", in 1625 verschenen (aanwezig in de bibliotheek der Universiteit Leiden), waren zij te Warmond bekend.

In zijn boek „De Rozekruisers of de vrijdenkers der 17de eeuw" spreekt Dr. W. Meijer

(blz. 55) van een te Warmond in 1624 verschenen Rozenkruisersgeschrift. (Om even een zijstapje te maken wordt hier nog aangeteekend, dat op blz. 73 van dat geschrift de schrijver zijn vertrouwen uitspreekt in de broeders „die allen wachten op het derde Testament of 't Seculum van den algemeenen vrede, daar Europa mede swanger gaet". Alzoo is er in 1932 te Genève ook al niets nieuws onder de zon.)

Dr. Meijer zegt nog (blz. 55): „Herhaaldelijk wordt daarbij gesproken van Koning Vrederijck, waaronder in verband met den oproep om naar Den Haag te komen, wel niemand anders dan Frederik Hendrik te verstaan is, op wien alle hoop der toenmalige vrijdenkers gevestigd was, en wiens nagedachtenis destijds door Amalia van Solms en in onzen tijd door de eerste Vredesconferentie in den Vredestempel van het huis ten Bosch, naar waarde is geëerd en gevierd geworden." — En verder zegt Dr. Meijer (blz. 56): „Het is zeer wel mogelijk, dat dit betrekking heeft op de eerste loge (al is 't dan niet van Vrijmetselaars) die onder Fr. Hendrik in Den Haag is gehouden."

Dat inderdaad de genoemde loges zouden hebben bestaan, wordt door sommige maçon-

nieke schrijvers betwijfeld, maar dat de hierboven bedoelde mededeelingen afkomstig zijn van Mr. J. Scheltema, geeft toch wel te denken. De bekende J. ter Gouw noemde hem in het Ned. Jaarboekje der Vrijmetselaren van 1873 „een zeer geleerd man en een ijverig en onvermoeid navorscher op het veld der Vaderlandsche geschiedenis, letterkunde en oudheden".

Mr. Scheltema was het laatst griffier bij het Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht en lid der vrijmetselaarsloge Ultrajectina aldaar. Hij verklaarde dat hij zijn gegevens voor de geschiedenis der Vrijmetselarij had ontleend aan stukken, die hem door het lid der Orde J. A. de Mist waren ter hand gesteld. Deze was zoowel in de Vrijmetselarij als in den staatsdienst een man van beteekenis; in 1802 ging hij als Commissaris der Republiek naar de Kaap en was het laatst van zijn leven lid der Eerste Kamer.

De mogelijkheid is echter volstrekt niet uitgesloten, dat Scheltema en de Mist slachtoffers zijn geworden van een handige mystificatie.

Vroeger toen men meer vrijen tijd en minder afleiding had, waren er wel lieden die er een genoegen in vonden allerlei handig vervalschte stukken te vervaardigen.

Betreffende het hiervoren genoemde Charter van Keulen zijn stroomen schrijf- en drukinkt gebruikt om de echtheid te verdedigen of te bestrijden.

Het zou een op perkament in het Latijn en in geheimschrift geschreven oorkonde zijn van een bijeenkomst, door negentien vertegenwoordigers van vrijmetselaarsloges op 24 Juni 1535 te Keulen gehouden. Onder de onderteekenaars komen o. a. voor Melanchton, Cornelis Banning, in 1534 burgemeester van Amsterdam, de Coligny en nog de Hollandsche namen: A. Nobel, Huyssen, Jacob Uttenhove en Nicolaas van der Noot. De strekking van het stuk was, de zuiverheid van de vrijmetselaarsbeginselen aan te toonen en de beschuldiging te weerleggen, dat de Vrijmetselaren de Orde van de Tempelridders zouden willen herstellen ten einde zich meester te maken van de bezittingen der ridders.

Als men nu het terrein van gissingen en legenden verlaat, dan is de eerste historisch vaststaande aanwijzing omtrent Vrijmetselarij in ons land te vinden in het feit, dat Keizer Frans I, destijds nog Hertog van Lotharingen, in Mei of Juni 1731 te 's-Gravenhage als vrijmetselaar is aangenomen in een daartoe belegde

loge onder leiding van Lord Chesterfield, toen gezant van Engeland hier te lande. Na deze gelegenheidsloge werd 8 November 1734 te 's-Gravenhage in het logement „De goude Leeuw" een loge gesticht onder den naam van „Loge du Grand-Maître des Provinces Unies et du ressort de la Généralité". Te Leeuwarden zou toen ook een loge hebben bestaan onder voorzitterschap van J. C. Rademacher, Thesaurier-Generaal van Prins Willem Karel Hendrik Friso, later stadhouder Willem IV.

In October 1735 werd in Den Haag in de „Nieuwe Doelen" nog een loge gesticht, waarvan de „Amsterdamsche Saturdagsche Courant" van 5 November berichtte, dat de stichting plaats had „met alle de vereischte solemniteiten, in presentie van den Grootmeester J. Cornelis Rademacher, Thesaurier Generaal van Zijne Hoogheid den Heer Prins van Oranje".

De nauwe betrekking tusschen de loges en den Prins maakte de Vrijmetselarij verdacht in de oogen der Regenten, en bij een plakkaat van 30 November 1735 van de Staten van Holland en West-Friesland werd goedgevonden en verstaan „te doen cesseeren de voorschrevene confrèriën, welke zich geeven den naam van Vrije Metselaars".

Deze beslissing had ten gevolge, dat gedurende acht jaren de loges niet bijeenkwamen; 22 Maart 1744 begonnen twee Haagsche loges weder hare werkzaamheden, weldra door de andere gevolgd.

Het aantal loges breidde zich geleidelijk uit en op 25 December 1756 kwamen vertegenwoordigers van alle Nederlandsche loges te 's-Gravenhage bijeen en organiseerden zich tot een Nederlandsch maçonniek verband onder den naam van de Groote Nationale Loge der Nederlanden.

Deze organisatie heeft verder ongestoord doorgewerkt en bestaat thans nog onder den naam van „De Orde van Vrijmetselaren onder het Grootoosten der Nederlanden". Zij werkt met 66 loges in Nederland, 23 loges in N.-O.-Indië, 4 loges in N.-W.-Indië en 49 loges in Zuid-Afrika.

Aangezien aan de geschiedenis in dit werk slechts een beperkt deel kan worden gegeven, worden belangstellenden in meer bijzonderheden der geschiedenis van de Nederlandsche Vrijmetselarij verwezen naar het boek: „175 Jaren Nederlandsche Vrijmetselarij", in December 1931 verschenen bij gelegenheid van het jubileum der Nederlandsche Orde.

VRIJMETSELARIJ.

Wat zij is.

De wordingsgeschiedenis der georganiseerde Vrijmetselarij, voor zoover die met eenige juistheid kan worden nagegaan, dan wel op goede gronden kan worden aangenomen en verklaard in haar samenhang met allerlei organisaties en geestelijke stroomingen in voorafgaande tijdperken, leert het karakter der Vrijmetselarij in het algemeen kennen.

De verdere ontwikkeling heeft plaats gehad onder den invloed van het land der inwoning, de natie en de maatschappelijke toestanden, al is, bij veel verschillen, de algemeene strekking bewaard gebleven; want de wortelen der Vrijmetselarij dringen diep in den bodem der voorafgaande eeuwen en, trots alle verschillen in groei en bloeiwijze, zijn alle over het oppervlak der aarde verspreide maçonnieke organisaties van één voedingssap doortrokken.

De Vrijmetselaren echter brengen ten slotte hun persoon mede in de Orde en in de loges, en zoo zal het doen en laten en denken b.v. van Vrijmetselaren in Spanje en in Zuid-Amerika niet in alle opzichten samenvallen met dat van hunne medebroeders in Zweden en op Java.

Het is niet gemakkelijk, van een algemeen cultuur-historisch verschijnsel, als de Vrijmetselarij, een omschrijving te geven, die geheel volledig is en allen bevredigt.

Om haar te omschrijven, erkenne men als hare eerste kenmerken: hare huldiging van de autonomie van den menschelijken geest; den eisch van — en het streven naar geestelijke vrijheid en verdraagzaamheid; haar streven naar de broederschap van alle menschen.

De mensch zij fier, doch bedenke, dat hij ook moet dienen en dat hij zonder zelfzucht zichzelf moet zijn. De vrijheid worde geregeld en getemperd door rede en geweten; door rede, die met steeds grooter wordenden straal den cirkel trekt, waarbuiten zij zich onmachtig voelt; door geweten als de schatkamer van onze innerlijke ervaringen en van die van voorgeslachten. De verdraagzaamheid berust op den

wil tot handhaving van eigen autonomie, maar tevens innig verbonden met het besef, dat men de autonomie van anderen moet eerbiedigen, en met het plichtsbesef der verantwoordelijkheid voor doen en laten.

De Vrijmetselarij stelt den mensch te hoog dan dat zij zich hem kan denken als den speelbal van lot en toeval, of als den slechts door buiten hem liggende krachten in werking gebrachten automaat. Zij geeft zich rekenschap van de beteekenis, die hem in het geheel der dingen toekomt; tegenover dat geheel ziet zij hem wel levend zijn eigen leven, maar dat leven wederom als een atoom van het Al, daarmede onverbrekelijk verbonden. De Vrijmetselarij mengt zich niet in den strijd der geesten over den aard van wat buiten en boven het bereik en het waarneembare van den mensch ligt, maar zij bestrijdt elke aantasting van de vrijheid van den mensch om zich dienaangaande een zelfstandig oordeel te vormen en daarbij zelf te zoeken naar waarheid.

In dezen geest diene men de artikelen 2 en 3 der Ordegrondwet van de Nederlandsche Vrijmetselarij te lezen, luidende als volgt:

Art. 2.

1. Vrijmetselarij is de uit innerlijken drang geboren geestesrichting, welke zich openbaart in een voortdurend streven naar ontwikkeling van al die eigenschappen van geest en gemoed, die den mensch en de menschheid kunnen opvoeren naar hooger geestelijk en zedelijk peil. Zij vindt hare toepassing in de beoefening van de hoogste levenskunst.

2. De Orde, zelfstandig deel van de broederschap der Vrijmetselaren verspreid over het oppervlak der aarde, stelt zich ten doel een gemeenschappelijk middelpunt te zijn voor de beoefening van die levenskunst en streeft naar de veelzijdige en harmonische ontwikkeling van den mensch en de menschheid.

3. Zij gaat uit van een vast vertrouwen in de werkelijkheid eener geestelijke en zedelijke, den mensch en de menschheid voortstuwende wereldorde.

4. Zij neemt voorts als grondslag aan de erkenning van:

de hooge waarde van de menschelijke persoonlijkheid;

ieders recht om zelfstandig te zoeken naar waarheid;

's menschen zedelijke verantwoordelijkheid voor zijn doen en laten;

de gelijkheid in wezen van alle menschen;

de algemeene broederschap der menschen;

ieders plicht om met toewijding te arbeiden aan het welzijn der gemeenschap.

Art. 3.

1. De Orde tracht haar doel te bereiken door hare inrichting en de onderlinge verhoudingen in haar midden te doen beantwoorden aan de in art. 2 omschreven beginselen en door de maatschappij van deze beginselen te doordringen.

2. Zij arbeidt daartoe eensdeels op de haar eigene wijze met behulp van symbolen en ritualen als vertolking van idealen en gedachten, uitingen van den hoogsten levensgeest, anderdeels door te bevorderen alles wat geestelijke armoede, zedelijke en stoffelijke ellende kan doen verkeeren is geestelijken en zedelijken rijkdom en stoffelijken welstand.

3. Zij kweekt verdraagzaamheid, betracht rechtvaardigheid, bevordert naastenliefde, zoekt op, wat menschen en volken vereent, tracht weg te nemen, wat de geesten en gemoederen verdeelt, en brengt tot hoogere eenheid door het bewustzijn levend te maken van de alle verbindende broederschap.

4. Zij eischt gehoorzaamheid aan de wetten des lands.

Vrijmetselarij is derhalve een geestesrichting en geboren uit een innerlijken intuïtieven drang; zij is dus geen van buitenaf aanvaarde overtuiging en ook geen discursief verkregen inzicht; zij is de geestesgesteldheid van hem, die naar aanleg als Vrijmetselaar is geboren.

Men stelle zich dan ook niet voor, Vrijmetselaar te zullen zijn door het feit alleen van zich te doen opnemen in de Orde (daargelaten nog dat zulks niet plaats heeft met een niet-geschikten candidaat), want het is niet mogelijk bij iemand maçonnieke beginselen en gedachten tot volledige beleving te brengen, als zij niet reeds in aanleg of in een stadium van ontwikkeling aanwezig zijn.

Verder wordt die geestesrichting nader aangeduid als zich te *openbaren* in een voortdurend streven naar ontwikkeling van al die eigenschappen van geest en gemoed, die den mensch en de menschheid kunnen opvoeren naar hooger geestelijk en zedelijk peil. Deze geestesrichting wordt dus niet geacht latent of passief aanwezig te zijn, maar zij moet zich „openbaren"; zij moet derhalve actief zijn, niet een stille overtuiging, maar sprekend en handelend, in alle opzichten den Vrijmetselaar bewust zijn.

Die volle bewustheid, gepaard aan een innerlijken drang, moet den waren Vrijmetselaar maken tot een strijder, niet in de eerste plaats om te „bestrijden" d. w. z. „strijden tegen", maar wel om te strijden vóór eigen gedachten, beginsel en overtuiging, waarbij men het eene doende

het andere niet behoeft te laten. Voorop sta echter het leven naar eigen beginsel en overtuiging, want ook hier zullen de leeringen wel wekken, maar voorbeelden toch nog meer trekken. En als een gulden regel voor de Vrijmetselarij kan worden beschouwd de uitspraak van J. G. Fichte, den wijsgeer bij uitnemendheid onder de Vrijmetselaren: „Wij leeren niet enkel door woorden, wij leeren veel diepgaander zelf, door middel van ons voorbeeld. En ieder, die in de menschengemeenschap leeft, is haar een goed voorbeeld schuldig, omdat de kracht van het voorbeeld eerst ontstaat door ons leven in de gemeenschap."

Er wordt gesproken van een *„voortdurend streven"* en daarmede wordt beoogd uit te drukken, dat de vrijmetselaars-idee zich maar niet zoo nu en dan incidenteel zal uiten in op zichzelf staande handelingen, maar dat er een constant-werkend, onverbrekelijk verband moet zijn tusschen het individu en de idee welke zijn geest beheerscht; de geestesrichting moet leiden tot geestelijke levenshouding.

Vrijmetselarij is een streven naar geestelijke en zedelijke verheffing van den mensch en de menschheid. De combinatie van de woorden

„geestelijk" en „zedelijk" komt driemaal in de artikelen 2 en 3 van de Ordegrondwet voor, n.l. „het hooger geestelijk en zedelijk peil", de „geestelijke en zedelijke wereldorde" en de „geestelijke en zedelijke rijkdom". In deze wetgeving heeft men het „geestelijke" verkozen boven het „intellectueele", waarvan vroeger sprake was in een tijd toen „het denkend deel der natie" werd geacht ook het beste of meest beteekenend deel te zijn, en het geestelijke werd nu uitdrukkelijk verbonden aan het zedelijke in de volle beteekenis van dat woord, dat ten onrechte vaak identiek wordt geacht met gewone alledaagsche braafheid en nog onjuister dikwijls wordt gezien uitsluitend in verband met het sexueele leven.

Met het „zedelijk" in de Ordegrondwet wordt bedoeld datgene dat gericht is op het welzijn van anderen; het is het menschelijk willen en handelen ten behoeve van de veelzijdige en harmonische ontwikkeling van individu en gemeenschap, waarbij de liefde van den mensch tot den mensch uitgangspunt, maatstaf en richtingslijn is.

De Vrijmetselarij ziet de harmonische en veelzijdige ontwikkeling van den mensch en de

menschheid en de stijging in reine menschenwaarde op zoodanige wijze, dat het geestelijke niet van het zedelijke te scheiden is, ook al omdat de mensch zedelijk gevoelend kan zijn en toch niet altijd zedelijk handelt. Dan moet er een kracht zijn, die zijn zedelijke, niet-actieve tendenzen tot klaar bewustzijn en tot werkelijkheid brengt. Zijn „geestelijk" vermogen moet hem dan brengen tot den wil en daardoor tot de daad.

„Zij (de Vrijmetselarij) vindt hare toepassing in de beoefening van de hoogste levenskunst."

Wat beteekent dat woord „levenskunst", dat voor het leven zoo veelzeggend is en dat men zoo weinig hoort of leest?

Een oud-Duitsche spreuk zegt:

Jung zu bleiben ist Lebenskunst,
Alt zu werden ist Gottes Gunst.

Oud worden is dus een gunstige beschikking van God, maar jong blijven is een kunst van het eigen leven, jong blijven bedoeld als: werkzaam, nuttig, krachtig. Levenskunst is de kunst om het eigen leven zoodanig in te richten, dat men, geestelijk en zedelijk productief, zijn plicht,

liefde en toewijding weet neer te leggen in zijn denken, gevoelen en handelen.

Levenskunst wortelt ook in de herinnering, die ons vorig leven weder voor ons oog doet verschijnen; beproevingen van vroeger komen ons weer voor den geest, wij zien weer het goede, dat wij hebben nagelaten, het verkeerde, dat wij wel gedaan hebben, ook het goede, dat wij hebben bereikt.

Zoo wordt de herinnering de biechtstoel van ons geweten, de film, waarop wij zelf de hoofdrol spelen, waarop wij zien hoe het leven wel en hoe het niet geleefd moet worden. Want terecht zegt De Génestet:

't Leven alleen is de school van 't leven,
Levenservaring het heilige boek.
Zelf moet gij 't zoeken en zelf moet gij 't vinden,
Mensch, in uw hart, in het woord, in uw lot.

Levenskunst; er is dus een kunst van — en hoe te leven, maar die dan ook als elke andere kunst beoefend en steeds toegepast moet worden, wil men zich die kunst eigen maken en er vorderingen in maken. Daarom vindt de Vrijmetselarij hare toepassing in de beoefening van die levenskunst.

Er zijn genoeg menschen, die zich van het be-

oefenen van levenskunst niet bewust zijn; „over honderd jaar zijn we allemaal dood; ieder zorge voor zichzelf en God voor ons allen"; zoo gaan zij door het leven.

„Slechts hij, die vatbaar is voor de doorvoeling en de beleving van het heilige en onuitsprekelijke, kan verstaan wat anderen daaronder begrijpen. Aan hem, die het gevoel daarvoor ten eenemale mist, gaat het onverstaanbaar voorbij; het speelt geen rol in zijn gedachtengang, zijn ziel mist de snaren, die den religieusen klank vermogen voort te brengen." [1])

Vrijmetselarij, hare toepassing vindende in de beoefening van de hoogste levenskunst, richt zich dus op het leven van den mensch, bepaalt zijn geestelijke gesteldheid ten aanzien van het leven, leert hem zijn leven harmonisch in te richten, zichzelf te plaatsen in de juiste verhouding tot zijn medemenschen en is dus een geestelijke houding ten opzichte van het leven. Het Vrijmetselaar-zijn bepaalt iemands houding ten opzichte van zichzelf, zijn gezin, zijn werk, de gemeenschap.

Vrijmetselarij, beoefening van levenskunst,

[1]) Dr. C. J. Wijnaendts Francken. Wereldbeschouwing en Godsdienstig bewustzijn. blz. 147.

is een streven om te vormen de hooggestemde, waarachtige, gevoelige persoonlijkheid, die zich geeft en in hare gave moet komen op hooger geestelijk en zedelijk peil.

De Vrijmetselarij ziet de levenskunst als een bouwkunst; geestelijk bouwt de mensch aan zichzelf en ook aan anderen. De mensch is in de eerste plaats een bouwer, die aan de ruwe steenen harmonische vormen geeft om ze daarna te plaatsen in het groote bouwwerk, den Tempel der Humaniteit.

Alle leven is bouwen: het leggen van de grondslagen, het oprichten van het gebouw; arbeid kroont en siert het werk, dat blijft, al sterft de bouwer; hij is onsterfelijk in zijn werk en het gegeven voorbeeld.

Goed bouwen eischt een plan, systeem en overleg en zoo vordert ook de levens-bouwkunst methode, plan, richtingslijnen en doel.

Deze begrippen vat men samen in de woorden levensbeschouwing en wereldbeschouwing. De beoefening van de levenskunst brengt een levensbeschouwing, waardoor men een duidelijker aanwijzing krijgt van het levensdoel en dieper inzicht in de levenstaak. Men raakt vertrouwd met het leven, dat men menigmaal ver-

standelijk niet kan begrijpen. Heeft Pascal niet gezegd: „Le coeur a ses raisons, que la raison ne connaît point; on le sent en mille choses. C'est le coeur qui sent Dieu et non la raison"? Wanneer het nuchter denken niet kan opklimmen tot het onuitsprekelijke, dan spreekt het hart.

„Een wereldbeschouwing is iets heerlijks. Ze geeft rust in het bestaan, ze doet ons de schijnbaar verwarde en grillige gebeurtenissen zien in een bepaald geordend geheel, ze geeft ons over leven en wereld verre perspectieven." „Een mensch zonder wereldbeschouwing is een mensch zonder houvast, zonder compas, zonder vergezicht. Een mensch met een wereldbeschouwing heeft in alle gevallen licht, ziet wijder, breeder, dieper." [1])

* * *

De levens- en wereldbeschouwing, die men uit de Vrijmetselarij kan opbouwen, is een uitvloeisel van haar humanitair en religieus wezen en van hare grondslagen.

[1]) Dr. J. H. Bavinck. Persoonlijkheid en Wereldbeschouwing, bldzz. 20 en 21.

Het Humanisme, dat haar in het bijzonder kenmerkt, is een geestelijke strooming, die al in zeer oude tijden ontstond, toen men zich rekenschap ging geven van de verhoudingen van mensch en wereld. Men dient het niet te verwarren met wat men in het spraakgebruik noemt „humaniteit", waaronder men die eigenschappen verstaat, welke den mensch doen kennen als aangenaam, minzaam en vriendelijk. Daarvan is sprake bij verzorging en steun aan behoeftigen, maatschappelijk en lichamelijk misdeelden en deze „humaniteit" is zeker niet gering te achten; zij is als het ware de olie in het maatschappelijk raderwerk. Maar ten aanzien van de groote vragen en conflicten in het leven en in de wereld heeft de humaniteit geen beteekenis; met hare strekking zal men b.v. niets bereiken in den oorlog tegen den oorlog.

Het Humanisme als wetenschappelijk begrip is iets anders dan de humaniteit van de uiterlijke beschaving en van den minzamen omgang; het is een gevoelsdrang, waaruit het streven geboren wordt om den mensch op te voeren tot mensch in de beste beteekenis van dat woord. Humanisme is een geestesrichting; humaniteit is een persoonlijke eigenschap.

Als een bepaalde vorm in het denkleven komt het Humanisme het eerst in Griekenland tot uiting als een strooming tegengesteld aan de ideeën, dat oorsprong en einddoel van de ontwikkeling van de menschheid en de wereld uitsluitend beheerscht zouden worden door Goden, Staatsgodsdienst, heerschers en rechters; waarde en beteekenis van den mensch spelen hierbij geen rol. De ideeën van Grieksche wijsheid (Thales, Pythagoras, Plato) stelden tegenover de verplichting om de openbaring van Goden en Meesters te erkennen, een ander begrip als uitgangspunt van mensch-vorming, n.l. het „Ken U Zelven" om uit den mensch en zijn ziel te komen tot vereeniging met het Allerhoogste en de wereld.

Uit Griekenland werd die leer overgebracht naar Rome, waar volgelingen van Scipio zich vereenigden om tegenover den Homo Romanus met zijn kenmerkende eigenschappen van rassen- en standenwaan, den Homo Humanus te stellen; tegenover staatseeredienst en menschenverachting stelden zij de oneindige waarde van de menschelijke ziel; hun begrip kwam tot uiting in het woord „Humanitas" [1].

[1]) G. Boissier. Revue des Deux Mondes. Dec. 1906 en Jan. 1907. „Histoire d'un mot latin."

Rome was echter geen bodem waarop Humanisme kon gedijen; de Romeinen waren intelligent, maar ruw; zelf noemden zij zich: de wilde natie van Romulus, en de Caesars stonden vijandig tegenover het Humanisme, dat zij gevaarlijk voor hunne positie achtten.

Van dien tijd af gaan de humanistische vereenigingen, wien uit den aard der zaak besloten en intieme samenkomsten niet vreemd waren, in het geheim vergaderen of zij nemen namen aan als Latomia (d. i. werkplaats van steenhouwers) of Loggia, die op handenarbeid wijzen. De tegenstand zou nog heviger worden toen de latere Romeinsche staatshoofden hunne macht door de Christelijke kerk trachtten te bevestigen. Toen was het gedaan met elke geestelijke richting, die niet geheel aan de inzichten van de Kerk ondergeschikt was. In plaats van het Ken U Zelven van de humanisten en de erkenning van de hooge waarde van de menschelijke persoonlijkheid, kwam de leer van zondenval en van verdorvenheid der menschelijke natuur; in plaats van het vrije denken kwam de dwang van het opgelegde dogma. Keizer Constantijn de Groote beschouwde iedere gedachte, welke afweek van de kerkelijke dog-

mata, als staatsmisdaad; Keizer Justinianus ging nog verder en liet in 529 de laatste der philosophenscholen sluiten, vermogens verbeurd verklaren en de aanhangers van het Humanisme verbannen. Door deze hoofdzakelijk stoffelijke vernieling meende men een groote gedachte te kunnen doen verdwijnen. Maar het was slechts schijn. Want ten tijde der Renaissance, die Grieksche litteratuur en wijsbegeerte weer in eere herstelde, kwam het Humanisme samen met het Hellenisme weer in eere en in het brandpunt van geestelijk leven te staan. De Renaissance bracht een omwenteling op elk levensgebied en splitsing van levensgebieden, die te voren een door de Kerk absoluut beheerschte eenheid hadden uitgemaakt; zij brengt de persoonlijkheid weer naar voren. „De Middeleeuwsche cultuur heeft voor den mensch alleen oog in zijn verhouding tot God, ziet in zijn leven alleen de opgaande lijn; de Renaissance ziet hem ook in zijn verhouding tot het leven, tot de wereld. Zij ziet meerdere lijnen, zij ontdekt verscheidenheid". [1])

Andermaal brak in den aanvang der 16de

[1]) Dr. J. H. Bavinck. Persoonlijkheid en Wereldbeschouwing, blz. 72.

eeuw een tijdperk van verval van Humanisme aan door den invloed van de Luthersche Staatskerk en later door de Roomsche Kerk, maar voor goed brak het zich baan, toen eerst onder Hendrik IV in Frankrijk, dan in de Nederlanden onder Oranje en in Duitschland onder de Hohenzollern met goed gevolg de strijd voor de vrije ontwikkeling werd gestreden. De groote prediker van het Humanisme Joh. Amos Comenius begon zijn tocht door Europa en ten slotte vond het Humanisme in de in 1717 georganiseerde Vrijmetselarij de bedding waarin het voor een belangrijk deel wordt geleid.

Het Humanisme, zooals wij het nu kennen, is geen scherp afgebakend begrip, maar veelzijdig geörienteerd. Soms wordt het zuiver intellectualistisch gezien en beschouwt men de intellectueele ontwikkeling als de eenig juiste en noodige; men kent een moralistisch humanisme, dat zich in het bijzonder richt op zedelijke vorming en vervolmaking en er is ook een aesthetisch humanisme, dat de ontwikkeling van het schoonheidsgevoel, het dienen van de schoonheid in al hare openbaringen in leven en wereld ten doel heeft. Maar er is ten slotte een Humanisme, dat al deze tendenzen combineert en zich

richt op persoonlijkheidscultuur, daarbij sociaal strevend, de veelzijdige en harmonische ontwikkeling van den mensch en de menschheid beoogt. Een Humanisme zooals Prof. Dr. J. Lindeboom het omschrijft: „Humanisme is een geesteshouding, nog beter een geestelijk streven, dat zich ten doel stelt de waarden van het mensch-zijn tot harmonische ontwikkeling en zoo volkomen mogelijke geldigheid te brengen, gedreven door een vast vertrouwen in het hoogere gehalte dier waarden, waardoor zij verdienen beheerschende factoren te zijn in het leven van den enkelen mensch en in het bestaan der menschheid — deze laatste dan beschouwd als een gemeenschap, waarin de geestelijke krachten van het individu tot volleding ontplooiïng moeten en kunnen komen. Het Humanisme is zoodoende bij uitstek zedelijk van aard en strekking; doordat het niet tot den afzonderlijken mensch bepaald blijft, maar hem vóór alles wil zien in grooter verband van menschheid en schepping, bergt het religieuse krachten." [1])

In dit Humanisme wortelt de Vrijmetselarij,

[1]) Prof. Dr. J. Lindeboom. „Vrijmetselarij door niet-Vrijmetselaren", blz. 2.

die krachtens artikel 2 van hare Ordegrondwet streeft naar de veelzijdige en harmonische ontwikkeling van den mensch en de menschheid en daarbij uitgaat van een vast vertrouwen in de werkelijkheid van een geestelijke en zedelijke, den mensch en de menschheid voortstuwende wereldorde.

„Maçonniek Humanisme is de van zijn doel en middelen wel bewuste, niet door hoop op loon of door vrees voor straf zich openbarende, aan het eigen geweten gehoorzamende, tot opoffering bereide, het leven door durende arbeid aan den veelzijdigen individueelen en gemeenschappelijken vooruitgang, gericht op vergrooting in het menschenleven van de Scheppende macht van het Ware, Goede en Schoone." [1])

HET RELIGIEUS KARAKTER DER VRIJMETSELARIJ.

Wanneer hier van religie wordt gesproken, dient wel in aanmerkking genomen te worden, dat daarmede niet „godsdienst" wordt bedoeld. Vroeger werd religie vrijwel algemeen

[1]) Dr. D. Bischoff. „UnsereW eltenmeistersymbolik". Herold. 1913.

en uitsluitend gebezigd, althans in het spraakgebruik, als een vreemd woord voor godsdienst en ook nu nog komt het voor, dat men van religie spreekt als men godsdienst bedoelt. Verandering van tijdgeest brengt dikwijls verandering van spraakgebruik en zoo heeft het woord „religie" tegenwoordig zijn eigen beteekenis gekregen en dekt het niet meer volledig het begrip godsdienst.

De vertolkingen van hetgeen men onder religie verstaat zijn talrijk en uiteenloopend; wij laten er eenige volgen.

> Religie is het nobele gevoel, dat dwingt tot zelfverheffing boven het aardsche en tot veredeling en loutering van eigen en anderer ziel.
>
> M. J. Premsela.

> Religie is onmiddellijk levensbesef aangaande hooger eenheid en de band, die den enkele met deze eenheid bindt.
>
> Dr. A. H. de Hartog,
> De redelijkheid der religie.

> Religie is vereering en liefde voor het ethisch ideaal en het verlangen dat ideaal in het leven te verwezenlijken.
>
> Huxley.

Religie is besef van de eenheid van eindig en oneindig.

Dr. G. A. v. d. Bergh v. Eysinga.

„De heiden Cicero leidde *religio* af van religere, herverzamelen; doch de Christen Augustinus trof, evenals vóór hem Lactantius, de grondgedachte juister, waar hij de religie laat afstammen van religare, waardoor het begrip een „herverbinding" aan het Goddelijke, aan God, of aan de Goden aanduidt. Hieruit blijkt duidelijk, dat religie in wezen het element „binding" in zich bevat, maar geen binding aan openbaring of dogma. Inderdaad is religie binding, binding aan dat, wat de mensch als Ideaal zich denkt en droomt, maar niet *dient.*" [1])

Religie is gebondenheid aan het levenswonder; zij is het in den mensch levend besef, dat hij zich verbonden voelt met hooger machten; godsdienst is derhalve ook religie, maar religie is niet altijd godsdienst. Er zijn veel godsdiensten; religie is universeel.

Maar niet alleen aan hooger machten en ge-

[1]) Dr. A. Vloemans. „Het leven is heilig", blz. 101 en 102.

dachten is de mensch gebonden, ook geestelijk en zelfs stoffelijk is hij gebonden aan de hem omringende wereld. Hij leeft samen met zijn medemenchen, want de mensch is een gemeenschapsvormend individu, dat eerst in samenwerking met anderen tot zijn volle recht komt; hij voelt den band met de hem omringende natuur en de aarde, die hem alles kan verschaffen, wat hij voor zijn bestaan noodig heeft; hij is niet louter IK, maar zijn IK is niet anders denkbaar dan als deel van het geheel, daarmede één eenheid vormend en levend uit het groote gemeenschapsgevoel van de allen verbindende broederschap.

Het besef, dat men deel uitmaakt van het geheel, van het AL en dat men dát moet dienen; dat men een schakel is in de oneindige keten van het leven, en de wetenschap dat de sterkte van iedere keten wordt bepaald door haar zwakste schakel, het besef, dat men zijn leven moet uitleven in verbinding, samenwerking met anderen, brengt mede, dat men zich rekenschap geeft van zijn plaats te midden van dit alles, van zijn houding tot dit alles; en dan ontstaat ook het besef, dat men daarvoor verantwoordelijkheid heeft te dragen; men moet be-ant-

woorden aan de eischen, die uit het gemeenschappelijke voortvloeien.

Aldus wordt een geestelijk-zedelijke stempel gedrukt op de levenshouding, en de levensgeest wordt doortrokken van een begeerte, een innerlijken drang tot stijgen, harmonie, liefde, en schoonheid, welke zich openbaart in de schoone ontroering, die als innerlijk licht ons doorstraalt; er werkt een kracht om ons op te voeren naar hooger geestelijk en zedelijk peil, men ervaart het leven sub specie aeternitatis, men is een religieus mensch.

Zulk een levensvisie is een maçonnieke levensvisie en teekent het religieuse karakter der Vrijmetselarij, die in doel en wezen niet anders kan worden gezien dan als een zuivere weerspiegeling van dit levensbeeld.

Vrijmetselarij en Godsdienst.

Er zijn veel godsdiensten; religie is universeel en daarom kan zij een stuwend en essentieel element in de Vrijmetselarij uitmaken, omdat Vrijmetselarij universeel is.

Een vrijmetselaar is een religieus mensch; vrijmetselaar kan men niet zijn als men niet

wordt gedragen door de hiervoren omschreven levens- en wereldbeschouwing. De materialist is in de Vrijmetselarij niet op zijn plaats. Evenmin de „Menschen mit toten Seelen" waarvan prof. Eucken spreekt in zijn werk „Sinn und Wert des Lebens", noch de „Gehirnexistenzen", waarmede prof. Einstein de uitsluitend en eenzijdig verstandelijk ontwikkelde menschen aanduidt.

Schakelt nu de Vrijmetselarij den godsdienst geheel uit? „Ook de godsdienst kan religieus zijn, maar hij blijft dan een sectarische religie, omdat hij aan dit begrip bijkomstige voorstellingen: van dienen, van dogma en van openbaring toevoegt, die in wezen niet daarin vervat zijn." [1])

Godsdienst is een speciaal gerichte geesteshouding; Vrijmetselarij is een algemeene levenshouding, want „in den Godsdienst worden theoretische rede, zedelijkheid en schoonheidszin nog streng onderscheiden in den vorm van dogmatiek, zedewetgeving en liturgie, doch de religie is deze onderscheidingen te boven. Het groote onderscheid van Godsdienst en Religie is duidelijk, daar de Godsdiensten steeds po-

[1]) Dr. A. Vloemans. Het leven is heilig, blz. 102.

sitief zijn, de Religie evenwel nimmer." [1])

De religieuse mensch kan uit den wijden kring van zijn algemeene gebondenheid aan een rijk van hooger waarden en machten komen tot meer concreet begrip daarvan, tot bepaalde voorstelling, en dan wordt, zooals Ds. G. Horreus de Haas het uitdrukt in „Redelijke Religie", de zin van zijn leven het dienen van een hooger doel, dat een gestalte wil krijgen in hem en zijn wereld, dat hij uitspreekt met den goddelijken naam.

Dan komt de mensch tot de ervaring van persoonlijke onvergankelijke levensbetrekking tot God, tot de zekerheid, dat Gods leven stroomt door zijn ziel, dat hij Gods kind is, dat God voor hem het innerlijkste wezen der wereld is, dat hij in Hem leeft, zich beweegt en in Hem is — dan is zijn religie Godsdienst geworden.

De Vrijmetselarij kan den mensch op dit levensgebied niet volgen, omdat zij daarmede van haar gebied van het algemeene zou overgaan op dat van het bijzondere en omdat bij haar ook plaats moet zijn voor den zeer zeker

[1]) „Het Karakter der Wijsbegeerte van Dr. J. D. Bierens de Haan" door H. Aalbers. Vragen v. d. Dag. Februari 1932.

religieusen mensch die nochtans niet is kunnen komen tot vorenomschreven godsbeschouwing of deze in niet voldoende mate gevoelt; ook plaats voor hen, die, erkennende dat een hoogere macht den mensch beheerscht, enkel zich van den aard van die macht geen voorstelling kunnen maken, met name zich die niet kunnen voorstellen als Schepper. Een en ander wil volstrekt niet zeggen, dat de Vrijmetselarij een aan den godsdienst tegengestelde geestesrichting zou zijn. Vrijmetselarij beveelt geen enkelen godsdienst aan, maar bestrijdt ook geen enkelen godsdienst. Zij gaat zelfs verder en keurt het af als men een mensch in zijn godsdienstige overtuiging zou trachten aan te tasten of te verzwakken, want voor tal van lieden is de godsdienst het hechte fundament van hun leven, de troost in tijden van leed, de zedelijke gids en steun in de moeielijke oogenblikken des levens.

De Vrijmetselarij is een geestelijke macht, maar zij is er zich wel van bewust, dat zij niet de eenige is en zij is bescheiden genoeg om niet een bordje „Alleenzaligmakend" aan hare Tempelpoorten te bevestigen. Zij blijft op haar terrein en laat dat van den godsdienst met

vollen eerbied onaangetast, omdat zij voldoende begrip heeft van de diepste roerselen van het menschenhart, om niet den grooten invloed te erkennen, dien de godsdienst oefent op het leven der menschheid.

In de Vrijmetselarij is plaats zoowel voor godsdienstige als voor niet-godsdienstige menschen. De eersten gevoelen, dat zij bij de beoefening van de levenskunst de goddelijke wijding en bezieling niet kunnen ontberen; hun geestelijk en zedelijk leven wortelt in den godsdienst, en de ruime opvattingen der Vrijmetselarij, hare geestesgesteldheid en hare verdraagzaamheid laten toe, dat zij overeenkomstig hun eigen innerlijk gevoelen en behoeften in de Vrijmetselarij de godsdienstige bezieling kunnen vinden, die zij noodig hebben.

De niet-godsdienstige menschen zijn van oordeel, dat zij de godsdienstige wijding en bezieling bij het beoefenen van de levenskunst wel kunnen ontberen en dat zij aan religieuse en wijsgeerige waarden genoeg hebben.

Vrijmetselarij is niet goddeloos omdat zij geen partij kiest in den grooten gedachtenstrijd om God en Godsdienst, want wat, en waar, is hier de waarheid? Niemand behoeft iets als

waarheid aan te nemen, dat niet voor zijn eigen waarheidsbesef aannemelijk is en er is meer religie in den mensch, die zonder veel begrip van godsdienst de begeerte voelt naar wilsen levenszuiverheid, dan in hem, die zonder strijd een allesverklarende dogmatiek kant en klaar en op alles toepasselijk heeft gereed liggen. „De ondergang onzer Godsgedachte, de ondergang van vormen waarin voorgeslachten het goddelijke beleefden behoeft nog niet te beteekenen goddeloosheid; het kan integendeel beduiden een klaarder verstaan van het Eeuwige, dat niet in een enkelen vorm opgaat, doch ook in de verbreking der vormen, altijd nieuwere, hoogere vormen schept." [1])

Vrijmetselarij laat alle godsdienstige overtuiging en ervaring over aan den mensch zelf, laat ieder vrij om op te gaan naar dien Tempel, waar hij God dient en erkent op zijn wijze; zij onderschrijft nog geheel de uitspraak van den Vrijmetselaar Frederik den Groote, die ieder zijner onderdanen het recht toekende zelf den weg te kiezen, die naar den hemel voert en op eigen wijze zalig te worden.

[1]) Dr. G. H. van Senden. „Uit den strijd om nieuwe levenswaarden."

De aantijging, dat de Vrijmetselarij goddeloos is, klinkt voortdurend van kerkelijke zijde en in het bijzonder van de Roomsch-Katholieke en orthodox-Protestantsche; klaarblijkelijk zonder dat men zich de moeite getroost, het wezen en de strekking der Vrijmetselarij te bestudeeren, ook zonder dat men er zich rekenschap van geeft, dat zooveel predikanten en leden van kerkbesturen tot de Orde behooren. In verband hiermede is er wel aanleiding melding te maken van enkele uit de velerlei uitlatingen van vrijmetselaren omtrent den godsdienst.

Het tijdschrift Coenobium te Lugano schreef onder mannen van aanzien op wetenschappelijk gebied een referendum uit betreffende godsdienst, moraal en toekomstig leven en maakte de ontvangen antwoorden openbaar in zijn almanak van 1912.

De Heer P. Tempels, auditeur-generaal bij het Hoog Militair Gerechtshof te Brussel, Vrijmetselaar, schreef o. a.:

„Op elk gebied stuit mijn begripsvermogen op vragen, waarop ik geen antwoord vind. Dat is het geheel der onbegrijpelijke dingen, dat ik God noem. Ik voel onweerstaanbaar, dat er

realiteit is over de grens van wat ik zien kan. Dus besluit ik: *God is.*"

Een ander Belgisch Vrijmetselaar, Goblet d'Alviella, zegt:

„Ik geloof aan het bestaan van God, opgevat als een niet te bepalen en niet te begrijpen macht, maar die zich manifesteert door wetten, welker door de wetenschap na te gane invloed de strekking heeft evenwicht, eenheid, orde, harmonie te brengen onder de blinde en ongeordende krachten, die in het heelal elkander bekampen.

Alle godsdienststelsels zijn meer of min gelukkige, maar altijd onvolkomene pogingen om onze betrekking tot de Godheid in beeld te brengen. Alle zijn goed, voor zoover zij den vooruitgang der maatschappij begunstigen, zonder de vrije ontwikkeling der individuen te belemmeren; alle zijn slecht wanneer en zoover ze een omgekeerd resultaat bereiken."

Rev. J. Sharp, voorzitter van de Wesleyaansche Synode en Vrijmetselaar, zeide in een openbare samenkomst: „Naarmate een mensch in maçonnieke kennis toeneemt, wordt zijn begrip in God verdiept en versterkt. Dan wordt God gezien en verstaan als de Opperbouwmeester van het Heelal, Wetgever en Bestierder

aller dingen, voor Wien allen buigen moeten. In die eene waarheid vat de Vrijmetselarij alles samen wat de wereld meer dan iets anders in dezen tijd noodig heeft. Rondom ons zijn geesten van ontwrichting, omwenteling, wetteloosheid aan het werk. De menschen voelen, dat de grond onder hun voeten beeft en wankelt. Zij zijn er zich van bewust, dat de Oude Moeder Aarde tot in hare grondslagen geschokt is. De menschen hebben God noodig. Men zal nimmer orde uit den chaos en naijver tot vrede zien worden, voordat de Godsgedachte krachtiger vat zal hebben gekregen op de gemoederen." En wil men de meening van een landgenoot hooren, van den Remonstrantschen predikant en Vrijmetselaar Dr. K. F. Sparnaay, in het Maçonniek Weekblad van 26 Augustus 1916: „Hieruit blijkt, hoe Vrijmetselarij en Godsdienst uitloopers zijn van één plant, kinderen van één geslacht, n.l. zonen en dochters van 's menschen hoogere natuur. Zij gaan samen. Ik ga verder. Ik geloof te mogen aannemen, al is er ook geen nawijsbaar verband (dit is op geestelijk gebied altijd moeielijk na te gaan, omdat men niet steeds de bewijzen voorhanden heeft, dat deze of die in vroegere tijden Vrij-

metselaar is geweest) — ik geloof te mogen veronderstellen, dat de geheele vrijzinnig-godsdienstige richting en geest, die sedert de zeventiger jaren over ons land zijn gekomen, in het antidogmatische, „konfessionslose" kamp der Vrijmetselarij zijn voorbereid geworden. Daar, in kleiner, besloten kring van vrijer geesten dan men aantreft in de buitenwereld, werd het zaad van vrij- en breedheid in het religieuse geplant, totdat het — in 't verborgen gegroeid — straks forsch en groot genoeg was om den tegenstand der profane maatschappij te doorstaan en te breken."

Ook ds. J. J. Meijer, predikant te Enkhuizen en geen Vrijmetselaar, betoogt in „Vrijmetselarij door niet-Vrijmetselaren", bldz. 39, de sterke overeenkomst van Vrijmetselarij met het vrijzinnig Protestantisme.

Nu dienen de aangehaalde uitlatingen van bovengenoemde Vrijmetselaren wel beschouwd te worden als hunne persoonlijke meeningen, maar men zal menschen met zulke gedachten toch bezwaarlijk bij de godloozen kunnen indeelen. (Het Christelijk dagblad De Standaard beschouwde de Vrijmetselarij als een „Bond van Godloozen", hetgeen „De Vrijheid", or-

gaan van den Vrijheidsbond, aanleiding gaf om onder den titel „Beleedigende taal" daarover onverholen zijn afkeuring te kennen te geven.) Al spreekt de Vrijmetselarij in hare universaliteit zich niet uit en neemt zij geen stelling ten aanzien van den godsdienst, zoo is toch het feit, dat Vrijmetselaren als hierboven aangehaald, met zooveel andere gelijkdenkenden, zich in de Vrijmetselarij op hun plaats gevoelen, wel het bewijs, dat deze noch ongodsdienstig van aard, noch van strekking is. Nogmaals: zij laat ieder vrij op zijn eigen wijze zalig te worden en dat zij daardoor in conflict raakt met hen, die „dwingen om in te gaan", is duidelijk. De kloof tusschen hen, die zich „godsdienstig" noemen en de menschen van een andere godsbeschouwing, zal wel nimmer worden overbrugd; de indeeling van het godsdienstige en religieuse leven in theocentrisch en homocentrisch zal blijven. Theocentrisch zegt men, dat de eenige en ware godsdienst die is, waarin God in het centrum staat en doel is, waarin het in den diepsten grond gaat om God. Dat bepaalt het geheele leven; dat geeft alleen zekerheid, ook heilszekerheid. De homocentrische beschouwing wordt het

best gekarakteriseerd door Just Havelaar in zijn werk „Humanisme", waar hij zegt: „Het Humanisme begrijpt wereld, leven en God van uit den mensch." — Zij, die homocentrisch denken en voelen, stellen ten slotte de menschenliefde hooger dan star dogmatisch geloof; de menschlievende daad hooger dan verstarrende kerkleer. Dat is en blijft het verschil.

* * *

In niets is de Vrijmetselarij bedachtzamer dan in haar houding jegens de diepe en teere dingen van de ziel. Zij legt geen dogma over God op. Zij spreekt Zijn naam zelden uit, maar zij spreekt van den „Opperbouwmeester van het Heelal", een symbolieke uitdrukking, die gelijk is aan een kelk waarin elk die waarheid kan gieten, die uit zijn inzicht en ervaring voortkomt.

Het aanvaarden van het Symbool van den Opperbouwmeester is een opwekking en een bevestiging van het echte onzelfzuchtige scheppend idealisme. Het is niet gebonden aan eenige bepaalde leer en sluit elke inquisitoriale vraag en elke beperking uit; het is een erkenning van het bestaan der wet van geestelijke

evolutie, zonder welke men geen Vrijmetselaar kan zijn. Het Symbool laat ieder vrij in het vormen en opbouwen van zijn godsbegrip; de Vrijmetselaar, die gelooft aan een persoonlijk God, ziet en eert dezen in den Opperbouwmeester, de Joodsche broeder kan er Jehova, en de Moslim kan er Mohammed in erkennen; en het is ook denkbaar, dat er een Vrijmetselaar zou zijn, die, peinzend over de beteekenis van het voorvoegsel „Opper", zich herinnert de woorden van Renan: „Au dessus de Dieu il y a le Divin".

Voor ieder hunner is de Opperbouwmeester de leidende Ideale Macht, de benaderende uitdrukking van het innerlijk wezen van ware religie.

Alle bijeenkomsten in den Maçonnieken Tempel worden geopend en gesloten „In naam van den Opperbouwmeester van het Heelal" en aan het hoofd van het diploma van Meester-Vrijmetselaar staat: „In naam van den Opperbouwmeester van het Heelal, eenige, zuivere Bron van alle Volmaaktheid".

Dat machtige en groote, behoorende tot de werkelijke doch onzienlijke dingen, *bepalen* wij niet door een naam of woord, maar door een

symbolieke uitdrukking geven wij het weer, zooals Goethe Faust laat zeggen als Gretchen hem naar zijn geloof vraagt:

Wer darf Ihn nennen!
Und wer bekennen:
Ich glaub', Ihn?
Wer empfinden
Und sich unterwinden
Zu sagen: ich glaub' Ihn nicht?
Der Allumfasser,
Der Allerhalter
Fasst und erhält Er nicht
Dich, mich, sich selbst?

Erfüll davon dein Herz, so gross es ist,
Und wenn du ganz in dem Gefühle selig bist,
Nenn's Glück! Herz! Liebe! Gott!
Ich habe keinen Namen
Dafür! Gefühl ist alles,
Name ist Schall und Rauch,
Umnebelnd Himmelsglut.

* * *

Het begrip van den Opperbouwmeester van het Heelal is in de Orde-grondwet, art. 2 lid 3 weergegeven met de woorden: „Zij (de Orde) gaat uit van een vast vertrouwen in de werkelijkheid eener geestelijke en zedelijke, den mensch en de menschheid voortstuwende wereldorde."

„Want wanneer de menschen duidelijk de geheele orde der wereld zouden begrijpen, zouden zij bevinden dat alles even noodwendig is als die dingen, die in de wiskunde behandeld worden." (Spinoza.)

Als men zou aannemen, dat in de wereld slechts het bloote toeval werkzaam zou zijn, dan kan men geen vertrouwen hebben in den groei der dingen, dan is elke bezieling buitengesloten en er is geen verband tusschen de velerlei verschijnselen in het geestesleven.

„Wie het leven uit het gezichtspunt der Idee doordenken, begrijpen het algemeen verband, waarin het deel heeft. Dit verband is de wereldorde. Wereldorde is de orde der Idee in de werkelijkheid, d. i. in hare verwerkelijking." [1])

Vrijmetselarij, als religieuse geestesrichting, kan zich geen geestesleven denken, dat niet een vast vertrouwen zou bezitten in den geestelijken en zedelijken vooruitgang van de menschheid, als gevolg van een wereldstreven, een wereldorde, die uit chaos orde schept en door duisternis tot het licht voert.

Wij spreken van „een vast vertrouwen", om-

[1]) Dr. J. D. Bierens de Haan. Wereldorde en Geestesleven, blz. 7.

dat geen arbeid, het zij van practischen dan wel van geestelijken aard, mogelijk is als men geen vertrouwen heeft in den goeden uitslag, een factor, die ons ook moet helpen om te komen door het donkere dal van den twijfel.

Zulk een *vast* vertrouwen is de hechtste basis voor een levens- en wereldbeschouwing; het versterkt ons besef, dat onze idealen geen ijdele luchtspiegelingen zijn, maar dat zij richting kunnen en zullen geven aan ons leven; vast vertrouwen doet ons het leven en de wereld buiten beperktheid zien, sub specie aeternitatis, in het licht der Eeuwigheid.

Vrijmetselarij zou zich de veelzijdige en harmonische ontwikkeling van den mensch en van de menschheid niet ten doel kunnen stellen, indien zij niet uitging van een vast vertrouwen, dat die ontwikkeling mogelijk is, omdat de kiemen daarvoor in ieder mensch aanwezig zijn, omdat er een wereldbedoeling leeft in ieder mensch en in het Heelal. De goddelijke geest is in den mensch; het leidende, alles doordringende geestelijke levensbeginsel, dat regelend en ordenend werkt en waaruit de Idee geboren wordt. De orde van deze Idee, gerealiseerd, is de wereldorde.

De Vrijmetselarij ziet deze zoowel *geestelijk* als *zedelijk* werkend (over deze woorden is hiervoor, bldz. 63 reeds het een en ander gezegd). Dr. Bierens de Haan wijst het begrip van een zedelijke wereldorde af (Wereldorde en Geestesleven, bldz. 40). Volgens hem kan er slechts sprake zijn van een redelijke wereldorde, omdat de redelijkheid der wereldorde is, dat zij plaats heeft voor de geheele werkelijkheid en dat bij haar al het onderscheidene in één samenhang verkeert.

Aannemende, dat zijn stelling juist zou zijn, dat in het redelijke niets is buitengesloten, dan is toch zeker het geestelijke en het zedelijke er ook in opgesloten.

Het bestaan van een zedelijke wereldorde wordt daarentegen wel erkend door Dr. A. H. de Hartog in „De Redelijkheid der Religie", bldz. 97, waar hij zegt: „Zeer zeker, de *inhoud* der zedewet kan van plaats of tijd afhankelijk wezen, maar dat de *eisch* der zedelijkheid den mensch, waar en wanneer geboren, niet rusten laat, is een bewijs dat er een zedelijke wereldorde zijn moet, die zich door alle tijden en geslachten, door allen wisselenden inhoud heen, verwerkelijkt"; en op bldz. 104 zegt hij: „Hij

bovenal, die de zedewet, het zedelijk ideaal, de zedelijke wereldorde minacht, zondigt tegen den geest."

Ook in zijn boek „Zekerheid" zegt nog Dr. De Hartog op bldz. 18: „De zedelijke wereldorde boven de natuurlijke wereldorde wordt hier reeds religieus ontdekt, zij het ook nog niet philosofisch ten volle doorgrond"; en verder op bldz. 61: „In de zedelijke wereldorde moge de uiterlijke eisch, de wet, de plicht poort zijn tot hooger mogelijkheid, hier in de geestelijke wereldorde waakt de liefde, de innerlijke bewogenheid, die van binnen uit de gemeenschap onderhoudt."

Eveneens gelooft Lessing aan een geestelijke en zedelijke wereldorde waardoor de mensch geleid, gedragen en beheerscht wordt.

Wij kunnen ons Vrijmetselarij niet voorstellen zonder de erkenning van de werking eener geestelijke en zedelijke wereldorde, omdat het „geestelijke" is: hoog, fijnzinnig en nauw verwant aan geestdrift, en enthousiasme (=de goddelijke bezieling in ons) en het „zedelijke" een eenheid is van waarheid, gerechtigheid en liefde, en ook van deze drie voor den Vrijmetselaar de Liefde de hoogste is, want

„al ware het, dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zoo ware ik niets." I Cor. XIII: 1, 2.

Door het vast vertrouwen in de *werkelijkheid* dezer geestelijke en zedelijke wereldorde en door de beleving van deze werkelijkheid komt de Vrijmetselaar allengs tot het besef, dat de diepste grond van 's menschen wezen ook de diepste grond aller dingen is. Hij beleeft de algeheele wezens-eenheid der gansche schepping. Hij wordt zich van zichzelf bewust en „de aldus geworden mensch," zegt Bierens de Haan, „heeft door zichzelf ook God gevonden"; hij komt tot zichzelf en komt daardoor ook tot God.

Zoo begrijpt de Vrijmetselaar den Bijbeltekst: „de verloren zoon, tot zichzelf gekomen zijnde, stond op en ging tot den Vader".

Zoo is ook zijn Godsdienst!

De grondslagen der Orde.

De Orde van Vrijmetselaren neemt als grondslagen aan de erkenning van:

de hooge waarde van de menschelijke persoonlijkheid;

ieders recht om zelfstandig te zoeken naar waarheid;

's menschen zedelijke verantwoordelijkheid voor zijn doen en laten;

de gelijkheid in wezen van alle menschen;

de algemeene broederschap der menschen;

ieders plicht om met toewijding te arbeiden aan het welzijn der gemeenschap.

Uit den mensch in zijn meest primitieven staat heeft zich in den loop van duizenden jaren het individu ontwikkeld met een persoonlijkheid, dus met bewustzijn van eigen beteekenis, waarde, verantwoordelijkheid en drang tot ontwikkeling; het begrip persoonlijkheid sluit in zich: zelfbewustzijn.

De mensch is persoonlijkheid, omdat hij is het met goddelijken aanleg voorziene wezen, dat van nature geroepen is te streven naar harmonische ontwikkeling van al zijn gaven, klein en groot.

Afwisselend zijn in den loop der tijden de beschouwingen geweest betreffende de persoonlijkheid; kwalitatief in de Renaissance, rationalistisch daarna en vervolgens de scheppende persoonlijkheid vervuld met goddelijken geest,

eerst als zoodanig door Rousseau gesteld en dan door de Vrijmetselaren Herder en Goethe uitgebeeld in „de hooge waarde van de menschelijke persoonlijkheid". Vooral Goethe leert ons het ideaal zien van de harmonische ontwikkeling van de geheele persoonlijkheid; Goethe, — de oneindig rijke ziel van een begenadigd mensch begint haar openbaring en de „overspannen genie-cultus, de eenzijdige verheerlijking van het gevoel, het vage verlangen naar het Absolute van de Sturm und Drang-periode heeft zich nu gelouterd tot het schoon ideaal der Humaniteit", zooals Herman Wolf het omschrijft in zijn werk „De persoonlijkheidsidee bij Meister Eckhardt, Leibniz en Goethe".

Vrijmetselarij als geestesrichting, die den mensch op hooger geestelijk en zedelijk peil wil brengen, moet wel hooge waarde toekennen aan de menschelijke persoonlijkheid. Doordrongen van het denkbeeld, dat alle menschen broeders zijn, kinderen van één Vader en in ieder het goddelijke ligt opgesloten, geldt voor haar de oude stelling: Homo res sacra homini, de mensch moet den mensch heilig zijn. Iedere enkeling is een wezen met eigen karakter en aanleg, dat den plicht, maar ook het recht

heeft zijn bijzondere gaven in vrijheid te ont wikkelen, zijn persoonlijkheid naar den hem geschonken aanleg tot ontplooiing te brengen.

„Persoonlijkheid is de Idee in hare persoonsverschijning. In de persoonlijkheid is de Idee door hare individuatie verpersoonlijkt en tot mensch geworden." [1])

Mensch! gij, ik, wij allen; en het levensgeluk van al die menschen wordt bevorderd als wij de hooge waarde van hun persoonlijkheid erkennen en ons leven er op richten, hen daarnaar te bejegenen.

Kant spreekt van een wereld waarin individueele personen beschouwd worden als doeleinden op zichzelf en niet als middelen of werktuigen voor een doel buiten henzelf.

De mensch is dus niet, zooals professor Ostwald hem omschrijft, slechts een deeltje van de groote wereldmachine; ook geen passief wezen, dat maar geleid en medegevoerd wordt in een stroom waartegen hij niet op kan. Ware dit zoo, dan zou er geen sprake kunnen zijn van moraal en verantwoordelijkheid.

Tegenover het Calvinisme, dat ontkent, dat

[1]) Dr. Bierens de Haan. Wereldorde en Geestesleven, blz. 88 en 92.

in den mensch alle ontwikkelingsvoorwaarden, alle repareerende en regenereerende krachten aanwezig zouden zijn, gelooft de Vrijmetselarij in de idealiteit van den mensch en in de mogelijkheid van zijn evolutie en van zijne harmonische ontwikkeling. Zij weet zich vrij van onmatige verheffing van den mensch, wien ten slotte niets menschelijks vreemd is; daarom is het uitgangspunt van haar leer: „Ken U zelven", geen menschenverheerlijking, maar wel menscheerbiediging en levensvertrouwen.

Bij een bouwwerk komt het aan op de waarde, de kwaliteit van het materiaal, ook bij geestelijk bouwen; „en laat uzelf als levende steenen opbouwen tot een geestelijk huis", I Petrus II : 5. Geen doode steenen dus, al zijn deze het gemakkelijkst te hanteeren. Daar, waar een menschelijk bouwmeester onfeilbaar is verklaard en het zelfstandig zoeken naar waarheid doodzonde is, daar zijn slechts „Menschen mit toten Seelen" bruikbaar. Maar voor een „geestelijk huis" zijn „persoonlijkheden" noodig. Menschen zijn niet als steenen, die gelijk en gelijkvormig uit den steenoven komen, maar zij onwikkelen zich naar hun aard, aanleg en gevoel tot persoonlijkheid, en elke miskenning

van hare hooge waarde haalt den mensch, d. i. haren drager omlaag.

De hooge waarde van de menschelijke persoonlijkheid vordert absolute vrijheid op in de ontplooiïng van de persoonlijkheid; elk dwingend ingrijpen van kerk- en staatshoofden is ontoelaatbaar, omdat het recht op vrije ontwikkeling gaat boven hunne rechten. De Vrijmetselarij eischt dan ook voor den mensch de volkomen vrijheid van denken en vrijheid bij het zich vormen van een levensbeschouwing. In het bijzonder eischt zij gewetensvrijheid; zij ontkent dus elk recht van dwingend dogmatisme — onder dogmata hier niet enkel in het algemeen te verstaan „stellingen", maar waarheden die niet bewezen kunnen worden, doch zouden moeten worden aangenomen op gezag. Immers, het gaat niet aan elk dogma te verwerpen, gewoonlijk als gevolg van den minder sympathieken klank, dien dat woord heeft, want geen mensch, geen gemeenschap, geen wetenschap of kunst kunnen het zonder dogmatiek stellen. Steeds toch leidt het denken tot het opstellen van stellingen, die men *voor zichzelf* als voorloopig juist aanneemt en waarop men dan verder gaat voortbouwen. De woorden „dogma" en „dog-

matiek" hebben hun ongunstigen klank alleen daaraan te danken, dat dogmata dikwijls aprioristisch worden opgesteld en dan als heilswaarheden worden beschouwd. die men als zoodanig wil opleggen aan anderen. Dan ontstaat de dogmatische dwang, die niet anders is dan geestelijke knechtschap. Daartegen verzet zich de Vrijmetselarij zoo beslist mogelijk; aan het vrije onderzoek mag nergens en nimmer een teugel worden aangelegd. Zulk een knechtschap tast het recht der persoonlijkheid aan in haar vrijheid; niemand heeft het recht dwingend in te grijpen in de religieuse ervaringen van den medemensch.

* * *

Uit het vorenstaande vloeit onmiddellijk voort de:

„erkenning van ieders recht om zelfstandig te zoeken naar waarheid".

De Vrijmetselarij ontkent, dat *de* waarheid ooit aan eenig mensch of aan eenige menschengroep geopenbaard is geworden. Voor de aanschouwing der waarheid in vollen omvang is het menschelijk bewustzijn te klein. Lessing zeide:

„Niet de waarheid, die de menschen meenen te bezitten, maar de werkelijke moeite, die men aangewend heeft, achter de waarheid te komen, maakt de waarde des menschen uit. Want niet door het *bezit*, maar door het *zoeken* naar waarheid breiden zijne krachten zich uit. Het bezit maakt rustig en traag. Indien God in zijn rechterhand de volstrekte waarheid hield opgesloten en in zijn linkerhand slechts de innerlijk besturende levendige aandrift tot de waarheid, en HIJ zeide tot mij: Kies, — dan zou ik, zelfs op gevaar af, de menschheid bloot te stellen aan een voortdurend dolen, allernederigst zijn linkerhand grijpen en zeggen: Vader, geef; de absolute waarheid behoort alleen U toe." In de inleiding tot zijn werk „Eene levensbeschouwing" zegt Allard Pierson: „De mensch bezit nooit en nergens waarheid op zulk een wijze, die alle mogelijkheid van dwalen volstrekt uitsluit; maar aan de andere zijde bezit hij zeer dikwerf waarheid op een wijze, die hem alle gevoel van onzekerheid beneemt."

Als de Vrijmetselarij erkent ieders recht om zelfstandig te zoeken naar waarheid, dan bedoelt zij met die waarheid de vaste overtuiging, die slechts gevonden kan worden als re-

sultaat van eigen innerlijke ervaring en van het doordringen tot datgene, dat achter de levensverschijnselen ligt. Dit is niet mogelijk als er chaos is in de ziel en in het verstand; de wijsheid van den Opperbouwmeester van het Heelal kan ons die waarheid niet doen benaderen als wij zelf geheel vervuld zijn met eigen-wijsheid. Maar is de mensch, door strijd en leed vooral, gekomen tot zelfkennis, dan schijnt in hem een licht, hetwelk de dingen helder doet zien; dan kan de ziel luisteren en „als de ziele luistert, spreekt het al een taal, dat leeft".

Het recht van ieder mensch om zelfstandig te zoeken naar waarheid, om dus tot een resultaat te komen van *eigen* innerlijke ervaring, is in flagranten strijd met elke levens- en wereldbeschouwing waarin *de* waarheid is vastgelegd en deze bindend is verklaard voor anderen.

Het is duidelijk, dat hier wel in de eerste plaats en grootendeels het conflict ligt tusschen Vrijmetselarij en Roomsch-Katholieke Kerk. In die Kerk is noch plaats voor critiek, noch voor een zelfstandig zoeken naar waarheid; als de Paus ex cathedra spreekt, wordt hij geacht te spreken krachtens goddelijke inspiratie; zijn woord is dan Godswoord en hij is hiermede

onfeilbaar. Wat hij zegt is dus onomstootelijk waarheid, is *de* waarheid. „Roma locuta, causa finita"; de Paus heeft gesproken, de zaak is afgedaan en aan een recht om zelfstandig te zoeken naar de waarheid van die uitspraak, valt niet te denken. In dit verband is er bezwaarlijk op geestelijk gebied grooter tegenstrijdigheid te vinden dan tusschen Vrijmetselarij en Roomsch-Katholieke Kerk. Deze is altijd een machtsinstituut geweest, in het midden gelaten, of het om de macht als zoodanig ging, dan wel dat deze noodig was om het zieleheil harer leden te bevorderen; en zij kan slechts machtsinstituut blijven als zij de onvoorwaardelijke macht over hare leden behoudt ten einde een onwrikbaar geheel te zijn.

Indien daar eigen meening, critiek en zelfstandig zoeken naar waarheid van leerstellingen en uitspraken geoorloofd waren, dan zou, als op elk geestelijk gebied, het verschil in denken, voelen en aanleg der individuën zich openbaren; de differentiatie zou niet uitblijven en uiteenloopende stroomingen zouden hare eigen bedding zoeken. Kracht en macht is daar slechts mogelijk door een bindende discipline en gehoorzaamheid, die in die Kerk gemakkelijker

dan in eenig ander menschelijk verband te verkrijgen is, omdat de door de Kerk voorgespiegelde belooning of bedreigde straf in het eeuwige hiernamaals voldoenden invloed heeft om de eigen inzichten in het korte aardsche leven daarbij ten achter te stellen.

De geestelijke vrijheidsgedachte van den mensch, zooals de Vrijmetselarij die op den voorgrond stelt, moet de Roomsch-Katholieke Kerk verwerpen.

De maçonnieke levensbeschouwing laat den mensch vrij in het zich vormen van eigen, persoonlijke begrippen en voorstellingen; vrij in zijn geloof, in zijn twijfel en in zijn onderzoek; vrij in het luisteren naar de stem in zijn binnenste; vrij om te verwerpen wat in strijd is met zijn denken en voelen; vrij om, binnen de perken, gesteld door de orde der samenleving, dus binnen de perken van het algemeen belang, en niet strijdig met de goede zeden en de zorgvuldigheid, welke in het maatschappelijk verkeer betaamt, zich te kunnen uiten naar de inspraak van zijn hart, naar zijn beste weten en bedoelen.

* * *

De Orde neemt verder als grondslag aan de erkenning van 's menschen zedelijke verant woordelijkheid voor zijn doen en laten.

Het besef daarvan geeft den mensch houvast in zijn leven. „Het wijst hem richting, koers. Het geeft hem ideaal, zedelijke spankracht. Het stuwt hem het leven in als een onophoudelijken kamp tegen zichzelf, tegen de booze geesten in zijn eigen hart. Het geeft hem norm, gebod, energie." [1])

Kant heeft het zoo uitdrukkelijk weergegeven in zijn bekende en typeerende paar woorden „du sollst", uiting van het „moralisches Gesetz in mir". Vastheid tegenover het leven krijgt men slechts als men beseft wat men het leven verschuldigd is, welke verantwoordelijkheid men er tegenover draagt; in den regel is elke misstap het gevolg van de omstandigheid, dat men op het oogenblik niet de rem der verantwoordelijkheid voelde.

De vraag kan echter worden gesteld, of eigenlijk de mensch slechts verantwoordelijk is voor de *in bewustheid* verrichte handelingen en, als men deze beperking niet aanneemt, of men dan

[1]) Dr. J. H. Bavinck. Persoonlijkheid en Wereldbeschouwing, blz. 66.

niet in conflict komt met de uitkomsten der psychologische wetenschap, die aan het onderbewustzijn zulk een groote rol toedenkt.

Inderdaad wordt meer en meer bij de beoordeeling van 's menschen doen en laten rekening gehouden met psychische oorzaken, die daarop van invloed kunnen zijn. De mensch is in veel opzichten een product van geboorte, opvoeding en omgeving en krijgt ook menigmaal van ouders of voor-ouders een geestelijke erfenis mede, gunstig dan wel ongunstig. Bij een humanitaire, dus ook maçonnieke levenshouding zal men in bepaalde gevallen in den gestruikelden of gevallen mensch een slachtoffer zien van invloeden, die onbewust op hem hebben ingewerkt, dan wel waartegen hij zich niet bewust heeft weten te verzetten. Evenals in de rechtspleging zal ook een humanitaire beoordeeling van den mensch door den mensch rekening houden met beperkte toerekenbaarheid. Maar de Orde van Vrijmetselaren stelt de zedelijke verantwoordelijkheid van den mensch voor zijn doen en laten vast, al erkent zij tevens, dat *de mate* van verantwoordelijkheid af kan hangen van bepaalde factoren. De Orde gaat uit van de erkenning der hooge waarde van de men-

schelijke persoonlijkheid en ontveinst zich niet de daarmede onverbreekbaar samenhangende gevolgtrekking, dat die hooge waarde ook hooge moreële eischen medebrengt. De Orde tracht de harmonische ontwikkeling van den mensch en de menschheid te bevorderen en moet dus de zedelijke verantwoordelijkheid van het individu aanvaarden. Harmonische samenhang van groepen en harmonisch samenleven van individuën is niet denkbaar zonder vooropgestelde zedelijke verantwoordelijkheid, om daardoor het besef te verdiepen van zedelijke verplichting tegenover anderen en *zichzelf*. Maar juist omdat daarop invloeden werken, ook voortkomende uit het z.g. onderbewustzijn, stelt de Vrijmetselarij als eersten eisch: „Ken U Zelven". Immers, het streven naar zelfkennis is niet alleen het opsporen van duidelijk te onderkennen verkeerdheden, is niet het eenzijdig bedenken van wat er aan ons hapert, want kennis van verkeerdheid is geen zelfkennis, zooals Prof. Bolland betoogde. Het streven naar zelfkennis is: trachten zich bewust te worden van datgene, dat reeds deel uitmaakt van ons-zelf, van onze psyche, maar nog niet in het helder licht van vol bewustzijn is gekomen.

Men zegt, dat het handelen in overeenstemming met het „du sollst" eigenlijk toch neerkomt op het beluisteren van eigen stem. Indien zulks geheel juist is, dan klemt het door de Vrijmetselarij vooropgezette streven naar zelfkennis nog des te meer, ook om het beluisteren van het „moralisches Gesetz in mir" zuiverder klanken te doen hooren.

* * *

Vrijmetselarij erkent de gelijkheid in wezen van alle menschen, omdat in allen de kiem tot geestelijke verheffing ligt, in ieder mensch naar het Paulinisch woord „Gods Geest" woont. Wie dat erkent, zal bij zijn waardeering van den mensch alle verschillen uitschakelen, die op grond van stand, rang of bezit kunnen worden gemaakt en die in werkelijkheid ook de maatschappelijke ongelijkheid der menschen in het leven roepen.

Met die gelijkheid in wezen bedoelt de Vrijmetselarij natuurlijk niet een gelijkheid van alle persoonlijkheden of individuën, noch gelijkheid in hunne openbaringsuitingen, maar zij bedoelt de gelijkheid der menschen als „mensch" alleen, dus onafhankelijk van ras, maatschap-

pelijken stand, godsdienst, geboorte enz. Men waardeere den mensch als zoodanig, als schepsel Gods, als medebroeder, als natuurgenoot, als kind van hetzelfde huis, niet vragende of men met een Christen of heiden, met iemand van adellijke geboorte of met een arbeider te doen heeft. Al die uiterlijke verschillen zijn scheidsmuren, die tusschen menschen zijn opgemetseld; zij zijn niet weg te nemen, omdat tal van factoren, welke deze verschillen veroorzaken, onvermijdelijk zijn. Steeds zal verschil in aanleg, bekwaamheid, plichtsbetrachting, omgeving en opvoeding allerlei maatschappelijke ongelijkheid veroorzaken.

Uiterlijke verschillen zullen er steeds onder de menschen blijven, maar hunne gelijkheid in wezen moet ons er toe brengen hen over die verschillen heen te zien als onze medemenschen. Welk een verschil is er tusschen een kind geboren in een achterbuurt en dat van welgestelde ouders? Het zijn de uiterlijke omstandigheden; het een ligt in een armoedig bed en het ander in een mooie wieg, maar beiden zijn zij het product van het groote mysterie van bevruchting en geboorte, beiden zeggen zij later „Moeder" tegen een ander mensch.

Z.K.H. Prins Frederik der Nederlanden
Grootmeester-Nationaal der Orde 1816—1881

De erkenning van de gelijkheid in wezen van alle menschen is een democratische gelijkheidsgedachte, voortgesproten uit een democratisch levensgevoel, en die erkenning is het onafwijsbaar uitgangspunt om te geraken tot de algemeene broederschap der menschen.

* * *

Met die broederschap stelle men zich niet voor, alle geschillen tusschen menschen en volken te zullen hebben weggenomen, want dan zou men het ondenkbare willen. Wel moet er zijn een streven om de vooroordeelen en eenzijdige meeningen van allerlei aard onder de menschen op te heffen en de geheele menschheid zonder onderscheid van ras, godsdienst, natie of kleur te zien en te behandelen als één grooten verbroederden stam, als één geheel, dat bestemd en geschikt is om het beste, wat in de humanitaire gedachten leeft, tot uiting en werkelijkheid in de menschensamenleving te brengen.

Het is mogelijk dat men de gedachte van de algemeene broederschap der menschen niet anders ziet dan als een goedbedoeld ideaal,

maar dat men aan de verwezenlijking daarvan niet gelooft en zegt daaraan niet te kunnen gelooven, met een beroep op hetgeen onder de menschen sedert Augustus 1914 is voorgevallen. Inderdaad geven die menschonteerende bladzijden in ons geschiedboek oogenschijnlijk aanleiding tot pessimisme, maar een gevolgtrekking alleen daaruit voor de toekomst wijst toch op een minder juist begrip van de evolutie der menschheid. Voor de beoordeeling daarvan kan men zich niet beroepen op de gebeurtenissen van een zeker aantal jaren, en het is niet juist, den ontwikkelingsgang der menschheid te beoordeelen naar de ervaringen van het eigen korte leven. Die evolutie kan niet naar jaren worden beoordeeld, maar slechts over perioden van eeuwen en menschengeslachten. Zeer langzaam gaat de menschheid voort op den weg van hare ontwikkeling en zeker niet langs den kortsten, den rechten weg; eerder kan men aan een spiraalvormige beweging denken. Eerst stijgen, tot een hoogste punt is bereikt; dan volgt daling, daarna zelfs achteruitgang, maar onmiddellijk, nadat het laagste punt is bereikt, begint de stijging weder. En zoo gaat het voort, maar ook steeds verder; van stilstand

is geen sprake en na elken cirkelgang is men iets verder gekomen. Iets; misschien bitter weinig, doch niettemin is er vordering. Wat een eeuw is in menschenlevens, is wellicht nog geen seconde in het leven van het Al, en eerst lange perioden voegen een atoom toe aan het menschelijk geluk. De molens van den Opperbouwmeester van het Heelal malen langzaam, maar zij malen steeds, zeker en fijn. Wie vertrouwt in de evolutie der menschen, legt zich daarbij neer, al zal het velen moeielijk vallen om onder den invloed der door de techniek steeds grooter wordende haast en spoed, zich rustig te bezinnen op de werking van geestelijke zaken, en te beseffen, dat deze niet kunnen worden afgedwongen. En zij, die gelooven, haasten niet. Hoeveel tijd, hoeveel eeuwen hebben sterk sprekende en voor de hand liggende gedachten soms niet noodig om in de sfeer der werkelijkheid te geraken? Hoe diep is de menschheid niet doordrongen van het vredes-ideaal en hoe langzaam werkt het door naar zijn verwezenlijking? Om den vooruitgang te overzien, hetgeen de klagers en huilenden in den nacht over de onverbeterlijkheid van het menschdom niet doen, vergelijke men maar eens verschillende

toestanden van vroeger met de tegenwoordige. De ruwe zeden van het volk komen in den vorm van destijds niet meer voor, evenmin als de toen als gewoon aanvaarde uitspattingen van vorsten, adel en geestelijkheid; de slavernij is afgeschaft, en worden nog sporadisch voorkomende gevallen ontdekt, dan blijft krachtig ingrijpen niet uit. Men denke aan het sterk verminderde drankmisbruik; aan de betere verzorging en opleiding van de jeugd; de mildere opvattingen in de beoordeeling en behandeling van hen, die zich aan de wetten des lands vergrijpen; de zorg voor geestelijk of lichamelijk onvolwaardigen (het is niet denkbaar, dat „het dolhuis" van vroeger nu nog een kijkspelletje kan zijn); men denke aan de sociale wetgeving, die de arbeiders en vooral vrouwen en kinderen beschermt; de bestrijding van prostitutie en vrouwenhandel, de geheel veranderde houding ten aanzien van de inheemsche bevolking in de koloniën, de verbetering in de staatkundige en maatschappelijke positie van den vrouwen, de toenemenden afkeer van wapengeweld en de steeds toenemende pacifistische geestesgesteldheid, enz. enz.

Dit alles *moest* komen door den niet te stuiten

drang om een hooger geestelijk en zedelijk peil te bereiken, en zoo zal ook de algemeene broederschap der menschen, in den hiervoor aangegeven zin, moeten komen. Onafwijsbaar moet en zal de tijd aanbreken, dat de menschen diep beseffen, en naar dat besef zullen leven en handelen, dat wij allen kinderen zijn van één huize, van één Vader; dat geen menschelijk geluk mogelijk is, als niet alle leden van dat gezin elkander op elk levensgebied de broederhand reiken, tot hulp, tot steun, tot leiding.

Om al deze redenen moet in den Vrijmetselaar het vertrouwen levendig zijn, dat die algemeene broederschap der menschheid niet is een mooie maar onwezenlijke gedachte, doch dat zij een mogelijkheid, een zekerheid is, die door zijn leven en werken werkelijkheid wordt.

* * *

Als dan verder de Vrijmetselarij „erkent ieders plicht om met toewijding te arbeiden aan het welzijn van de gemeenschap", dan is zulks o. m. een rechtstreeksch gevolg van het streven naar de broederschap der menschen; een gelukkige gemeenschap is niet denkbaar als haar leden

niet van broederlijke gezindheid jegens elkander zijn vervuld.

De mensch is niet los te maken van het gemeenschappelijke geheel der menschen; zijn waarde wordt verhoogd, wanneer hij als gemeenschapsmensch het algemeen dient. Van belang is zeker als hij zich daarbij belast met een bijzondere taak, tot nut van het algemeen, maar ook dient men het algemeen als men zich beijvert voor het bijzondere, n.l. voor eigen levenstaak; zelfs stil daarbij een goed voorbeeld geven, is al van veel beteekenis.

* * *

Voor bespreking van hetgeen in alinea 1 en 2 van artikel 3 van de Ordegrondwet voorkomt, zal hierna nog gelegenheid zijn. Een enkele beschouwing thans omtrent hetgeen in alinea 3 voorkomt: „Zij (dat is de Orde) kweekt verdraagzaamheid".

Moge echter eerst voorafgaan, wellicht overbodig, maar zeker niet misplaatst, de parabel uit Lessing's Nathan der Weise.

Nathan, een rijke Jood te Jerusalem, komt van een reis terug en hoort dat zijn dochter

Rebekka door een Tempelridder uit een brandend huis is gered. De daaraan verbonden intrige van het tooneelstuk hier voorbijgaand, vinden wij Nathan weer, als hij voor den Sultan gedaagd is, die in geldnood verkeert en nu den rijken Jood met list tracht te vangen. Saladin vraagt aan Nathan, welk geloof en welke wet hem het best voorkomen; van de Joodsche, Mohammedaansche en Christelijke godsdiensten kan slechts één de ware zijn, meent de Sultan. Noemt Nathan een der beide laatste den besten, dan veroordeelt hij zijn eigen geloof en door dit te noemen beleedigt hij den Sultan.

Na eenig nadenken vraagt Nathan aan den Sultan, of hij hem een geschiedenis mag vertellen en na verkregen toestemming vangt Nathan aan:

Een Vorst bezat een ring, bezet met een opaal, en die de geheime kracht had om bij God en bij de menschen aangenaam te maken dengene die, daarop vertrouwend, den ring droeg. Hij wenschte, dat die ring steeds in zijn geslacht behouden zou blijven; daarom liet hij dien na aan zijn meest beminden zoon. Deze moest desgelijks het kleinood vermaken aan den zoon, die hem het liefst was en dan tevens Vorst van het huis zou worden. Zoo ging de ring altijd

van zoon op zoon over, totdat hij in het bezit kwam van een Vorst, die drie zonen had, die hem gelijkelijk gehoorzaam en getrouw waren. In zijn zwakheid beloofde hij den ring nu eens aan den eenen, dan weer aan den anderen zoon, zoodat alle drie zich den toekomstigen eigenaar waanden.

Over deze moeilijkheid maakte hij zich ongerust en om er zich uit te redden, liet hij naar het model van den ring twee andere volkomen gelijke ringen maken. Dankbaar gaf hij nu iederen zoon een ring en stierf. Maar elk hunner wilde nu Vorst des huizes worden — en de echte ring was niet te ontdekken. Hij was haast zoo onnaspeurlijk als voor ons het ware geloof. Iedere zoon zwoer den rechter, dat hij den ring uit 's vaders eigen hand ontvangen had; ieder prees den vader en bezwoer de echtheid van *zijn* ring. De rechter sprak: [1])

Maar wacht, gij zegt, niet waar, de ware ring
bezit de wonderkracht bemind te maken,
bij God en menschen aangenaam. Dat moet
beslissen; want de valsche ringen zullen
dat toch niet kunnen. Nu, wien minnen twee
van U het meest? — Hoe nu — gij draalt? gij zwijgt?

[1]) „Nathan de Wijze", dramatisch gedicht. Metrische vertaling van Taco H. de Beer 1892.

De ringen werken slechts op die ze draagt,
naar buiten niet, elk mint zichzelf het meest!
Dan zijt ge ongetwijfeld alle drie
bedrogene bedriegers en uw ringen
zijn geen van drieën echt, of de echte ring
ging zeker eens verloren. Dat verlies
moest haast verborgen zijn. Toen liet uw vader
voor d'eenen ring drie andere maken.

Saladin.

Heerlijk!

Nathan.

En dus, zoo voer de rechter voort, als gij
niet mijnen raad, maar slechts mijn vonnis vraagt,
zoo gaat. Mijn raad is echter zoo: gij noemt
de zaak volkomen zooals zij is; heeft elk
van U den ring uit handen van zijn vader,
dan houd' ook elk zeer zeker zijnen ring
voor echt. Maar mooglijk, dat uw vader ook
de tyrannie van éénen ring niet langer
in zijn familie dulden wilde en zeker
heeft hij U alle drie bemind en wel
met even groote liefde, en kon zelfs niet
besluiten om twee zonen t'onderdrukken
om eenen te begunstigen; welaan,
streve ieder uwer om die welbegrepen
en reine en van vooroordeel vrije liefde
des vaders na te volgen, streev' om 't zeerste
elk uwer om de kracht van zijnen ring
te toonen; kom die kracht zooveel gij kunt
zachtmoedig en verdraagzaam en weldadig
en lijdzaam, vol aan God gewijde liefde
te hulp, en als zich dan de kracht der steenen

bij uwe kindskindskinderen vertoont,
dan roep ik U na duizend, duizend jaren
op nieuw voor dezen rechterstoel; dan zal
een wijzer man op dezen zetel tronen
en die zal uitspraak doen. Nu gaat; zoo sprak de
bescheiden rechter.

En als wij nog iets aanhalen uit Nathan der Weise, waar de Leekebroeder zegt:

Nathan, Nathan, bij God: gij zijt een Christen,
beter Christen was er nooit!

en Nathan antwoordt:

Het is wel, het is wel, mijn broeder! Wat
mij voor U tot Christen maakt, maakt U voor mij tot
[Jood.

dan is met enkele aanhalingen een blik geworpen op dat Hooglied der verdraagzaamheid van den Vrijmetselaar Lessing. Het is de taal van eeuwen en alle menschen, taal van het menschenhart, vervuld van den drang naar vrijheid en broederschap, eeuwig-innig verbonden; het is de taal der Vrijmetselarij.

Volgens haar moet de verdraagzame mensch ook afwijkende gevoelens ernstig bestudeeren om te ontdekken waaruit zij voortvloeien en om ze te kunnen begrijpen. Dan leert men ook waardeeren, wat men vroeger met onverschilligheid voorbijging; men leert verdragen het

afwijkende, dat in een ander leeft en hem opheft en zijn eerlijke levenshouding bepaalt, en ten slotte wordt men bescheiden genoeg om eigen meening eens te toetsen aan het afwijkende. De verdraagzame mensch kan zich indenken in het verstandelijke en gemoedsleven van zijn tegenstander en aldus veel leeren begrijpen, ook van hem leeren, bedenkende, dat geen vooruitgang verkregen is zonder dat eerst een assimilatieproces was voorafgegaan. En als men op den levensakker bloemen aantreft waarvan de geur ons niet aanstaat, dan bedenke men, dat alles in de schepping doel en beteekenis heeft, en als men zich wondt aan de doornen van bloemen, dan toorne men niet tegen eigen onhandigheid, maar bedenke, dat de Opperbouwmeester van het Heelal niets doet zonder doel of zin. Maar de Vrijmetselaar zal ieder bestrijden, die zijn bloemen uitrukt en vertrapt.

Verdraagzaamheid is voor de Vrijmetselarij geen passieve levenshouding, waardoor men een futlooze Joris Goedbloed wordt, die alles voor zoete koek opeet, op alles ja en amen zegt en op zijn woonerf het uithangbordje vertoont met opschrift „Verzoeke niet te kibbelen",

maar de verdraagzaamheid is voor haar een actieve levenshouding, die zich uit in verzet tegen dwingende dogmatiek en waar dwingend wordt ingegrepen in de religieuze en andere levenservaringen van den medemensch. Verdraagzaamheid is een actieve levenshouding, omdat zij een product is van het geheele innerlijke leven, geen willekeurige of incidenteele houding, maar evenals Vrijmetselarij, waarvan zij een integreerend deel uitmaakt, komt zij voort uit een innerlijken drang; zij is de geestesgesteldheid, die het bestaansrecht erkent van een eerlijke overtuiging.

Verdraagzaamheid is niet een zich neerleggen bij alles, want dan werkt men er toe mede of laat men lijdzaam toe, dat zonder verzet gezondigd wordt ten aanzien van de algemeene verdraagzaamheid, die in een evenwichtige en geordende samenleving niet kan worden gemist.

Vrijmetselarij en Roomsch-Katholieke Kerk zijn antipoden; hoe past b.v. hier verdraagzaamheid?

Als de R.-Kath. geloovige op grond van zijn godsdienstig-kerkelijke overtuiging op Vrijdag

visch in plaats van vleesch wenscht te gebruiken, dan blijve hij hierin vrij en als uw hulp noodig is om hem dit mogelijk te maken, welnu, dan verleene men die hulp.

Als de Roomsch-Katholiek in vrome overtuiging knielt voor een heiligenbeeld, dan zal de Vrijmetselaar daarin de uiting zien van een geestesleven, dat nooit het zijne kan zijn; maar hij onthoudt zich van critiek of handeling, in welken vorm ook, omdat het knielen van dien R.-K. een uiting is van innerlijken drang om te voldoen aan godsdienstige overtuiging.

Maar als in de door den Paus geapprobeerde en gezegende „analecta ecclesiastica" de brandstapels der Roomsche Inquisitie „gezegende vlammen" worden genoemd en als in de pauselijke Encycliek van 8 December 1864 de geloofsvrijheid „waanzin" wordt genoemd — om een paar uitlatingen te kiezen uit de tallooze, die de onverdraagzaamheid van Rome typeeren — dan past daartegenover geen verdraagzaamheid, maar wel het krachtigste verzet, omdat het hier gaat om het behoud van een algemeen geestelijk goed: de vrijheid, die belaagd wordt, niet uit vrome overtuiging

om God te dienen, maar als gevolg van dogmatiek en anti-humane leer van een kerkelijke organisatie.

Hier werd van de Roomsch-Katholieke Kerk gesproken, omdat zij het meest sprekende voorbeeld van onverdraagzaamheid is. Maar zij staat niet alleen; alle instellingen en personen, die dwingende dogmata huldigen, zijn onverdraagzaam, omdat zij meenen *de* waarheid op hun speciaal gebied te bezitten.

Ons verzet tegen hunne onverdraagzaamheid geldt echter hun leer of systeem, niet de personen, ofschoon het aan hun kant wel eens anders toegaat. Vrijmetselaren, die in symbolieken zin bouwen aan den Tempel der Menschheid, zien in den mensch een ruwen steen, die als zoodanig niet geschikt is voor den bouw. Maar in elken ruwen steen is een kubus verborgen, die na bewerking van den ruwen steen te voorschijn kan worden gebracht. De verdraagzame laat ieder bouwer vrij in de wijze van bewerking; als de kubus ten slotte maar te voorschijn komt. De Vrijmetselaar zal nimmer daartoe „dwingen om in te gaan"; hij laat ieder vrij, op zijn eigen wijze zalig te worden.

Als men over verdraagzaamheid spreekt, denkt men gewoonlijk aan deze geesteshouding ten aanzien van godsdienst, politiek, enz. Maar die houding is ook van beteekenis in de persoonlijke verhoudingen der menschen, vooral als zij in nauw verband leven, en zeer klemmend in het echtelijk verband. Moge een klein geschiedkundig verhaaltje hierbij tot inleiding dienen.

In 1104 sloeg Keizer Koenraad III het beleg voor den burcht, waarin de inwoners van het stadje Weinsberg, in Wurttemberg nabij Heilbronn, gevlucht waren. Zooals het in die tijden gewoonlijk ging, dwong het gebrek aan levensmiddelen de belegerden, zich over te geven en ook volgens de zeden van dien tijd zou geen mensch of steen gespaard blijven. De ridderlijke Keizer was echter getroffen door den moed der belegerden en als gunst vergunde hij de vrouwen, vrij den burcht te verlaten; bovendien mocht elk harer het kostbaarste, dat zij bezat, medenemen. Toen stopte iedere vrouw haar man in een zak en droeg hem op die wijze door het vijandelijk kamp. De Keizer, door zooveel trouw en flinkheid geroerd, spaarde nu ook het leven van de mannen en sedert dien dag heet die burcht „Weibertreu". Een schilderij, uit 1659,

in de stadskerk stelt deze geschiedenis voor.

De bekende dichter Justinus Kerner, die in het begin van de negentiende eeuw leefde, wist belangstelling voor de ruïne van den burcht te wekken om algeheel verval te voorkomen; hij kreeg voldoende middelen om de ruïne te restaureeren en hij bracht er een opschrift aan, dat hij in verband met de kloeke daad der vrouwen, aan zijn echtgenoot wijdde:

„Getragen hat mein Weib mich nicht,
Aber ertragen.
Das war ein schwereres Gewicht,
Als ich mag sagen".

Het zal nu wel niet meer voorkomen, dat vrouwen haar man dragen (in letterlijken zin bedoeld) ondanks athletiek en sportiviteit der hedendaagsche Eva's. En het omgekeerde zal ook wel niet meer voorkomen, al droeg laatst in Engeland ergens, naar oud gebruik, de bruidegom zijn bruid na afloop der plechtigheid de kerk uit. Maar al dragen mannen en vrouwen elkander niet meer, zoo is het verdragen, de verdraagzaamheid, het abc van het huwelijk, want het gelukkige paar, dat naar het stadhuis gaat, verschilt in menig opzicht als het wit van het bruidskleed van het zwarte pak van den

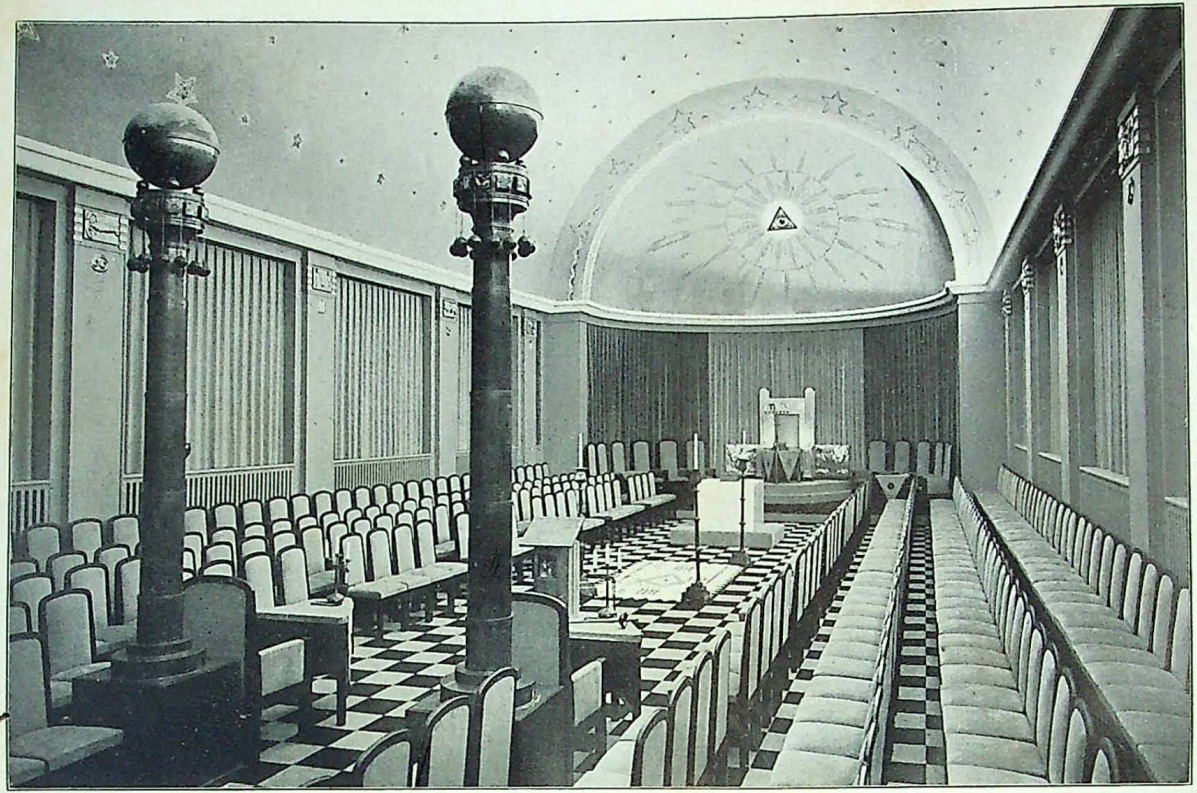

De Tempel in het Ordegebouw te s'-Gravenhage

bruidegom; ieder blijft individu en heeft zijn persoonlijkheid.

Over die verschillen, groot of klein, komen zij slechts heen door verdraagzaamheid, en dat is dikwijls „ein schweres Gewicht". Verdraagzaamheid beteekent hier: erkenning van de waarde van de andere persoonlijkheid; streven om de op den duur verminderende sensueele en sexueele instincten te laten bezinken tot een door hoogere liefde uitgegroeide broederschap. Verdraagzaamheid is ook „aanvaarden" en verlangt nimmer van anderen het bovenaardsche, noch het bovenmenschelijke.

En datzelfde liedje van „verdragen" moet men herhaaldelijk zingen in de samenleving van mensch tot mensch; verdraagzaamheid is ook levenskunst en wel levenskunst in hoogen stijl; de Vrijmetselarij leert dien vorm van levenskunst als „samenlevingskunst", waarover hier later nog wordt gesproken.

Maçonnieke Symboliek en Ritualistiek.

Artikel 3 lid 1 der Ordegrondwet zegt: „Zij (de Orde) arbeidt daartoe eensdeels op de haar eigen wijze met behulp van symbolen en ritua-

len als vertolking van idealen en gedachten, uitingen van den hoogsten levensgeest, enz."

Symbolen en ritualen zijn hulpmiddelen om uitdrukking te geven aan ons innigste gevoelen en weten; ze zijn wereldtaal, die door ieder kan worden verstaan, omdat ieder ze in zijn eigen taal hoort spreken, en zij zijn dichters, omdat zij ons tot aanschouwen brengen van hetgeen wij in onszelven gevoelen van het zedelijk schoonheidsideaal.

„Het Symbool is machtiger dan het realistische beeld." (G. J. Sirks. Analyse en Synthese. Omhoog. 1919.)

Symboliek is niet iets van uitsluitend maçonnieken aard; symboliek is volmenschelijk en wordt als het ware iederen dag in nieuwe vormen geboren. Het volk, dat een koningskroon in het slijk vertrapt, hijscht dadelijk een nieuwe vlag als symbool van veranderden regeeringsvorm. Een symbool is een beleving en alleen wie het beleeft, heeft er iets aan. De bruid, die in het smettelooze wit den gewichtigsten stap in haar leven gaat doen en het huwelijk in gedachten van hooger orde aanvoelt, beleeft de symboliek van het witte bruidskleed; de jonge vrouw, die deze symboliek niet kan beleven,

gaat in een wandelcostuum naar den ambtenaar van den burgerlijken stand.

Een symbool is een lied zonder woorden; de rationalist verstaat het niet. Symboliek is de kunst om een gevoelsaandoening, die tot volledige ervaring is geworden, uit te drukken in woorden, beelden of teekenen. Deze worden nimmer opzettelijk bedacht, maar zij ontstaan spontaan als zichtbare vertolking van ervaring.

Voor de Vrijmetselarij heeft symboliek zulk een groote beteekenis, omdat zij in staat stelt ons met alle ethische en religieuse vragen, met alles wat levens- en wereldbeschouwing betreft bezig te houden, zonder in dogmatisme te vervallen. Aldus kan de Vrijmetselarij doen wat voor elk wijsgeerig stelsel een onmogelijkheid is en wat geen kerk kan bereiken. Van universalisme is bij beide geen sprake; beide zijn aan een eigen afgebakend terrein gebonden. Vrijmetselarij daarentegen is niet alleen reeds universeel door haar wezen, maar nog meer door de symbolische vertolking van hare gedachten en beginselen, door een symboliek, die zelfs het terrein van het onuitsprekelijke omvat. Het geschreven woord kan den geest dooden; het geestelijk beeld maakt hem le-

vend; het woord is oorzaak van verkeerd verstaan, maar de geest, uitgedrukt in beelden, wordt door ieder begrepen naar eigen aanleg en bevrediging. Het woord scheidt; het symbool verbindt. De onvolkomenheid van het woord wordt door het Symbool aangevuld.

„Wel weinig is psychologisch zoo zeker, als dat handelingen, die als Symboliek te beschouwen zijn, voor de ontwikkeling der ziel geweldig effect hebben."

„Leerzaam is het door mij eens gelezen verhaal van een vrouw, die tot de daad van ontrouw jegens haren echtgenoot eerst kracht vond, nadat zij haar trouwring had weggeworpen. Die handeling moest eerst verzinnebeelden en daarmee bezegelen, dat de innerlijke band verbroken was." [1])

Als op nationale feestdagen of op oogenblikken van nationale beteekenis het Wilhelmus van Nassouwen klinkt, oud maar nimmer verouderend symbool der Nederlandsche natie, dan ervaren allen de nationale saamhoorigheid, dan beleven allen het besef van kinderen van

[1]) Dr. G. H. van Senden. „Uit den strijd om nieuwe levenswaarden", blz. 304.

hetzelfde land te zijn, maar als men over deze en daarmede samenhangende dingen met diezelfde lieden zou gaan redeneeren, dan zouden talloozen elkander verstandelijk absoluut niet kunnen begrijpen.

Als men spreekt over God, dan is dat uit eigen godsbegrip, maar hoeveel misverstand, onverdraagzaamheid en verkettering is daar al niet uit voortgekomen. Gebruiken wij echter de symbolieke woorden „Opperbouwmeester van het Heelal" of ervaren wij de symbolieke voorstelling daarvan, n.l. het Alziend Oog in den driehoek, dan twisten wij niet om een woord of naam en laten ieder vrij om achter dat symbool dat beeld te plaatsen, hetwelk in zijn ziel besloten is.

Ds. A. S. Carpentier Alting schreef eens in het Indisch Maçonniek Tijdschrift: „Als ik opzie naar het Alziend Oog, dan voel ik me iets toeroepen van hetgeen kern en inhoud is van ieder rein idealisme, en ik weet, dat Jood en Heiden en Christen ten slotte daarbij hetzelfde gevoelen, al spreken ze allen de eigen taal. Dan voelen we ons één met den diepsten denker en den eenvoudigsten geloovige. Door het symbool wordt de klove tusschen menschen

gedempt en de scheiding weggenomen."

Het woord „symbool" is afgeleid van het Grieksche werkwoord „sumballein", dat samenwerpen, vereenigen of ontmoeten beteekent,

Wanneer in de oudheid personen of families in vriendschappelijk verkeer met elkander waren gekomen, braken zij bij scheiding een plankje of leemen tabletje in tweeën en ieder behield een helft, welke men een symbool noemde, omdat het diende om, met de andere helft vereenigd, het juiste geheel te vormen; alleen als de breuklijnen pasten, kon het echte geheel ontstaan. Iedere helft was dus een afdoend identiteitsbewijs. Kwam dus b.v. een bode van den een bij den andere, dan toonde hij de (symbolieke) helft als bewijs van zijn betrouwbaarheid en van de samenhoorigheid en vriendschap der beide partijen.

De hierin opgesloten gedachte van „aaneenpassen" en vertolking van eenheid maakte, dat het symbool later in het spraakgebruik diende als aanduiding van de aaneenpassing van beeld en gedachte, de eenheidsvorming van voorwerp, beeld of teeken aan den eenen kant en ervaring en begrip aan den anderen kant. Ech-

ter „uitbeelding" van het bovenzinnelijke, maar geen daadwerkelijke „mededeeling" daarvan. Daarom is er onderscheid tusschen de R.K. kerkelijke en de maçonnieke symboliek. In de symbolen van de mis wordt het goddelijke werkelijk aan de geloovigen medegedeeld; de Roomsche symbolen van den wijn en het brood behooren tot het wezenlijke, het bijzondere van de R.-K. kerk; zij vertegenwoordigen niet iets geestelijks, maar de geloovige houdt beide voor het vleesch en bloed van Christus. „Roomsch-Katholieke geloovigen vereeren het brood als het lichaam van Christus; het is dan inderdaad een goddelijk wezen." [1]) (Hier wordt natuurlijk bedoeld het brood op het altaar; niet het levensmiddel in het algemeen.)

De taal der symbolen is meer geschikt dan eenige taal, die uit woorden is samengesteld, om de overbrenger van gedachten te zijn tusschen menschen, die in wezen en opvattingen blijven verschillen als de gekleurde en veelvormige steenen van een mozaïeken vloer. De Vrijmetselarij hecht bovendien zooveel waarde

---

[1]) Prof. Dr. W. B. Kristensen. „Symbool en Werkelijkheid". De Gids. 1931. Juli.

aan symbolen omdat zij wijding en stemming geven. „Door middel van de symboliek worden de eenvoudigste, meest gewone dingen iets anders, worden ze geïdealiseerd en verkrijgen een nieuwe en, om zoo te zeggen, onbegrensde waarde" (Carlyle). Het symbool is het venster waardoor men de godheid kan aanschouwen.

Steeds, en dikwijls onbewust, gebruikt men symbolen, niet uitsluitend in het ethische en religieuse leven, maar ook in het dagelijksch leven. Zelfs in het gewone spraakgebruik hoort men tal van symbolieke uitdrukkingen. Willem den Zwijger kennen wij als den Vader des Vaderlands; meermalen spreekt men van een Herder, zonder dat men daarbij aan schapen denkt; iemand is een „ruwe diamant"; hij kan ook een hart van goud of van steen hebben; er wordt met ijzeren hand geregeerd; men kent de bloem der natie; de Vlaamsche Leeuw; de Zwitsersche Nachtegaal; de verloofde jonge man noemt zijn meisje zijn oogappel; hij is haar schat en als er in het huwelijk een kindje komt, is dat het zonnetje in het huis.

In de annalen van King Tsu (720 jaar vóór Christus) wordt melding gemaakt van het ge-

bruik in China om elkander in het voorjaar eieren ten geschenke te geven. Was bij de Hindoes het ei een heilig voorwerp, bij de Germanen was het gewijd aan Holda, godin der vruchtbaarheid en aan Ostera, godin van de lente [vandaar de paaschnamen: Easter (Eng.) en Ostern (D.)]. En ook nu nog, bijna 30 eeuwen na King Tsu, zijn eieren het bekende paaschgeschenk.

Kleuren spreken meermalen een taal; de rouw, waar het licht ontbreekt, is zwart als de schaduw; het wit van het bruidskleed spreekt een door wel bijna ieder begrepen taal; het rood, kleur van het bloed, wijst op hartstocht, kracht, emotie, maar is daarom een kleur, die in overmaat het oog vermoeit. Het groen, dat daarentegen in massa niet vermoeit, is de kleur van de hoop; de eeuwige groene verjonging der natuur in de lente is een bevestiging van de in den ruwen winter gekoesterde hoop op een nieuwen bloeienden tijd.

Blauw is de kleur van het onzinnelijke en het ontastbare, het poëtische. Blauw moet doorzichtig zijn; de geloovige blikt opwaarts naar den blauwen hemel en wonderlijk schoon is het blauw van het onschuldige kinderoog; al het

schoonheidsblauw is iets van diepte en innerlijken glans. Blauw is de symbolieke kleur der Vrijmetselarij.

Kleedingstukken zijn dikwijls symbolen, zooals ook hoofddeksels: de tiara van den Paus, de baret van den rechtsgeleerde, de kroon van vorsten, en vaak vertolken wij onbewust in onze kleeding onze innerlijke stemming. Wetenschappelijke boeken worden in donkeren band gebonden en een bundel verzen of novellen in een gekleurden band. In uithangbord of aanplakbiljet vertolkt men symbolisch een doel of streven. Toen b.v. eenige jaren geleden een Vrijzinnige Jeugddag werd gehouden, werd deze aangekondigd door een aanplakbiljet, ontworpen door Job Denijs, voorstellende een jonge vrouw, energiek voortgaande in haar opgeheven handen vlammend vuur dragend, terwijl zich op haar pad doornen en distels bevonden. Fraaie symbolieke vertolking van de jeugd, die vonken en vlammen van geestdrift en idealisme uitdraagt en, ondanks doornen en distels, voorwaarts gaat, omdat elke lichtdrager tevens een leeddrager is. Er is geen heilig streven zonder offer en kruis.

De vlag is een zeer sterk sprekend voorbeeld,

hoe de simpele stof een rijkdom van gedachten en gevoelens vertolkt.

De vlag — een geverfd doek, dat niet veel kost; maar Carlyle verhaalt van soldaten, die zich in stukken lieten hakken om te voorkomen, dat hun vaandel in vijandelijke handen zou vallen.

Voor den zeeman is zij het symbool van het Vaderland. Als hij haar op den Oceaan tegenkomt, brengt zij hem een groet uit het Vaderland en hij groet met de vlag terug; bij rouw voert hij haar halfstok; haar op- en neerhalen is de scheepsgroet; als zijn stoffelijk overschot aan de zee wordt toevertrouwd, dan is het bedekt met *zijn* vlag; als in een gevecht de vlag wordt gestreken, dan is dat een teeken van de nederlaag. „Maar dan ook liever de lucht in," zei destijds Van Speyk.

En zoo bedient de mensch zich steeds van het spraaklooze om zoo juist en treffend mogelijk te spreken, zelfs met gebruikmaking van getallen. Van zeer ouden tijd af maakt de mensch gebruik van getallen om gedachten te vertolken, om er een begrip mee weer te geven.

Het lag voor de hand, dat men verband zag

tusschen de wereld rondom zich en hoeveelheid en maat, dus getal, en daar men nog geen kennis van natuurwetenschap bezat, meende het eenvoudige denken der oudheid, dat niet het getal een verschijningsvorm was, maar de regelende macht; en de harmonie, die men in menschelijke getallen kon uitdrukken, beschouwde men als een openbaring van de godheid. Immers uit de bewegingen der hemellichamen zag men de getallen 4, 7 en 12; vier schijngestalten van de maan; na 7 dagen kwam de verandering in de gestalte van de maan en nadat de maan twaalfmaal vol was geweest, had de zon haar loop aan den hemel volbracht. Men kende 4 hoofdwindstreken, 4 elementen n.l. water, vuur, aarde en lucht; 4 deelen van den dag, 4 deelen van het menschelijk leven n.l. kind, jongeling, volwassene en ouderdom; 4 voornaamste hemellichamen, zon, maan, morgen- en avondster.

En zoo kwam men tot de gedachte, dat de godheid het heelal op den grondslag van het getal 4 had opgebouwd, en 4 werd het eerste heilige getal, dat de zichtbare wereld beheerschte; het werd het symbool van de stoffelijke wereld, later van het stoffelijke.

De 7 dagen die de maan noodig heeft om van

de eene schijngestalte in de andere over te gaan, correspondeerden weer met de toen slechts bekende 7 planeten, die om de aarde dwaalden; 12 maal draaide de maan om de aarde alvorens de zon weer op haar oude plaats terugkwam en de zon had op haar weg 12 huizen, waaraan men den naam van dieren gaf voorzoover de fantasie in zulk een sterrengroep een dier meende te zien. Zoo ontstond de z.g. dierenriem, dien ook de Alfoeren in de Minahassa kennen, echter met andere groepeering en namen.

Grooter beteekenis kreeg het getal 3; sloeg 4 op het stoffelijke, zoo verbond men de gedachte van drie aan de zinnelijke wereld, en zag men er een band in tusschen het stoffelijke en het geestelijke; 3 en 4 maken 7; 3 maal 4 is 12; drie is dus verbinding. Men vindt niet alleen in de oudheid, maar door de geheele ontwikkelingsgeschiedenis der menschen tot op heden het getal drie terug in allerlei symbolische voorstellingen, religieuse, ethische, volks- en maatschappelijke gebruiken, voornamelijk in den zin van voltooiend getal, zoowel in taal als in practisch gebruik. Wij kennen de uitdrukking „tres faciunt collegium" en een commissie bestaat veelal uit drie leden; driemaal is scheeps-

recht, alle goede dingen bestaan in drieën, de derde man brengt de spraak an; hij kan geen drie tellen; ik geef het U in drieën; men kent de Drie-eenheid, de driekleur, de Driekoningen, het driemanschap, de driestar (Dr. Kuyper), de heilige drievuldigheid, enz. enz. Volgens Trommius (Nederlandsche concordantie des Bijbels) komt het getal 3 302 maal in den Bijbel voor; het getal 7 wordt 111 maal in het Oude Testament en 60 maal in het Nieuwe Testament genoemd en hoofdzakelijk in symbolieken zin.

De ontwikkeling van den mensch is de leering, de vordering en de voltooiïng. Zoo kenden de Gilden den leerling, den gezel en den meester, drie trappen van vordering en ontwikkeling in geestelijk-zedelijken zin, zooals zij ook symbolisch nog bij de Vrijmetselaren in gebruik zijn. Het is te begrijpen, dat men oudtijds de getallen 3 en 4 ook aanwendde bij den tempelbouw, omdat men meende daardoor de godheid ook nader te komen; de Israëlieten b.v. meenden het goddelijk karakter van hun tempel het best uit te drukken door dezen te bouwen in den vorm van een drievoudigen kubus. De Tabernakel was een beeld van de wereld en in alles spreken de getallen 3 en 4. De lengte is

driemaal de breedte en de hoogte; het Allerheiligste is $^1/_3$ van de lengte; er zijn 3 heilige gereedschappen (kandelaar, altaar en tafel in het heilige); 3 heilige voorhangsels. 4 Dekken liggen er op, er zijn 4 kleuren, 4 zuilen staan aan den ingang van het Allerheiligste. Driedeelig is de indeeling: Voorhof, het Heilige en het Allerheiligste, die ook wijzen op de ontwikkeling der menschen, want het volk kwam in den Voorhof, de Priester in het Heilige en de Hoogepriester in het Allerheiligste.

Tempelbouw is altijd symbolisch; in de middeleeuwen hadden de kerken veelal het kruis tot grondslag, n.l. 4 kubussen tot as en 3 kubussen daarover dwars heen; zoo vormt deze figuur, als zij wordt toegeslagen, zelf ook een kubus.

Pythagoras bouwde een wijsgeerig systeem op zijn getallenleer; hij sprak ook van Heilige Getallen en bedoelde daarmede dezelfde bewuste, denkende krachten, die Plato „Ideeën" en de Stoïcijnen „Logoi" noemden. Volgens hem wijst al wat getal is op herkomst van het ééne, het eeuwige, onveranderlijke, de idee. Op de verhouding der getallen berustte volgens hem het organisme zoowel van den Macrocos-

mos als van den Microcosmos. Een oud-Pythagoreesch antwoord op de vraag naar hetgeen „Kunst" is, luidt: „Kunst is getal". Zoo zou men kunnen zeggen, dat Muziek hoorbaar gemaakt getal is, in denzelfden zin als de bouwkunst zichtbaar gemaakte meetkunde is.

In de maçonnieke symboliek en ritualistiek, in maçonnieke vormen en gebruiken spelen getallen een belangrijke rol; niet dat men waarde hecht aan cijfer of hoeveelheid, maar om de geestelijke waarde, die met begrip van getal of maat nauw verbonden zijn. Het gaat dus om geestelijk goed en het is geen Spielerei of aardig kunstig geknutsel met cijfers.

Hoewel het getal nergens in het leven ontbreekt en zijn bijzondere beteekenis heeft, zijn er toch wel lieden, die daar schouderophalend tegenover staan. Hegel schreef: „Wanneer nog heden ten dage zekere geheime genootschappen aan allerhande getallen en figuren een diepe beteekenis toekennen, moet dit aan den eenen kant een onschuldig spel, en aan den anderen kant als een teeken van onbeholpenheid in het denken worden aangemerkt. God is de maat aller dingen." Met al de bescheidenheid, die tegenover een genie als Hegel past, wil het mij voorkomen, dat hij zich

vergist, en wel reeds daarom, omdat het toekennen van een diepe beteekenis aan getallen en figuren niet uitsluitend voorkomt bij „geheime genootschappen", maar algemeen is; men denke b.v. alleen maar aan de heraldiek. En zouden de symbolieke figuren en voorwerpen op grafzerken een teeken van onbeholpenheid in het denken zijn? Er zijn bovendien te veel wetenschappelijke mannen onder de Vrijmetselaren, die zich bezighouden met studie van de geestelijke waarden, welke achter figuren en getallen verborgen zijn, dan dat men hier slechts met een uiting of gevolg van onbeholpenheid in het denken te doen zou hebben. En wat nu in het bijzonder de belangstelling bij de Vrijmetselaren voor de getallensymboliek betreft, is er hier geen sprake van een onschuldig „spel". Een afbeelding van een in getallen uitgedrukte zinnelijk waarneembare wereld heeft voor ons geen waarde; wij gaan echter een stap verder. Waar wij de wereld afbeelden met teekens, aan het zinnelijk waarneembare ontleend, denken wij aan hen, die in die wereld leven, aan de menschheid, en dan zeggen die symbolen ons, als voortdurende herinnering, dat wij leven te midden van die wereld, van die menschen en

dat ons werk moet zijn voor en ten nutte van die menschen.

De maçonnieke symboliek is verder niet alleen beperkt tot getallen en figuren; zij omvat ook een rijke bouwsymboliek en lichtsymboliek. „Tempelbouw was altijd symboliek" en het ligt voor de hand, dat er een innig verband bestaat tusschen Vrijmetselarij, bouwen aan den Tempel der Menschheid, en de symboliek van bouwen in de ruimste beteekenis van dat woord met al hetgeen met bouwen rechtstreeks verband houdt.

Een enkele greep uit de veel omvattende stof als voorbeeld. De bijbel zegt, dat „het Huis des Heeren" werd gebouwd „met volmaakten steen". Slechts volmaakte steenen kunnen een volmaakten tempel vormen; de tempel kan slechts dan een zuivere drievoudige kubus zijn, als ook de samenstellende deelen zuiver kubiek zijn. Immers, geen werk is goed, indien het niet goed is in al zijn samenstellende deelen.

Geen goede menschheid is denkbaar, indien niet de menschen goed zijn; de algemeene broederschap der menschen hangt af van de broederlijkheid van den mensch. Als bouwmateriaal gezien, is de mensch aanvankelijk een ruwe

steen, die moet worden bewerkt tot een zuiveren kubus, en dat is mogelijk, omdat, zooals reeds is gezegd, in iederen ruwen steen, hoe lomp en onbehouwen ook, de zuivere kubus verborgen is en door bewerking te voorschijn kan komen. Met andere woorden; in ieder mensch ligt de kiem tot het goede, in ieder mensch zijn de voorwaarden tot ontwikkeling aanwezig; het is een kwestie van vorming, beschaving, ontwikkeling, geestelijk en zedelijk, die hem tot mensch kunnen maken in den besten zin des woords. Maar niet alleen betreft dat werk onzen medemensch; neen, in de eerste plaats onszelf.

En nu is het waar, dat allerlei uitwendige oorzaken van socialen aard, opvoeding en omgeving een belemmering kunnen zijn om dien ruwen steen geheel te vervormen, maar dat neemt niet weg, dat hij, die mogelijkheid om van ruwen steen tot zuiveren kubiek te komen, met alle vertrouwen als vaststaande heeft vastgelegd in zijn levensbeschouwing, een nuttig mensch in den kring der zijnen zal zijn en ook op uitgestrekter gebied in de samenleving weldadig voor zijn medemenschen werkzaam zal wezen.

Dat de lichtsymboliek een overwegende plaats inneemt in de maçonnieke symboliek, zal wel niet veel betoog behoeven. De lichtdienst is zeer oud; toen de eerste denkende geest zich verdiepte in de werking van het licht, toen de eerste mensch de waarde en onmisbaarheid van het licht inzag, toen ontstond ook de lichtdienst. De eenvoudigste menschen in de oudste tijden maakten zich reeds de verhevenste voorstelling van de Godheid, dat Hij het van alle stof, van al het aardsche ontdane reinste en eeuwige Licht was, dat de Godheid en haar hemel niet anders waren dan het eindelooze Licht, d. i. de eeuwige eindelooze geest, want de geest is het stoffelooze Licht. Nimmer is er iets verheveners gedacht dan het onstoffelijke Licht als grondslag van religie zonder goden, doch vervuld van den Al-Geest, de Godheid. Dat is het licht, dat in het scheppingsverhaal bedoeld wordt met „Er zij licht", want „de geest zweefde op de wateren", en het stoffelijke licht van zon en hemellichamen werd later geschapen. Het scheppingsverhaal wordt hier niet naar de letter genomen, maar als symbolieke uitbeelding van de wording van het Al.

„Den mensch is een verlangen gegeven naar

dat andere Licht, hetwelk zijn verstand nimmer zien zal, maar dat zijn ziel met heiligen huiver vervult. Het is het zielsverlangen naar verbonden zijn met het Goddelijke, naar beleving van het Goddelijke, naar het eigenlijke tehuis van alle leven. Dat is het Licht, het onstoffelijke Licht, het groote symbool van alle esoteriek, ouder dan alle kerken, dan alle godsdiensten." [1])

Nog een enkel woord over de symbolieke woorden: WIJSHEID, KRACHT, SCHOONHEID, de maçonnieke Triniteit.

Het zijn de in de leer der Vrijmetselarij en in hare ritualistiek veelvuldig gebruikte sacramenteele woorden. Van maçonnieken oorsprong zijn zij niet, de Vrijmetselarij heeft ze klaarblijkelijk ontleend aan de Kabbalistische leer van de Sephiroth. (Kabbālâh is de sedert de 13de eeuw gebruikelijke aanduiding voor de in een bepaald systeem samengevatte godsdienstleer der Israëlieten. Sephiroth is het Grieksche „sferen" en beduidt in het Hebreeuwsch „Getal". Overeenstemmende met de 10 sferen van de Ptolemaeische astronomie en de 10 ge-

[1]) F. C. Endres. De symbolen van den Vrijmetselaar. blz. 98, 99.

tallen van het Jezirah-boek, worden met Sephiroth 10 actieve Oer-ideeën aangeduid, die de bemiddeling tusschen de absolute Godheid en de wereld voorstellen.)

In Jezaja XI: 1, 2 staat:

Op hem zal rusten de geest van Jahwe,
een geest van wijsheid en doorzicht,
een geest van beleid en kracht,
een geest van godskennis en godsvrucht (Schoonheid).

Het geheele gebouw der oude godsdienstvormen rust op drie heilige zuilen, oerbegrippen van Wijsheid, Kracht, Schoonheid.

Ook de Vrijmetselarij zegt, dat de Tempel der menschheid rust op deze drie zuilen, aangeduid door bedoelde sacramenteele woorden. Zij bevatten: grondslag, middel en doel van de maçonnieke levens- en wereldbeschouwing. Wijsheid moet den bouw leiden; Kracht voere hem uit; Schoonheid siere den bouw; dan wordt het door goddelijk licht beschenen geweten tot zedelijke schoonheid; het is een Triniteit van goddelijkheid, want de goddelijke Wijsheid grondde het Heelal; de goddelijke Kracht vervult het, belevendigt en draagt het en door die Kracht ontwikkelt zich de stoffelijke wereld tot Schoonheid (Harmonie).

Zelfkennis is het begin van alle Wijsheid.

Zelfoverwinning is de wortel voor scheppende Kracht.

Zelfveredeling is de lichtbron der eeuwige Schoonheid.

De korte beschouwing over deze woorden moge worden besloten met hetgeen een niet-maçonnieke schrijver er van zegt, n.l. Dr. M. H. J. Schoenmaekers in „Esoterisch Katholicisme" bldz. 28 en 29.: „De universeele Triniteit (Dr. S. noemt religieus bewustzijn in den grond Triniteitsgeloof) wordt in verschillende religies verschillend geformuleerd. De „raakste" formuleering, een formuleering die *direct* spreekt zonder voor den denker overbodige fantaisie, vind ik in de bekende Vrijmetselaarswoorden: Wijsheid, Kracht, Schoonheid.

Wijsheid is het universeele bewustzijn, dat inderdaad, in den strikten zin des woords „wijsheid" heeten mag; geen moeizaam verworven wetenschap, geen vaardige kunst, maar een vanzelfsche intuïtie, *de* intuïtie in alle visionaire erkennen, de God- en wereldintuïtie.

Kracht wordt hier gezegd, niet op zichzelf, maar in verhouding tot schoonheid. Kracht, hier bedoeld, is de universeele Kracht, de Wereld-

bouwende Kracht. Die de grondslagen der wereld legt, zóó, dat zij tot ons bewustzijn komen als schoonheid en strakheid in éénen: als een kosmische geometriek.

Schoonheid is hier natuurlijk bedoeld als universeele schoonheid, waarin ook het afzonderlijk-leelijke zijn schoone plaats heeft. We mogen de wereld „schoonheid" noemen, juist in zooverre wij haar niet naar onze individueele wenschjes willen verklaren, doch haar vrij en spontaan en blijmoedig zien, zooals ze zichzelve toont. Als we haar bewonderend aanvaarden in overgave zonder voorbehoud. *Overgave*: dit is toch zeker, afgezien van alle verstandelijke analyse, het wezenskenmerk van het schoone, dat het „bewonderd" wordt, dat het van nature „overgave" vergt.

„Ik kan geen raker formuleering denken van de universeele Triniteit dan deze drie sacrale woorden: Wijsheid, Kracht, Schoonheid. Zij zeggen zoo onomwonden zeker, dat de Orde van Vrijmetselaren oorspronkelijk door-en-door religieus was. (En ook nu nog is. De schr.). Die woorden verheffen ieder opgelegd Triniteitsdogma tot een volkomen vrij en tevens kosmisch axioma. Wat zijn zij verre van alle aan-

doenlijke romantiek, in hun scherpe en klare begrijpelijkheid. En toch niet verkild door de aanraking met levenlooze boekenwijsbegeerte. Zij zijn opgeweld uit de diepste ontroering van een twijfelloos-religieuzen Mensch, opgeveerd zóó licht en zeker, dat ze de uiterste spanning van luisterscherp intellect doordringen.

Trefzekerheid in leven, trefzekerheid dus ook in sterven; dat spreekt uit die drie eenvoudig-blanke woorden. Een trefzekerheid als van de oude Perzen met hun heerlijk devies: Waarheid zeggen en goed met pijlen schieten."

De georganiseerde Nederlandsche Vrijmetselarij.

Als wij thans overgaan tot de bespreking van de georganiseerde Vrijmetselarij, zal slechts de Nederlandsche in beschouwing worden genomen, omdat, zooals reeds op bldz. 56 werd gezegd, Vrijmetselarij één in geest is, maar de verschillende maçonnieke organisaties zich openbaren onder den invloed van ras en maatschappij.

De Nederlandsche Vrijmetselarij omvat de loges in Nederland, Oost- en West Indië en 49 loges in Zuid-Afrika, tezamen vormende één

organisatie: de Orde van Vrijmetselaren onder het Grootoosten der Nederlanden. Zij onderhoudt met de meeste buitenlandsche maçonnieke mogendheden vriendschappelijke betrekkingen, maar is geheel zelfstandig. Van een internationaal verband is geen sprake; een maçonnieke paus bestaat niet, evenmin als een Algemeene Raad van de Vrijmetselarij of onbekende leidende hoofden; dit is alles fantasie.

Ook het onderling verband van onze loges komt voort uit de noodzakelijkheid van samenwerking voor gemeenschappelijke belangen en is niet in de eerste plaats gericht op actie van het geheel. De loges zijn trouwens krachtens onze wetgeving zelfstandige plaatselijke vereenigingen van leden der Orde.

De samenleving bemerkt niet veel van een optreden naar buiten van de loges, omdat hun doel in de eerste plaats is: maçonnieke arbeid in eigen besloten kring. Daarbuiten zouden zij terecht komen op het terrein van de politiek of van maatschappelijk werk. Dat de loge zich van de politiek verre houdt, is te begrijpen. Een organisatie van geestelijk-zedelijke strekking als de loge behoort op het terrein van de politiek niet thuis; de combinatie Kerk en Politiek,

zooals men die in ons land ziet, is al afschrikwekkend genoeg. Afgescheiden daarvan is het een loge niet mogelijk zich met de politiek in te laten, omdat hare leden tot allerlei politieke groepen behooren. Practische politiek is slechts mogelijk bij geestverwanten-partijgenooten, behoudens het geval, dat zij stoelen op een denkbeeldigen gemeenschappelijken wortel des geloofs. Als men dus in dagen van verkiezingen van zekere zijde hoort spreken over „het parool dat door de loge is uitgegeven" of van het „maçonnieke blok", gevormd door „Joden, Socialisten en Vrijmetselaars" (eene in sommige kringen zeer geliefde combinatie), dan kan men deze schrikbeelden gerust naar het rijk der verbeelding verwijzen.

Maatschappelijk werk wordt tegenwoordig slechts in beperkte mate door loges verricht, want voor allerlei behoeften van maatschappelijken aard bestaan er legio vereenigingen, die zich op één doel richten en specialiseeren en daaraan alle aandacht en werkkracht kunnen geven, hetgeen voor een loge niet mogelijk is, omdat zulk werk toch altijd ten aanzien van het doel der loge bijzaak is.

In vroegeren tijd, toen nog niet zooveel ge-

organiseerd sociaal werk werd verricht, vonden de loges op dit terrein dikwijls een voor haar aangewezen en nuttigen arbeid, en tallooze belangrijke instellingen van maatschappelijk nut kwamen door de loges tot stand. De belangstellende lezer kan daaromtrent uitgebreide gegevens vinden in het werk „175-Jaren Nederlandsche Vrijmetselarij", bldzz. 138 tot 153.

Wat de liefdadigheid betreft, vindt alles op dit gebied nog de volle belangstelling in de loges.

Tot recht begrip dient echter opgemerkt te worden, dat hier met betrekking tot staatkunde en sociaal werk werd gesproken van de loges, dus van de organisaties. Hetgeen Vrijmetselaren te dezen buiten eenig organiek verband doen, staat daarbuiten; individueel laten ze zich zeker niet onbetuigd, bewust als zij zich zijn van den in de Ordegrondwet aangegeven plicht om met toewijding te arbeiden aan het welzijn der gemeenschap.

„Als men naar de daden der vrijmetselaren vraagt," zegt Lessing ongeveer in zijn „Ernst und Falck", „dan kan niets worden geantwoord. En toch hebben zij nog alles gedaan wat er voor goeds ten nutte der menschheid is verricht."

Deze woorden dient men zeker niet naar de letter op te vatten, maar, zegt Prof. Mr. J. H. Carpentier Alting: „Zeker is echter wel dit, dat er slechts weinige dingen geschied zijn, zoolang de Orde van Vrijmetselaren bestaat, dingen n.l. die als mijlpalen zijn te beschouwen op den geestelijken ontwikkelingsgang dien de wereld heeft afgewandeld, of, indirect, was de Orde van Vrijmetselaren een der werkzame machten. Indirect, immers nooit als gemeenschap, nooit zelfs als bevelende of regelende macht, trad zij op. Maar wat er geschiedde, werd verricht òf op initiatief, òf door den krachtigen steun van hare beste leden, van mannen die in de oefenplaats der loge geschikt waren gemaakt om als arbeiders ten nutte der menschheid op te treden." [1])

Hoofdzaak blijft echter het logeleven.

Een lid van onze Orde dient lid te zijn van een tot haar behoorende loge. Hoe wordt men lid der Orde?

De toelating is niet zoo eenvoudig als bij de meeste organisaties, waar in den regel een mededeeling, dat men als lid wenscht toe te treden,

[1]) Prof. Mr. J. H. Carpentier Alting. „Vrijmetselarij". Hollandia-Drukkerij.

voldoende is. Een candidaat voor de Orde dient den leeftijd van 21 jaren te hebben bereikt en te zijn van zoodanige levenswandel, levensopvatting, geestelijke ontwikkeling en beschaving, dat van hem ter bevordering van het doel der Orde medewerking en steun mag worden verwacht en evenzoo, dat hij zich door hare beginselen zal laten leiden.

Een uitgebreid onderzoek heeft plaats naar de geschiktheid van den candidaat, wiens aanvraag in alle loges wordt bekend gemaakt, en ieder lid der Orde, die den candidaat kent, is verplicht zijne bevindingen, ten goede of ten kwade, mede te deelen. De loge, waarbij hij zich heeft aangemeld, beslist over zijn aanvraag en het eventueel besluit tot zijne toelating eischt nog, na zorgvuldig onderzoek door het Hoofdbestuur der Orde, de bekrachtiging van dat College.

Bij de beoordeeling van een candidaat wordt vooral nagegaan, of hij is: „een vrij man van goeden naam".

Dat hij van goeden naam moet zijn, ligt voor de hand en spreekt voor zichzelf; de kwalificatie „vrij man" eischt nog een enkele toelichting.

„Een „vrij mensch" kan alleen beteekenen: „een mensch vrij van heteronoom gezag, alleen gebonden, innerlijk, dus onontkoombaar gebonden aan de alleen in hemzelf te vinden, universeel-menschelijk geldige maatstaven van waarheid, gerechtigheid, goedheid en schoonheid." [1])

Zoolang men geestelijk afhangt van iets anders dan zichzelf, is men onvrij; uit eigen beginsel levend, is men vrij.

Wie gelooft of aanneemt op gezag en zich daarmede aan dat gezag onderwerpt, is niet op zijn plaats in de Vrijmetselarij, die het recht van ieder mensch erkent om *zelfstandig* te zoeken naar waarheid.

Een vrij man gaat niet gebogen onder de ontzenuwende macht van anderen, maar evenmin onder die van het vooroordeel; hij is ook geen slaaf van zijn hartstochten; hij bezit vrijheid in geestelijk-zedelijken zin. Hij is vrij van dwaze conventie en vooroordeel; hij besluit zelfbeschikkend uit eigen overtuiging.

---

[1]) T. J. C. Gerritsen. „Determinisme en Vrijheid", Vragen v. d. Dag. Januari 1932.

Een candidaat moet dus zijn „een vrij man van goeden naam". Laat de Orde dan alleen mannen toe?

Inderdaad: de Orde neemt geen vrouwen als lid aan. Zulks berust niet op de overweging, dat de vrouw niet zou kunnen beantwoorden aan de voor de toelating gestelde eischen, want al is de vrouw *anders* dan de man (dus niet meer of minder), zoo is hare persoonlijkheid en geestesgesteldheid in geen geval een beletsel om maçonnieke gedachten en beginselen te beleven. Toelating tot de Orde, *de organisatie*, is echter weer iets anders. Dit wil zeggen: volwaardig lid zijn der organisatie, alle verplichtingen dienaangaande nakomen en geschikt zijn om alle rechten naar den eisch te kunnen uitoefenen. In het bijzonder komt het er op aan, zoo er sprake is van de organisatie, of men de eigenschappen van geest en gemoed bezit, die noodig zijn om *in het zeer bijzondere vereenigingsleven der Vrijmetselaren op zijn plaats te zijn.*

Toen de Vrijmetselarij in 1717 voor het eerst georganiseerd optrad, dacht natuurlijk niemand aan het toelaten van vrouwen; niet alleen omdat de Orde direct voortkwam uit andere groepen waarin van toelating van vrouwen nim-

mer sprake was geweest, maar de taak der vrouwen werd toen geheel anders gezien dan nu, en van het werkdadig deelnemen van vrouwen aan vereenigingen zal wel in het geheel geen sprake zijn geweest. In de Vrijmetselarij is dat jarenlang zoo gebleven, totdat de toelating van de vrouw in een nu achter ons liggend tijdperk herhaaldelijk ter sprake werd gebracht.

Het was het tijdperk der emancipatie van de vrouw, toen zij ging studeeren, toen zij haar beteekenis toonde op sociaal gebied en toen zij haar vrijmaking op politiek gebied bewerkte; er werd een nieuwe vrouw geboren, die overal haar plaats opeischte.

Was zulks het gevolg van een innerlijken drang om een ambt of betrekking te bekleeden of om meer invloed te krijgen op allerlei levensgebied? Wij betwijfelen het. In de emancipatie der vrouw was zeker een zeer gerechtvaardigd streven naar het wegnemen van misstanden, onrecht en tenachterstelling, maar het studeerende meisje zou toch het liefst gestudeerd hebben voor „vrouw en moeder" en de werkende vrouw aarzelt geen oogenblik, als zij gesteld wordt voor de keuze tusschen huwelijk en functie.

De Orde heeft weerstand weten te bieden aan den drang om ook vrouwen toe te laten, want al is de Vrijmetselarij vooruitstrevend en niet door gezag aan banden gelegd, zoo is de Orde van Vrijmetselaren in zooverre conservatief, dat zij zorgvuldig bewaakt wat in den loop der eeuwen juist en goed is gebleken; zij is huiverig om een goed gebleken traditie op te offeren aan den waan van het oogenblik en zij laat zich door krachtige tijdsstroomingen niet op een dwaalspoor leiden.

Al achten wij dan ook de vrouw geheel geschikt en ontvankelijk voor Vrijmetselarij, het maçonniek idealisme, de vraag, of zij geheel op haar plaats zal zijn in den bijzonderen logekring, wordt door de overgroote meerderheid der Ordeleden ontkennend dan wel met veel twijfel beantwoord. Man en vrouw, dat wil dus zeggen de beide geslachten, staan naast elkander als twee streng gescheiden natuurscheppingen, waarvan de aspiratiën in veel opzichten uiteenloopen. Er is nu eenmaal verschil; de vrouw is anders, meer emotioneel, heeft een ander gevoels- en gemoedsleven. Bij beoordeeling van personen legt zij een anderen maatstaf aan dan de man; haar visie op medemenschen

is anders en wordt dikwijls beheerscht door motieven en invloeden, die ons mannen vreemd zijn. De ervaring bewijst het, dat vrouwen met elkander omgaan en elkander bejegenen op een wijze, die anders is dan onder mannen, en het valt ook zeer te betwijfelen, of men onder vrouwen wel ooit dezelfde hartelijke, vertrouwenwekkende en joviale vriendschap zal vinden als onder mannen.

De man krijgt door zijn werk, zoowel in zijn werkkring als in de samenleving, meer assimilatievermogen dan de vrouw; hij zal gemakkelijker uiteenloopende geesten en karakters begrijpen en zich daarnaar zooveel mogelijk weten te richten. In de loge ziet de man in een logelid van geheel andere maatschappelijke positie niet anders dan den medebroeder, ook bij het voorkomen van persoonlijke afwijkende eigenschappen; onder alle omstandigheden beschouwt, maar vooral bejegent men elkander als „broeders".

Uitsluitend geslachten van mannen zijn in den loop van zooveel jaren elkander in de loge opgevolgd; daar is om zoo te zeggen een mannelijke psyche ontstaan, of wil men zeggen een stellige mannen-psyche, een sfeer van loyale

vriendschap en hartelijk verkeer, en het laat geen twijfel over, dat het binnentreden van de vrouw daarin stellig een aanmerkelijke verandering zal teweegbrengen, en het antwoord op de vraag, of die wijziging een verbetering of achteruitgang zal zijn, is niet twijfelachtig.

Maar al worden de vrouwen uitgesloten van een volwaardig lidmaatschap der Orde, geheel buitengesloten worden zij niet. In bijna alle loges worden nu en dan bijeenkomsten gehouden waartoe ook de echtgenooten der leden worden uitgenoodigd, en wel dan wanneer een onderwerp behandeld wordt, dat voor onze vrouwen bijzonder belangwekkend wordt geacht. Ook de Oudejaarsherdenking in den Tempel wordt vrij algemeen door de echtgenooten der leden bijgewoond. Op deze wijze is het mogelijk, onze vrouwen toch tot zekere hoogte in het logeleven te betrekken en in directe aanraking met den broederkring te brengen. Deze gulden middenweg is voorloopig de beste.

In de loge.

In de loge komen de leden bijeen voor de beoefening van de Vrijmetselarij, om Vrijmetselaar

te worden, om op hooger geestelijk en zedelijk peil te komen, voor bevordering van hunne veelzijdige en harmonische ontwikkeling; kortom: voor de beoefening van de levenskunst.

Hiervóór is er al op gewezen, dat de Vrijmetselarij het streven naar zelfkennis vooropstelt; immers, als men zich wijdt aan arbeid aan den mensch en voor de menschheid, beginne men met het meest voor de hand liggend object, n.l. met den individueelen mensch, met zichzelf, want des te meer zal men dan de stille of geopenbaarde kracht zijn, die invloed op zijn ongeving kan oefenen. Een goed mensch *moet*, zelfs onbewust, ten goede inwerken op hen met wie hij in aanraking komt.

„Ken U Zelven" was de eerste en voornaamste les, die Socrates zijn leerlingen voorhield; die spreuk stond ook geschreven boven de poort van den Delphischen Tempel, en wat ook veranderde, wat de eeuwen in hun vaart ook medesleepten, het „Ken U Zelven" is bewaard gebleven als een der fundamenten, waarop de mensch het gebouw van zijn geestelijk-zedelijke volmaking moet optrekken.

„Heeft iemand zich zelf doorgrond, dan heeft hij ook de wereld doorgrond, want het Heelal

bestaat uit menschelijke denkbaarheden, die het Heelal maken tot een natuurlijken weerschijn van den mensch. Ieder onzer is de wereld in het klein en de wereld in het groot (mikrokosmos en makrokosmos). In zichzelf vindt men de geheele wereld, en wereldkennis is betrekkelijke zelfkennis." [1])

Het streven naar zelfkennis werd op bldz. 110 aangegeven als: trachten zich bewust te worden van datgene, dat reeds deel uitmaakt van ons zelf, van onze psyche, maar nog niet in het helder licht van volbewustzijn is gekomen.

„Bewustwording houdt dus in: de overleiding van den onbewusten levensinhoud in de sfeer des bewustzijns." [2])

„Wij kennen het goede door onszelf te kennen." (Prof. Heijmans.) De mensch heeft als eerste kenbron, als eerste onmiddellijk aanschouwingsmateriaal zichzelf te beschouwen; zijn zelfkennis alleen kan hem in staat stellen ook iets van het diepere wezen van zijn medemenschen te begrijpen. Dat dieper inzicht leidt hem ook tot de religieuse overtuiging van een

---

[1]) Bolland. Spreukenboek (2—984).

[2]) Dr. J. D. Bierens de Haan. Wereldorde en Geestesleven, blz. 189.

geestelijke en zedelijke wereldorde, waarvan het meest sprekende kenmerk is het streven naar Schoonheid — Harmonie.

Nuttig is het streven naar zelfkennis, reeds omdat zelfkennis een gevoel van heilzame bescheidenheid geeft. Eerst wie het eigen innerlijk doorzoekt, zonder waan, eenvoudig en deemoedig, wordt de onzienlijke wereld gewaar. Het naar binnen gekeerde leven brengt openbaring.

„Hij, die de menschen kent, is verstandig, maar hij, die zichzelf kent is verlicht.

Hij, die andere menschen overwint, is sterk, maar hij, die zichzelf overwint, is almachtig." Laot'ze.

Wie van de wereld een mooien hemel wil maken, moet inderdaad trachten van zichzelf zooveel mogelijk een engel te maken.

Dan is verder de loge te beschouwen als de oefenplaats in „samenlevingskunst".

Hieronder niet te verstaan de gewone conversatie of den conventioneelen omgang in de samenleving, maar de hooge, moeilijke doch schoone kunst om het leven met andere menschen uit te leven in harmonie, broederschap en naastenliefde.

Voor het beoefenen van die Kunst is de loge de bij uitnemendheid geschikte plaats door de verscheidenheid van hare leden: een groep mannen verschillend naar leeftijd, rang, stand, kerkelijk-godsdienstige en partij-staatkundige overtuiging; dikwijls nog verschillend van ras en natie. Omgang met menschen van zoo uiteenloopenden aard, maar vooral een omgang in broederlijken zin, moet op den duur noodwendig van grooten invloed zijn op de wijze, waarop een Vrijmetselaar zich in de buitenwereld tegenover de groote verscheidenheid van menschen gedraagt.

In de loge wordt geleerd in ieder mensch den mensch te zien en men begint daar al dadelijk mede door elkander in de loge als broeders te beschouwen en te bejegenen. In het volle menschenleven bestaan nu eenmaal rang en stand, maar in de loge gelden zij niet, evenmin als rijk en arm in de materieele beteekenis dier woorden; in de loge wordt men slechts getaxeerd naar zijn geestelijke rijkdommen en het gebruik dat men er van maakt.

De sociale en stoffelijke nivelleering in de loge strekt zich natuurlijk niet uit tot de persoonlijkheid; integendeel, juist omdat in de

loge elk uiterlijk verschil en elke maatschappelijke belemmering tot ontwikkeling verdwijnen, is de loge bij uitnemendheid de plaats waar de individualiteit ten volle tot haar recht komt en tot volle ontplooiing komt. Deze „samenlevingskunst" is maçonnieke democratische levenshouding, maar democratie in den gezonden zin van het woord en niet de veel voorkomende opvatting van den tegenwoordigen tijd, waarin democratie ook wel streeft naar nivelleering, doch waarbij het maar al te veel neerkomt op vermeerdering van aanspraken en vermindering van aansprakelijkheid en plichten.

Behalve de gewone bijeenkomsten kent de loge ook de ritueele bijeenkomsten in den Tempel. Iedere loge heeft een lokaal, dat in maçonniek-symbolieken stijl als Tempel is ingericht.

In den Tempel draagt men avondkleeding, bij voorkeur rok, witte das en witte handschoenen; ook de uiterlijke eenheid en de stemming van het samenzijn worden daarmede uitgedrukt en daardoor bevorderd.

Orgelmuziek, of andere muzikale voordrachten en ook wel zang, werken mede om met de omgeving een sfeer van stemming en wijding te scheppen. De ernst van het gesproken woord

wordt verhoogd en de beteekenis er van wordt verdiept; het geestelijke wordt benaderd in eendrachtig samen doorvoelen.

Aldus kan men luisteren naar dingen, die niet worden gezien en toch behooren tot een volkomen werkelijkheid.

In den Tempel spreekt alleen de Voorzittend Meester of hij die voor een bepaalde taak ter voldoening aan een opdracht het woord voert; verder zwijgt iedereen. Er is geen debat, noch discussie; men luistert in stilte, door Carlyle het element genoemd, waarin de beste gedachten worden geboren en gebonden.

Waar de drukte der wereld verstomt en de stem van den arbeid zwijgt, daar kan het eigenzelf aan het woord komen.

Religieuse aanleg vraagt om stilte, uiterlijk, maar ook innerlijk, opdat men zich-zelf kan worden; stilte waarin de zelfkennis groeit.

Wat een zegen voor den veel bewogen en vaak geplaagden mensch; die oogenblikken te kunnen beleven van gewijde afzondering en toch van samenzijn met gelijk gestemde geesten, in een omgeving waar een zinrijke symboliek spreekt zonder woorden en een sprekende stilte de ziel omhult.

„In een symbool is verborgenheid en toch openbaring; daarom ontstaat hier door samenwerking van stilte en spreken een dubbele beteekenis. En wanneer beide, het spreken zelfverheven en de stilte juist en edel is, — hoeveel-uitdrukkend zal dan hunne vereeniging zijn." [1])

Inderdaad, die sfeer in onzen Tempel is veeluitdrukkend, niet alleen om de wijding, de verheffing en de stemming, welke het samenzijn verkrijgt, maar ook omdat dit bijzondere samenzijn het gevoel van bijzondere samenhoorigheid doet groeien en versterkt.

Zegt Maeterlinck niet: „Ce qu'avant tout vous vous rappellerez d'un être aimé profondément, ce n'est pas les paroles qu'il a dites ou les gestes qu'il a faits, mais les silences que vous avez vécus ensemble." [2])

Een jongentje, in bergland geboren en daar steeds geleefd hebbende, kwam bij veraf wonende familie logeeren en zag daar voor het eerst de zee. Aan het strand vond hij een schelp en toen hij die tegen zijn oor hield, hoorde

---

[1]) Carlyle. Sartor Resartus.

[2]) Maeterlinck. „Le trésor des humbles". chap. I, pag. 11.

hij het ruischen van de zee. Naar huis terugkeerend nam hij de schelp mee, opdat ook zijn moeder het ruischen van de zee zou hooren. De Vrijmetselaar, die in de stilte van den Tempel de goede dingen beluistert, neemt die mede naar zijn gezin, naar zijn werk en naar zijn omgeving.

„Wie uit deze stilte in zijn binnenste de kracht opbouwt om aan het strijdgewoel der menigte daarbuiten deel te nemen in volle overgave, niet vragend, alles gevend, niet volhoudend dan het volhouden zelf, die zal op het oogenblik, dat de groote stilte in moet treden, de stem hooren, die hem zegt, dat het wèl volbracht is." [1])

De Tempelbijeenkomsten dienen voor de inwijding van tot de Orde toegelaten candidaten, later voor inwijding in een hoogeren graad; voor plechtige feestelijke gelegenheden; voor Kerstfeestviering, voor viering van het Sint-Jansfeest en Oudejaarsherdenking en een enkel maal voor Rouw-loge ter nagedachtenis van een overleden zeer verdienstelijk Ordelid. Al zulke bijeenkomsten hebben een bijzonder en plechtig

[1]) A. B. Kleerekoper. „Uit de Stilte". Kerst-brochure. Uitgave S. D. A. P. 1931.

karakter, niet alleen om hetgeen hiervoren dienaangaande reeds is gezegd, maar vooral door de toepassing van voor elke gelegenheid aangegeven ritualistiek.

Ritualen zijn aaneengesloten en stelselmatige opeenvolgingen van symbolieke handelingen en van meestal daarbij gesproken woorden; het rituaal is als het ware toegepaste symboliek en ontleent zijn beteekenis zoowel aan de kracht van de werking als aan de wijsheid van het woord. Ritualen zijn waardevolle middelen om den gemeenschappelijken geestelijken inhoud der Vrijmetselarij te vertolken. Toepassing van het rituaal doet telkenmale weer de geestverwantschap opleven en versterkt deze; de maçonnieke geest wordt tijdens het rituaal gemeenschappelijk ervaren en beleefd; door klank en weerklank, door vraag en antwoord wordt het maçonnieke gemeenschapsleven verlevendigd en versterkt.

„Rituaal wordt geboren uit de behoefte om vorm te geven aan den gemeenschappelijken inhoud van het geloof; waarbij een tweezijdige ervaring wordt opgedaan, dat men zich daarin menschelijk voelt naderen tot zijn geestverwanten en dat men zijn persoonlijk geloof er

door voelt versterken. Dit laatste wint door stuwing in de samen doorleefde gemeenschap." [1])

De candidaat, die tot de Orde is toegelaten, treedt niet zonder meer maar binnen; zijn opnemen in de Vrijmetselarij is allereerst een *Inwijding*, een zeer zinrijke ritueele plechtigheid, waarvan menigeen een onuitwischbaren indruk voor het geheele leven behoudt.

Wilhelm von Humboldt schreef eens: „Er bestaat een stil, geheimnisvol, met de aardsche zintuigen niet te vatten gebied, hetwelk ons, zonder dat wij er een vermoeden van hebben, omgeeft. En waarom zou daarbij niet bij oogenblikken de sluier kunnen scheuren en iets vernomen kunnen worden van datgene, waar in dit leven geen merkbaar spoor heenleidt." — Inwijding is het wegnemen van die sluiers.

Dr. L. J. van Holk zegt, in De Smidse, Juni 1929 bldz. 193, dat het bij Inwijding gaat om vorm en inhoud.

Naar den vorm is inwijding een plechtige handeling, die een ontroering wekt, een stille

[1]) Prof. Dr. M. C. van Mourik Broekman. „Het Karakter der massa". Blz. 61. Brochurenreeks: Religieus Socialistische vragen.

huivering over het Verhevene; naar den inhoud beteekent Inwijding het deel krijgen aan een geestelijk goed, dat men wel vermoedde, doch nog niet helder verstond, en daarom is Inwijding het plechtig opgenomen worden in een voorheen nog niet gekenden levenssamenhang. Inwijding is dus verruiming van bewustzijn. Geheimen worden den candidaat bij zijn inwijding niet geopenbaard, zooals men soms ten onrechte denkt en ook wordt hem niet iets bijzonders geopenbaard, dat hij nergens elders zou kunnen vinden of vernemen. Als men de beginselverklaring in de artt. 2 en 3 van de Ordegrondwet nagaat, dan vindt men in geen der gedachten en beginselen iets, dat op zijn beurt ook niet elders wordt erkend. Maar het komt aan op *den samenhang* van de in de Vrijmetselarij op den voorgrond gestelde beginselen, op de eenheid in deze synthese; de veelheid van gedachten wordt in één verband, in één onverbrekelijken samenhang gebracht, waardoor een bepaalde levensvisie tot stand komt, een levenslijn wordt uitgestippeld, de grondslag voor een levensbeschouwing wordt gelegd.

Niet ieders geest is afgestemd op dien samenhang van onze gedachten en beginselen; men

dient de ontvankelijkheid er voor te bezitten. „Pour l'homme sourd, l'Univers est muet" (Sabatier). Aan hem, die deze ontvankelijkheid mist, gaat een Inwijding onbegrepen voorbij.

Zoo is het ook geschreven in het Marcus-Evangelie, hoofdstuk 4, vers 22 „Want daar is niets verborgen wat niet geopenbaard zal worden, en daar is niets geschied om verborgen te zijn, maar opdat het in het openbaar zal komen", en dadelijk laat vers 23 er op volgen: „Zoo iemand ooren heeft om te hooren, die hoore." Slechts voor hem, die ons gedachtenleven kan verstaan en in zich opnemen, zal „de sluier kunnen scheuren".

De gewone bijeenkomsten in de loge zijn bestemd voor besprekingen van allerlei aard; er wordt van gedachten gewisseld over vraagstukken van ethischen, filosofischen of socialen aard, hetzij een der leden van de loge of van een andere loge als spreker of inleider optreedt, dan wel dat daarvoor een deskundige niet-vrijmetselaar wordt uitgenoodigd. Zoo wordt de belangstelling gewekt voor allerlei uiteenloopende vraagstukken en worden belangrijke levensvragen, verband houdende met de Vrijmetselarij, in bijzonder licht geplaatst. Daarbij

treedt niet allereerst de objectieve beschouwing van de koele wetenschap op den voorgrond, maar veel meer de subjectieve beschouwing van den mensch. Aan behandeling van maçonnieke geschiedenis, symboliek en ritualistiek wordt ook ruime aandacht geschonken. Uitgesloten zijn strijdvragen over godsdienst en partijpolitiek; dat stond reeds in de Oude Plichten. Daarvoor dient de loge niet en practisch loopen de politieke meeningen te veel uiteen, al zijn wij in de loge eensgezind in het streven om goede en getrouwe menschen te zijn. *Daartoe* willen wij ons wel aaneensluiten, maar *niet* ter wille der meeningen en opvattingen waaruit de partijen onder de menschen ontstaan.

Indien men nu geneigd zou zijn de logebijeenkomsten op één lijn te plaatsen met debatingclubs of andere vergaderingen waar voordrachten worden gehouden, gevolgd door debat, dan zou men zich in het karakter van die bijeenkomsten vergissen. Inderdaad, men houdt voordrachten en er volgt gedachtenwisseling, maar als twee menschen hetzelfde doen, dan is het daarom nog niet hetzelfde.

In de loge, d. w. z. in den broederkring heerschen de intimiteit, de vertrouwelijkheid en de

welwillendheid, die het gemoed ontvankelijk maken voor het opnemen van het goede en het schoone, die rust en evenwicht brengen om zoo vruchtbaar mogelijk en onbevangen te luisteren naar de veelzijdige openbaringen van het menschelijk leven. En uit den geest van broederschap volgt, dat de gedachtenwisseling nimmer het karakter kan aannemen van een vinnig debat, zooals men zoo dikwijls in andere vergaderingen waarneemt. Wij hebben bovendien een gemeenschappelijke basis van beschouwing en missen de hopelooze tegenstellingen, die feitelijk elke vruchtbare gedachtenwisseling uitsluiten. „Pour discuter il faut être d'accord."

Natuurlijk worden tegenstellingen uitgedrukt, verschil in inzichten wordt uitgesproken, alle strijd wordt uitgestreden, maar de opvatting van anderen wordt in haar volle waarde gelaten; de krachtigste eigen overtuiging wordt gecombineerd met vollen eerbied voor die van anderen. Hierdoor blijft de gedachtenwisseling, wat zij in wezen moet zijn: opbouwende critiek en zij wordt geheel gedragen door de gedachten van Prof. Dr. A. Pierson: „Al wat wij kennen, bezitten en beproeven is slechts ten deele; het stukwerk van ieder onzer behoeft

dringend aanvulling en zelfs heilzame afkapping door hetgeen anderen ondernemen. Aan niemand onzer is het gegeven op geestelijk gebied een symfonie te schrijven, het is op zijn best enkelen gegund een partij te schrijven voor een enkel instrument."

Op deze wijze, waarbij vooral nog komt de groote vrijheid van uiting in de loge, wordt de veelzijdige en harmonische ontwikkeling van de leden bevorderd, waarvan sprake is in artikel 2 lid 2 der Ordegrondwet. Onder die ontwikkeling verstaan wij een zoodanige, waarbij hart en hoofd, gemoed en verstand, voelen en denken op gelijke wijze tot hun recht komen. Zulks geldt niet alleen voor den individueelen mensch, maar ook voor de samenleving. „Het doel van het maatschappelijk leven is niet samen te vatten in de vroeger gangbare leus van het grootste geluk voor de grootste menigte, maar veeleer in de hoogste harmonische ontwikkeling van de persoonlijkheid, welke in haar gevolg zal voeren de hoogste geestelijke, zedelijke en lichamelijke kracht van het volk in zijn geheel." [1]) Gevoel en verstand moeten elkander

[1]) Prof. Mr. Treub. Vrijheid en Democratie. Rede Verg. Vr.-Dem. Bond. Januari 1909.

controleeren. De in hoofdzaak verstandsmensch is als een foto van een mensch; technisch juist en precies gelijkend, maar zonder ziel; het geschilderde portret zal wellicht niet zoo technisch-juist gelijkend zijn, maar het heeft uitdrukking, heeft ziel, het leeft. De gevoelsmensch is vaak te week en zal meer staren naar omnevelde bergtoppen, dan naar het werkelijke leven vlak voor zijn voeten. De Orde is met Lessing van meening, dat vroom dwepen gemakkelijker is dan goed handelen; zij verwerpt ook den afgodendienst van Kracht en Stof en zij kent geen voorrang toe aan het natuurwetenschappelijke boven het geestelijk-zedelijke.

De veelzijdig-harmonisch ontwikkelde mensch heeft zijn hoofd in evenwicht tusschen zijn schouders, en al heeft hij zijn hart in den hemel, toch staat hij stevig met beide voeten op den grond.

Hiervóór werd gesproken van de groote vrijheid van uiting in de loge. Ieder, die tot de Orde toetreedt, legt een gelofte af, dat hij, gelet op het karakter der Orde als besloten vereeniging, zal eerbiedigen, wat hem als lid der Orde wordt toevertrouwd. Alle verhalen van schrikkelijke

eeden, die Vrijmetselaren moeten zweren voor het bewaren van geheimen, behooren tot het rijk der fabelen; er wordt nooit gezworen en geheimen zijn er niet. Maar de Vrijmetselaren vormen „besloten kringen" en de gelofte wil niets anders zeggen, dan dat men zwijgt over al die zaken, welke tot de intimiteit van den besloten kring behooren. Iemand, die buiten een bepaald gezelschap staat, of het een loge is of iets anders, heeft niet te maken met hetgeen de leden van dat gezelschap voor zichzelf willen houden. De beslotenheid, de intimiteit der loge bestaat slechts daarin, dat men uitlatingen, meeningen e. d. van een medelid niet daar brengt, waar hij die zelf niet zou willen brengen. Elk beschaafd mensch zwijgt over de intimiteit van den huiselijken kring. Als men in een besloten kring zich eens laat gaan in het uiten van zijn overtuiging, van zijn diepste gevoelens, als men vertolkt zijn innerlijke vreugde dan wel bloot legt zijn levenswonden, moet dat blijven bij hen, voor wie het bestemd was en die ons door overeenkomstige geestesgesteldheid kunnen begrijpen en met ons kunnen voelen, maar het mag niet prijs worden gegeven aan de wetenschap en de critiek van

Jan Alleman. Daarom ligt het zwaartepunt van de gelofte niet in het zwijgen, maar in het *eerbiedigen* van een anders geestelijk of zielsgoed.

„De loge is te vergelijken met een besloten gezelschap, met een familiekring; en evenmin als men in zijn huiselijken kring bij het bespreken van zuiver huishoudelijke zaken, van financieele of familie-aangelegenheden, vreemden toelaat, evenmin worden oningewijden ontvangen op maçonnieke bijeenkomsten, waar ieder Vrijmetselaar als Broeder beschouwd wordt en zijn denkbeelden en gedachten vrijelijk kan uiten, daar hij overtuigd is, deelneming, moreelen steun, instemming, goeden onbaatzuchtigen raad, terechtwijzing en geheimhouding te vinden." [1])

De massa vulgariseert, de besloten intieme kring eerbiedigt. Aldus is het mogelijk, in de loge het harnas der conventie, waarin wij allen rondloopen, eens af te leggen en zich te laten zien en te geven zooals men werkelijk is. Veel moet men in het gewone leven verzwijgen, vaak moet men het stilzwijgen bewaren, want wij

[1]) Dr. J. H. Gunning. Weekbl. Pniël. 4 Januari—1 Maart 1913.

zijn in de samenleving allen gebonden door conventie, maatschappelijke verhoudingen, en verhouding in ambt of functie. Deze hinderpalen om zich eens geheel te kunnen uiten en over verschillende dingen onverbloemd zijn eigen meening te zeggen, bestaan in de loge niet en daardoor verkrijgt een gedachtenwisseling in de loge een zuiverheid en oprechtheid, maar ook een zekere volledigheid, die men elders nergens aantreft.

Eeden tot geheimhouding zijn volstrekt overbodig, omdat er niets gebeurt, dat geheim zou moeten worden gehouden. Als men trouwens maar even nadenkt, beseft men dat 't gelooven aan geheimhouding van zaken, die aan honderden en duizenden menschen bekend zijn of worden, een dwaasheid is. Het geheim van één is bij God alleen; het geheim van twee is bij iedereen.

Ook onze symbolen en ritualen *zijn* geen geheimen, maar *vormen* geheimen, omdat alleen een ingewijde, die ze innerlijk doorleeft, ze innerlijk kan begrijpen en verstaan.

Meermalen zal men echter in de maçonnieke litteratuur de woorden „Ons Geheim" of „het Maçonniek Geheim" lezen.

Hebben wij dan toch een Geheim?

Inderdaad, dat hebben wij; het is de Vrijmetselarij zelve.

Niet de organisatie, niet de gebruiken en vormen, maar de maçonnieke geest, de geestesgesteldheid, die iemand tot Vrijmetselaar stempelt.

Dat is niet een geheim, omdat men het aan een ander niet mag openbaren, niet iets waarvan mededeeling aan een ander gevaar of nadeel zou kunnen doen ontstaan, maar het *kan* niet worden verraden, omdat het een strikt persoonlijke toestand van de eigen ziel is, dien men niet gemakkelijk onder woorden kan brengen, maar die door elk individu naar zijn aanleg wordt ervaren. Men kan iets voelen, diep voelen en toch niet in staat zijn, het in woorden weer te geven; het onuitsprekelijke kan niet in woorden worden vertolkt. Ons Geheim is „de vertrouwelijkheid, onderlinge Vrijmetselarij van gevoel", waarvan Couperus spreekt in zijn „Metamorfoze" III, Het boek van Nirwana; een geheim, dat hij in een ander werk omschrijft: „Zij zagen elkaar aan en beiden, hoewel zij het anders dachten, dachten zij hetzelfde: namelijk, dat zij voorzichtig met hun woorden moesten zijn, want dat zij over iets zeer fijns en teeders spraken, iets broos, als een zeepbel,

dat breken kon als zij er te hard over spraken, alleen reeds door adem van woorden.... De angst voor het teedere, dat breken kon, was tusschen hen. Zij begrepen elkaar met een Vrijmetselarij van gevoel."

Door den geest van vertrouwen en broederlijkheid en door de wetenschap, dat uitingen in den broederkring worden geëerbiedigd, ontstaat in de loge de geest, waarvan Carlyle zegt: „Mensch, in tijd besloten symbool der eeuwigheid! Niet uwe werken, die alle voorbijgaan en oneindig klein zijn en het grootste niet grooter dan het geringste, maar slechts de geest waarin gij hebt gewerkt, kan waarde of duurzaamheid hebben."

„Der Geist aus dem wir handeln ist das Höchste." (Goethe. Wilhelm Meister.)

Waar vrije mannen van goeden naam samen zijn in dienst van het goede en het schoone, daar wordt bewaarheid de zin van het Christuswoord: „Waar twee of drie in mijn naam vergaderd zijn, ben ik in het midden van hen"; waar Vrijmetselaren aanwezig en verbonden zijn in den wil elkander en den medemensch te dienen, daar is de zuivere maçonnieke sfeer geboren, een sfeer van de grootste beteekenis,

„want meer dan tallooze denk-, zeg- en tastbaarheden is voor psychischen en religieusen groei de sfeer in alle ontastbaarheid de krachtigste factor ten goede of ten kwade." [1])

Onze samenkomsten en Tempeldiensten, als nu zijn omschreven, maken de loge tot een vereenigingsleven, zooals men nergens elders aantreft, en als men toch wil spreken van het geheimzinnige karakter der Orde, welnu, dan is dat het geheimzinnige, dat een oningewijde die sfeer van intimiteit en wijding niet kan begrijpen. Hij, die het leven in vereenigingen slechts heeft leeren kennen in de gewone gezelschappen, waar alleen een concreet doel de leden tijdelijk bijeenbrengt, om hen daarna weer uit elkander te doen gaan, ieder wandelende zijn eigen weg; waar echter innige levensgemeenschap en algeheele gemeenschap van gezindheid ontbreekt; waar bovendien niet allen tot hetzelfde gedreven worden door één grootsch idee; hij kan zich bezwaarlijk een geheel juist beeld vormen van het geestelijke en gezelschapsleven in de loge.

---

[1]) Dr. G. H. van Senden. „Uit den strijd om nieuwe levenswaarden", blz. 301.

Generaliseeren is in den regel niet juist en vaak onbillijk; er zullen ook wel vereenigingen zijn, waar de hartelijke sfeer onder de leden niet ontbreekt. Maar het trof ons toch toen wij eens in de Nieuwe Courant lazen, hoe Emmy J. B. zich over vereenigingen uitliet: „Gejaag en gekibbel in vergaderingen, waar allerlei ijdelheidjes zegevieren, *maar altijd weer de warme toon van zich één voelen in een gemeenschappelijk doel ontbreekt.* (Wij cursiveeren.) Kil en vreemd nemen die menschen elkaar op in zoo'n vergadering. Hun doel moge nog zoo verheven of aantrekkelijk zijn, *zij blijven onbekenden voor elkaar.*" (Wij cursiveeren.)

Hij, die in de loge zou zoeken allerlei geheimzinnigheid of onderlinge hulp in zaken of betrekkingen, zal bedrogen uitkomen, maar wel zal men er een milieu vinden, dat steun en leiding kan geven aan het streven om te zijn een goed mensch, een goed huisvader, een goed lid van de gemeenschap, een omgeving waarin men zich gereed kan maken om als medevoelende en bewogen menschen aan den groei van het leven werkzaam deel te nemen.

Gereed maken! d. w. z. zich voorbereiden, zorgen, dat vooral de eigen lamp goed brandt,

als men elders licht wil verspreiden. „De lamp," zegt Tagore, „houdt haar olie omsloten en bewaart die voor het geringste verlies. Zoo opgevat is zij van alle haar omringende objecten afgesloten en gescheiden. Maar als ze is aangestoken, dan plotseling komt ze tot hare bestemming, hare betrekking tot alle dingen, ver en nabij, en gulweg offert ze haar voorraad olie om de vlam te voeden. Zulk een lamp zijn wij zelf; eerst als het eigen licht is ontstoken, dienen wij met alle middelen."

Inderdaad, eerst het eigen licht ontsteken en dan dienen met alle middelen; zoo kan de loge menschen vormen, rijk aan innig gemoedsleven, met een hart voor het algemeen belang, elken arbeid verrichtend, die de mensch kan opvoeren tot mensch in de beste beteekenis van dat woord, menschen vormen, die, de een in den kleinen kring der zijnen, de ander op uitgestrekter gebied een weldadigen invloed, veelal onbewust. kunnen oefenen.

Zoo wordt de loge, naar oude, klassieke woorden: „een plaats des Lichts, waar liefde heerscht en eendracht", waar men samen is in een geest van welwillend trachten elkander te begrijpen, een vluchtheuvel te midden van het zoo vaak vij-

andige en drukkende leven. Haar doel ligt opgesloten in de antwoorden op de oud-ritueele vragen:

„Met welk oogmerk komt Gij in de loge?"

„Om een beter mensch te worden."

„Wat brengt Gij met U?"

„Broederliefde."

En als een Tempelbijeenkomst gesloten wordt, dan weerklinken de slotwoorden van den Voorzittend Meester:

„Gaat heen in Vrede".

Vrede, dien de oude Wijzen „Galènè" noemden, de rust van den zeespiegel; niet de rust, die doet roesten, maar een rust waarin Vrede en Recht zich kunnen ontwikkelen, opdat de menschen ongestoord kunnen arbeiden aan hun levenstaak en daardoor geestelijken rijkdom en stoffelijken welvaart kunnen scheppen; een vervulling van het oude statige woord der Psalmen, dat de bergen zullen vrede dragen en de heuvelen heilig recht.

Vrede en rust, zooals ontroerend is gedicht door Goethe in zijn „Ueber allen Gipfeln ist Ruh"; vrede en rust, die de dichteres Henriette Roland Holst deden spreken van: „de diepe kom en altijd veilige haven".

VRIJMETSELARIJ, ANDERSDENKENDEN EN TEGENSTANDERS.

Zooals elke geestesrichting kent ook de Vrijmetselarij andersdenkenden, maar ook verklaarde tegenstanders, om het woord vijanden nu maar niet te gebruiken.

Hun bezwaren komen in hoofdzaak hierop neer:

De Vrijmetselarij is een geheim genootschap;

zij is onvaderlandslievend;

zij jaagt, niet openlijk, politieke doeleinden na;

zij bevoordeelt en bevoorrecht hare leden; het is een gezelschap voor onderling hulpbetoon;

zij is den godsdienst vijandig en bestrijdt Altaar en Troon.

Over het „geheime" van het genootschap behoeft na het voorgaande wel niet veel meer gezegd te worden. Pater H. Gruber S. J. leverde in het Staatslexicon, uitgave van de Görrergesellschaft zur Pflege der Wissenschaften

im Katholischen Deutschland, een zeer volledig overzicht over „Geheime Gesellschaften", die hij omschrijft als vereenigingen, welke hun bestaan, hun doel of hunne organisatie, dan wel den aard en de methode hunner werkzaamheid of de namen hunner leden, of al die zaken te zamen geheim houden. Aangezien de Orde van Vrijmetselaren aan geen van die kenmerken voldoet, is zij dus volgens het oordeel van dezen schrijver geen geheim genootschap.

Veel woorden vallen er overigens aan dit thema niet te verspillen; voor wie begrijpen wil, is het duidelijk genoeg en voor wie het noodig heeft om de Vrijmetselarij verdacht te maken, heeft het geen zin, en als men van Roomsche zijde ons verwijt, dat wij niet coram populo optreden, dan kunnen wij volstaan met te vragen naar het openlijk optreden en de openbaarheid der Orde van Jezuïeten.

De Vrijmetselarij is onvaderlandslievend, waarmede bedoeld wordt, dat zij er internationale strevingen, actie, op nahoudt, een wereldrepubliek wil vormen, kortom dingen doet die het nationale, het eigen land benadeelen. Vooral de van Roomsche zijde met hardnekkigheid aangekondigde „Wereldrepubliek" in spe is

curieus, als men maar even nadenkt over de geweldige moeielijkheden om een Pan-Europa te vormen; en nu zouden wij maar even denken over een wereldrepubliek, excusez du peu.

Reeds is gezegd, dat van een algemeen internationaal maçonniek verband geen sprake is. In 1921 werd te Genève opgericht de Association Maçonnique Internationale, als poging om een algemeen verband tusschen alle maçonnieke mogendheden tot stand te brengen. Verschillende Grootloges, behoorende tot de z.g. Latijnsche Vrijmetselarij, hebben zich daarbij aangesloten; aanvankelijk traden ook de Grootloge van New-York en het Nederlandsche Grootoosten als lid toe. Beide organisaties hebben zich spoedig daarna weder afgescheiden. Verder bestaat er een Internationale Vrijmetselaarsliga, een vereeniging van individueele vrijmetselaars uit enkele landen in Europa, die elkander jaarlijks op een congres ontmoeten om de onderlinge aanraking en bekendheid te bevorderen en om van elkanders doen en laten op de hoogte te blijven. Daarbij komen geen organisatiequaesties aan de orde en er bestaat geen enkel verband met de officieele maçon-

nieke mogendheden. Zoo is dan ook de Nederlandsche Vrijmetselarij volkomen onafhankelijk en zeker krijgt zij geen bevelen „van over de bergen"; zij laat het aan andere groepen over, blindelings de bevelen van Rome of Moskou te gehoorzamen.

Al is de geest van alle Vrijmetselaren op aarde internationaal, in dien zin, dat die geest wortelt in de Humanistische levensbeschouwing, zoo blijven zij kinderen van hun eigen land. Wel willen zij alle goede internationale strevingen bevorderen, zooals broederschap, pacifisme e. d., maar zij blijven nationaal voelen, hoewel zij „het nationalisme" verwerpen. Met nationalisme worde bedoeld de ongezonde vaderlandsliefde, die met miskenning van het goede, dat ook elders te vinden is, het eigen volk als een uitverkoren volk voorstelt. Om van verdere uitwassen maar niet te reppen — is het niet een beetje eigenwaan als wij in ons Wien Neerlandsch bloed zingen, dat het van „vreemde smetten" vrij is? Waarom is het opnemen van het vreemde een besmetting? Maurice Barrès zegt zoo terecht van elk volk, dat zij zijn als puddingen van steenen, die te zamen verbonden zijn door den

mortel van eigen slijtage en van hun beweging [1]).

Het nationalisme overdrijft de waarde van het eigen volksbestaan, miskent het goede, dat ook bij anderen te vinden is en voert tot opsluiting binnen eigen muren. Met betrekking tot zulke dingen is de Vrijmetselarij zeker niet nationaal getint, omdat zij opzoekt wat menschen en volken verbindt en tracht weg te nemen, wat geesten en gemoederen verdeelt.

Dat de Vrijmetselarij, ook niet in het verborgene, geen politieke doeleinden najaagt, is reeds gezegd. Er kan nog aan worden toegevoegd dat zulks niet alleen practisch niet mogelijk is, maar ook dat Vrijmetselarij en politiek, zooals we deze tegenwoordig kennen, antipoden zijn. Vrijmetselarij beoogt behartiging van ideëele zaken en die vindt men in de politiek niet, tenzij als vlagvertoon, incidenteel ten believe van de kiezers. In de vergadering van 19 November 1923 van den Wereldbond der Kerken zeide Prof. Heering: „dat het noodlot, dat op de politiek ligt, is het gebrek aan het ideëele. Wie in de Kamer over het ideëele spreekt, wordt uitgelachen".

[1]) Maurice Barrès. „Scènes et Doctrines du nationalisme," blz. 21.

Dat de Orde hare leden bevoordeelt en bevoorrecht en dat zij een gezelschap is voor onderling hulpbetoon, is een bekend fabeltje en heeft al menigeen teleurstelling gebracht. Bij sommige lieden bestaat de veronderstelling, dat als men maar „bij de loge" is, zooals men dat noemt, dan het bedje ook gespreid is: zij helpen elkaar door dik en dun. Maar, zooals is gezegd, dat loopt op een teleurstelling uit, al wordt een candidaat voor de Orde, bij wien mogelijke materieele bijbedoelingen zouden kunnen worden verondersteld, nadrukkelijk er op gewezen, dat hij niet op bevoorrechte hulp behoeft te rekenen. Wij zeggen „bevoorrechte hulp", want wat steekt er voor kwaad in, iemand te helpen, die het noodig heeft en het verdient? Met de meeste beslistheid kan echter worden verklaard, dat die hulp nooit beteekent het achterstellen of voorbijgaan van iemand anders, die meer aanspraken kan doen gelden. Natuurlijk wordt in het bijzonder dit onderling hulpbetoon en die bevoorrechting van Roomsche zijde aangehaald om er de achterstelling van Roomsch-Katholieken aan vast te kunnen knoopen; vooral in Indië zouden de Vrijmetselaren het heft in handen hebben en Katholieken boycot-

ten. In een vergadering van R.-K. studenten te 's-Gravenhage in Maart 1921 bejammerde men het, dat toen 3 of 4 van de 5 leden van den Raad van Nederlandsch-Indië Vrijmetselaren waren en de Heer Ir. Feber zeide toen, dat een actie vóór de Katholieke Kerk beter was dan tégen de loge. Het was volgens hem de schuld van onze (de Katholieke) weinig actieve koloniale politiek, als de loge nog zooveel macht heeft.

Dat van tegenwerking van Katholieken door de Vrijmetselaren geen sprake is, blijkt uit het antwoord, in het Koloniaal Missietijdschrift gegeven door het oud-Volksraadlid, den Heer W. Burer, op de vraag of er feiten zijn, die er op wijzen, dat ambtenaren in hun carrière worden bemoeilijkt omdat ze Katholieken zijn. Op grond van zijn ervaring van vele jaren als chef der afdeeling Personeele Zaken ter Algemeene Secretarie had hij nooit den indruk gekregen, dat het Katholiek-zijn eenig beletsel opleverde tegen regelmatige promotie. Op zijn bureau, het grootste centrale bureau, dat alle ambtenaarsbenoemingen behandelde, lette men bij voordrachten aan de Regeering voor benoeming of bevordering uitsluitend op genoten opleiding, karaktereigenschappen, integriteit en prac-

tische geschiktheid. Naar aanleiding hiervan merken wij dus op, dat er niet alleen geen achterstelling van Katholieken is, maar dus ook geen bevoorrechting van Vrijmetselaren. De uitspraak van een ter zake gezaghebbend Katholiek worde hier even vastgelegd.

Ook Prof. Dr. Schmutzer heeft in een interview in De Maasbode verklaard, dat er van achterstelling van Katholieken bij ambtelijke benoemingen geen sprake was (Het Vaderland, 29 April 1930).

Als er minder Katholieken voor benoemingen in aanmerking komen, dan is dat niet een gevolg van bevoorrechting van Vrijmetselaren, maar omdat *niet*-Katholieken uit een oogpunt van ontwikkeling de voorkeur verdienen. Immers, in genoemd interview zeide Prof. Schmutzer: „Pater Van Ginneken heeft grafieken gepubliceerd, waaruit wel blijkt, hoe groot in Nederland onze achterstand in de beoefening der profane wetenschap en bijgevolg ook in de bezetting van bepaalde ambten nog is. In Indië is het nog erger." Verder merkte hij op, dat het in Indië niet een quaestie is van achterstelling, maar er zijn ook te weinig katholieke gegadigden; zulks merkte ook de Heer Burer op.

Vrijmetselaren zijn niet gewoon te meten met twee maten; dat gebeurt een enkel maal wel in kerkelijk-christelijke kringen. Toen in 1923 de beschikking werd gevraagd over de hulpaula van de Hoogere Landbouwschool te Wageningen om voor een debatingclub van studenten een lezing te houden over Vrijmetselarij, werd zulks geweigerd met een beroep op het motief der „geheime vereeniging" en een klein stukje onwaarheid, n.l. het groot aantal Katholieke studenten; in werkelijkheid waren toen van de 331 studenten er 61 Katholiek. Maar toen Prof. J. P. Verhaar, hoogleeraar in de leerstellige Godgeleerdheid aan het Groot-Seminarie te Warmond, te Delft een lezing zou houden ter bevordering der kennis van het Katholicisme, kreeg hij de beschikking over het scheikundelokaal der Technische Hoogeschool.

De Vrijmetselarij is ongodsdienstig; zij staat vijandig tegenover den godsdienst. Wij zullen verder geen water naar de zee, noch meer zand naar de woestijn dragen.

Zij keert zich tegen Altaar en Troon. Vermoedelijk steekt hier ook weer de fameuse Wereldrepubliek achter, maar dat de Vrijmetselarij het zoo op den Troon gemunt heeft, is

toch moeielijk te rijmen met het feit, dat zooveel vorstelijke en gekroonde Hoofden tot haar behoorden en behooren. Bijna alle vorsten uit het Huis van Oranje behoorden tot de Orde; Prins Frederik is van 1816 tot zijn dood in 1881 onafgebroken en met de meeste belangstelling Grootmeester der Nederlandsche Vrijmetselarij geweest en in die waardigheid opgevolgd door Prins Alexander. De Duitsche Keizers waren, met uitzondering van den laatsten, Vrijmetselaar; de tegenwoordige Prinsen uit het Engelsche koningshuis bekleeden belangrijke functies in de Orde en de regeerende Koningen van Denemarken, Noorwegen en Zweden zijn Grootmeester der Vrijmetselarij in hun land. Wel eigenaardig, is de opmerking van zekere zijde, dat als die vorstelijke personen maar eens precies wisten waar het bij de Vrijmetselarij eigenlijk om te doen is, zij zich zeker zouden afscheiden. Men schijnt die personen dan toch wel voor zeer onnoozele zielen aan te zien. Wat nu speciaal de Nederlandsche Vrijmetselarij betreft, welke ook wel enkele leden telt, die over den meest gewenschten regeeringsvorm anders denken, kan zeker wel verklaard worden, dat meer dan 99% be-

slist Oranjegezind zijn. Zij, die in de eerste plaats ons verwijten, dat wij ageeren tegen den Troon, vergeten, dat in hun kring wel eens iets minder liefs verkondigd wordt aan het adres van een Oranje. Willem de Zwijger heet in het Modern Woordenboek (uitg. J. Verschueren, S. J.) „vol heerschzucht, huichelarij en list", en ook kapelaan Van der Horst noemt in de Katholieke Stemmen Prins Willem van Oranje een heerschzuchtige huichelaar; in „Ons Eigen Blad", een z.g. *opvoedingsblad,* wordt de oudste broeder van Willem den Zwijger (die achter de schermen werkte en onbetrouwbaar is) een avonturier genoemd. Volgens pastoor H. I. A. Coppens (Algemeen Overzicht der Kerkgeschiedenis in Nederland, bldz. 336) is de eeretitel van „Vader des Vaderlands" een woord, dat den Katholieken in de keel blijft steken.

Over Willem den Zwijger wordt door ons anders gedacht. Toen het 10 Juli 1884 driehonderd jaren geleden zou zijn, dat Prins Willem van Oranje te Delft van het leven werd beroofd, deelde het Hoofdbestuur der Orde aan hare loges mede „dat de herinnering aan zijn dood van krachtigen invloed moet zijn en zal zijn op hen, die met liefde en vereering Hem danken voor de

offers, die Hij heeft ontstoken op het altaar des Vaderlands, waarvan het licht en de gloed na driehonderd jaren nog afstralen op ons volk om het te bezielen met liefde voor zijn grond en met hartstocht voor zijne vrijheid". Op den sterfdag zou een zilveren lauwerkrans op het graf van den grooten Bevrijder worden neergelegd en op een bepaalden dag zou de geheele Nederlandsche Vrijmetselarij op waardige wijze *dankbare hulde brengen aan de nagedachtenis van den Vader des Vaderlands.*

Die maçonnieke troonomverwerpers denken toch ietwat anders over den grooten voorvader van de geëerbiedigde Oranje-Vorstin, die thans op den Troon zit.

Dat alle revoluties op rekening staan van de Vrijmetselarij spreekt vanzelf, als zij „den Troon" bestrijdt. In werkelijkheid heeft nog nimmer eenige maçonnieke organisatie een revolutie voorbereid of daaraan deelgenomen. De laatste revolutie, n.l. die in Spanje, is uiteraard ook het werk van „de loge", maar men ziet daarbij het natuurlijke feit over het hoofd, dat in den tegenwoordige tijd geen enkele regeering meer staande kan blijven, die regeert onder invloed van en met medewerking van een Room-

sche priesterheerschappij, en de tegenstanders van zulk een regeersysteem behoeft men heusch niet uitsluitend onder de Vrijmetselaren te zoeken. De groote Fransche revolutie is het meest begeerde object om op rekening der Vrijmetselarij te worden gesteld. Inderdaad zijn de denkbeelden van gelijkheid, vrijheid en broederschap door Vrijmetselaren als Voltaire, Diderot, d'Alembert, Montesquieu, Lafayette, Mirabeau enz. tot uiting gebracht en hebben zij de brutale overheersching van één stand van burgers over den anderen bestreden, maar met de eigenlijke staatkundige omwenteling heeft de Orde in Frankrijk zich niet bemoeid, en de daarop volgende terreur staat geheel buiten haar, omdat toen alle loges gesloten waren. Van het verband tusschen de revolutie en de Vrijmetselarij zegt G. Huard: „que la franc-maçonnerie sur le territoire français et même d'autre part, a disparu pour un temps, tuée ou plutôt paralysée par la Révolution" [1]).

Dit verband teekent Prof. Ph. Sagnac in zijn voorrede in het werk „La Franc-Maçonnerie Française et La Préparation de la Révolution" van Gaston Martin als volgt: „....la

[1]) G. Huard. „L'art royal", blz. 217.

Maçonnerie, fille de la philosophie française, a préparé la Révolution, ou plus exactement, par sa propagande incessante, a préparé peu à peu les esprits à des réformes qui auraient pu se faire pacifiquement sans l'intransigeance de la plupart des privilégiés, sans l'alliance, toute contraire à la tradition monarchique, de la Cour avec ses privilèges".

Andersdenkenden, maar daarom nog geen consequente bestrijders der Vrijmetselarij, zijn de Calvinisten, omdat zij uit geheel andere beginselen leven. Geeft de humanistische levensbeschouwing, dus ook de maçonnieke, een belangrijke plaats aan den mensch, zoo is er volgens het Calvinisme geen vezel in de menschelijke persoonlijkheid, die niet door God wordt beheerscht. God bepaalt zijn denken, willen en handelen.

In zijn Deputatenrede van 22 April 1909, getiteld „Wij Calvinisten", zegt Dr. A. Kuyper: „Er is niets op aarde, van den vlinder die over het bloemperk zweeft, tot den machtigsten Monarch, die op den troon zit, of God Almachtig beheerscht alle leven en alle levenskracht tot aanzijn, heeft voor alle leven Zijn wil verordend en beschikt over aller leven vrijmachtig naar

zijn Goddelijk bestel. Alle creatuurlijk leven, alle persoonlijk leven en zoo ook alle actie in maatschappij en staat heeft zijn eere te dienen."

Vrijmetselarij, hoewel religieus, brengt geen bepaalde godsvoorstelling in de verhoudingen der menschen en hunne levensproblemen; het Calvinisme wil alles doen geschieden ter eere van God. „De Calvinist leeft bij het woord van Paulus, in overeenstemming met de geheele heilige schrift: uit God, door God, naar God (volgens Zijn wil) en tot God, strekkende tot God, strekkende tot Zijne eere, zijn alle dingen." [1])

Tegenover de vraag van den Vrijmetselaar: Hoe worden de menschen beter? zal de Calvinist de vraag stellen: Hoe komt God het meest tot Zijn eere?

Volgens den Calvinist heeft de mensch zich geheel te richten naar de Openbaring, die te vinden is in de alles zeggende, regelende en verklarende Heilige Schrift; voor den Calvinist is dan ook niet de mensch wetgever, maar is God de wetgever, en de Bijbel, Gods Woord, is niet enkel de oorkonde *van* de Openbaring, maar tegelijkertijd *is* zij de Openbaring (sommige Calvinisten:

[1]) Ds. C. N. Impeta. Gereformeerd Jongelingsblad. 30-1-31.

Dr. Kuyper, Dr. Bavinck en Dr, Geelkerken hebben een andere opvatting). In onze loges ligt de Bijbel op het altaar in den Tempel, opengeslagen bij het Johannes-evangelie, waar gesproken wordt van het Licht, dat schijnt in de duisternis, maar de duisternis heeft het niet gegrepen. De Bijbel ligt daar, omdat hij het probleem van den mensch in zelden geëvenaarde grootschheid behandelt en omdat het Goddelijke zich waarneembaar kan manifesteeren en zich steeds aan het menschelijke kenvermogen kenbaar gemaakt heeft.

De Vrijmetselarij hecht groote waarde aan symbolen en symboliek; het Calvinisme schijnt daar niet voor te gevoelen. Dr. Abr. Kuyper zeide in zijn rede over het veldwinnend ritualisme, gehouden voor de Historical Presbyterian Society te Philadelphia (zie De Heraut van 18 en 25 December 1898): „Het heidendom, beroofd van de openbaring, heeft behoefte aan het symbool en schept het in zijn afgoden. Symbool beteekent een fictieve band tusschen het onzichtbare Oneindige en het zichtbare eindige. Symbolisme is het grijpen van iets uitwendigs en materieels, waarop de verbeelding den stempel mag zetten van het onzichtbare

en onuitsprekelijke. Het symbool is de tusschenschakel, aan de eene zijde verwant aan wat ge kunt zien en grijpen en aan de andere zijde aan wat gij voelt, denkt en u verbeeldt. Zoodra daarom een bewustzijn van het oneindige herleeft in de publieke opinie, vijandig aan de van God gegeven Openbaring, doet zich de vraag naar het Symbool noodwendig en onmiddellijk gelden. De Vrijmetselarij bedoelt het oneindige, maar verwerpt alle Openbaring en daarom is zij begonnen en voortgegaan met het meest ontwikkelde en uitgewerkte symbolisme. Zoo staan Openbaring en symbolisme krachtens hun beginsel tegen elkander over."

Behalve de andersdenkenden krachtens hunne godsdienstige overtuiging, kent de Vrijmetselarij nog andersdenkenden op grond van hunne afwijkende opvattingen omtrent mensch en maatschappij. Dat b.v. het Communisme niets van de Vrijmetselarij moet hebben, en omgekeerd, wordt reeds daardoor verklaard, dat het Communisme direct een dictatuur medebrengt, hetgeen diametraal tegenover het vrijheidsbeginsel der Vrijmetselarij staat. Lenin noemde vrijheid en verdraagzaamheid een „burgerlijk

vooroordeel". (Dr. J. L. Snethlage. „Vragen van Nu".) Om dezelfde reden was Vrijmetselarij onder fascistische dictatuur in Italië ook niet langer „georganiseerd" bestaanbaar. Wij willen hiermede zeggen, dat de organisatie wel van staatswege kon worden verboden; de geestelijke inhoud en levensbeschouwing der Vrijmetselarij was daarmede allerminst verdwenen.

Het Socialisme staat niet tegenover de Vrijmetselarij, want het heeft het altruïsme tot grondslag; een sociaal-democraat echter, die b.v. den klassenstrijd predikt op een wijze, die slechts klassenhaat kan verwekken, zou bij ons niet worden toegelaten, evenmin als zij, die het historisch-materialisme als eenig element van levens- en wereldbeschouwing aannemen.

Verder zijn er in den laatsten tijd geestelijke stroomingen ontstaan, die evenmin met de humanistische en vrijheidsgedachten der Vrijmetselarij zijn te rijmen. Het is de geestesgesteldheid, die geboren is onder den invloed van den na-oorlogstijd. „De humaniteitsgedachte is neerhalend; ze wil in vage algemeenheden alles waardeeren en brengt tot twijfel, tot dilettantisme, tot niet-meer-waardeeren," zegt de r.-k. Ir. Dr. E. H. M. Beekman in „God, Techniek,

Wetenschap", bldz. 400. Met één pennestreek komen de groote mannen uit den tijd der Renaissance, en later een Erasmus, Spinoza, Voltaire, Fichte, Goethe enz. in het dilettantisme terecht. Hitler noemt de humaniteit een „mengsel van domheid, lafheid en ingebeeld beterweten".

In een opstel „De Staatkundige Theorie van het Nationaal-Socialisme" in De Opbouw, deelt Mr. Dr. A. A. van Rhijn het een en ander over deze beweging mede „die evenals het Fascisme culmineert in het nationalisme. De natie is eenheid, moeder en God tegelijk. Daarom vraagt het Nationaal-Socialisme geen gelijkwaardig krachtcentrum naast zich, onverschillig van welken aard, derhalve noch de christelijke liefde, noch de Vrijmetselaars-humaniteit, noch de roomsche wijsbegeerte".

De bekende schrijver Thomas Mann heeft een redevoering gehouden, later in brochurevorm verschenen, over het Nationaal-Socialisme; hij betoogde: „De menschheid schijnt als een troep uitgelaten schooljongens te zijn weggeloopen uit de humanistisch idealistische school van de negentiende eeuw en onze tijd vertoont in vergelijking tot de moraliteit van

die school in moreel opzicht een diepe inzinking."

„.... en we hooren dan ook de leer verkondigen, dat het denkbeeld der vrijheid bij den burgerlijken ouden rommel is gesmeten. Maar de volgens deze leer afgeschafte vrijheid verschijnt toch weer in de moderne gestalte van verwildering en hoon op een voor uitgediend gescholden humanitaire autoriteit, als losbandigheid der instincten, emancipatie van de ruwheid, dictatuur van het geweld."

Doch ook buiten deze kringen ziet men een kentering ten aanzien van eeuwen gegolden hebbende levenswaarden, die ook geestelijk eigendom der Vijmetselarij zijn. In een eenigen tijd geleden gehouden vergadering der Kant-Gesellschaft te Halle werd uitvoerig de tegenstelling „Idealisme" en „Realisme" besproken. Van den eenen kant werd betoogd, dat het Ideaal de mate van vervolmaking der werkelijkheid bepaalt; want de Geest was er vóór de openbaring in de stof; zooals de gedachte gaat vóór het ding, het Algemeene vóór het Bijzondere, zoo is het bouwplan er vóór het bouwwerk en zoo moet het Ideaal er zijn, vóór de verwezenlijking er van kan tot stand komen. Geen opbouwend werk

kan tot stand komen zonder het leidende denkbeeld, dat alle handelingen doordringt. Van den anderen kant werd betoogd, dat het realisme van de stelling uitgaat, dat er in de wereld krachten aanwezig zijn, die ons zijn en ons handelen beslissend bepalen; het schouwt niet *in* den mensch, maar beziet den mensch in de verhoudingen tot de uiterlijke levensvoorwaarden en omstandigheden.

Deze beschouwing gaat lijnrecht in tegen de maçonnieke leer, dat de zelfkennis den mensch verschillende normen leert kennen, die zijn doen en laten beheerschen; die normen liggen in hem en niet in de wereld daarbuiten; het naar binnen gekeerde leven brengt Openbaring, brengt het Licht.

Als curiositeit dient nog melding te worden gemaakt van de bestrijding der Vrijmetselarij door Generaal Ludendorff en zijne echtgenoote, die een oceaan van geschriften verspreiden over „Die Vernichtung der Freimaurerei". Om het grappige, of het zielige, van die bestrijding aan te toonen kunnen wij volstaan met één citaat uit een geschrift van den Generaal: „Krieghetze und Völkermorden", waar hij zegt: „Die Freimaurer haben den Charleston

erfunden um dadurch zu zeigen, dass die ganze Welt nach ihrer Pfeife tanzt"; en Mevrouw Ludendorff komt tot de ontdekking, dat Luther, Lessing, Mozart en Schiller op bevel van een geheime joodsche en vrijmetselaarsorganisatie zijn vergiftigd; Schiller werd door „broeder" Goethe vermoord omdat hij was opgestaan tegen de macht van Juda, Rome en de vrijmetselaars!

Bien étonnés de se trouver ensemble!

Vrijmetselarij en Rome.

Nadat de Vrijmetselarij in 1717 in haren tegenwoordigen vorm was georganiseerd, verscheen reeds 28 April 1738 de eerste Encycliek van Paus Clemens XII „In Eminenti," waarbij de Vrijmetselarij werd verdoemd. In het kort komt deze Bul hierop neer. De Paus heeft bij geruchte (dus niet krachtens feiten) gehoord van geheime genootschappen onder den naam van Vrijmetselaren; hij acht het zijn plicht te waken, opdat dit slag van menschen niet als dieven het huis inbreke en als vossen den wijnstok verniele, noch het hart der eenvoudigen bederve, noch in het geheim hen met zijn vergiftige dol-

ken doorbore. Daarom, en op grond van nog meer boosaardigheden der Vrijmetselaren, verbood hij de toetreding tot hunne gezelschappen op straffe van excommunicatie.

Het effect van de proclamatie van den Heiligen Vader was nihil.

Paus Benedictus XIV kondigde 17 Mei 1751 zijn Bul „Providas" af, waarin hij de verklaringen van zijn voorganger bevestigde. Het effect van dit stuk was nihil. 13 Augustus 1814 volgde de Bul „Sollicitudo omnium" van Paus Pius VII; bevatte geen nieuws; effect nihil. De volgende pauselijke Bullen zullen wij onvermeld laten, en alleen nog aanstippen, dat de bul van Leo XIII zegt „dat doel en strekking dezer secte (de Vr.) in misdaad en schande te vinden is".

Men weet niet waarover zich meer te verbazen: over de onkunde en de onjuistheden van die onfeilbare pausen, of over de totale afwezigheid van elk christelijk sentiment bij deze Stadhouders van Christus.

De Heer Fr. Lieftinck zeide dan ook in de zitting van de Tweede Kamer op 9 December 1913 over den banvloek, door de Pausen over de Vrijmetselarij uitgesproken: „Om het Chris-

telijke van zoo'n banvloek ook op deze plaats te doen hooren, zou ik wel willen, dat de geachte afgevaardigde uit Elst (dat was de R.-K. heer Van Wijnbergen) dien banvloek eens uit het Latijn in het Nederlandsch vertaalde. Dan zou men eens zien, hoe Christelijk zoo'n ding samengesteld is, waarin men vervloekt wordt in al zijn geestelijke en lichamelijke functies, tot in de kleinste toe. Dan moest die geachte afgevaardigde die vertaalde banbul hier eens voorlezen.... Die voorlezing zou dan op indrukwekkende wijze geschieden, maar men zal het wel laten; dat durft men niet en dat mag men niet." Het spreekt vanzelf, dat die verderflijke Vrijmetselarij schuld is aan alles, wat er voor kwaad in de wereld gebeurt en dat de R. K.-pers iedereen tot Vrijmetselaar promoveert als dat noodig is, om het kwade te bewijzen. Wilson, Clémenceau, Poincaré, Briand, Herriot, enz., die nimmer Vrijmetselaar zijn geweest, worden bij verschillende gelegenheden hardnekkig als Vrijmetselaar in het geding gebracht. Dat zulks herhaaldelijk gedocumenteerd wordt weersproken, is geen beletsel om er unverfroren mede door te gaan.

De lijst der zonden van de Vrijmetselarij is

lang en slechts enkele zonden zullen wij vermelden als illustratie der methode van verdachtmaking, en voorts als bewijs, dat lezers van Roomsche lectuur klaarblijkelijk alles slikken.

De verregaande en steeds verdergaande zedeloosheid op het gebied der vrouwenkleeding is schuld der „loge", de geheime macht, die de zedelooze mode maakt. Deze wordt ontworpen door mannen, in den regel Parijsche Joden en Vrijmetselaars. De lijkverbranding is een maçonniek strijdmiddel tegen de R.-K. Kerk; wij hebben de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gesticht (klaarblijkelijk iets zeer afkeurenswaardigs), de Volkenbond is door de Vrijmetselarij opgericht en zij houdt den Paus er buiten, de zaak der valsche bankbiljetten in Rumenië, het spoorwegongeluk waarbij de staatsman Hellferich om het leven kwam, enz. enz., en nog veel meer staat op rekening der Orde.

Natuurlijk is de wereldoorlog het werk van de Vrijmetselarij en hoewel deze even dwaze als ergerlijke beschuldiging herhaaldelijk weersproken is, wordt zij toch steeds herhaald. Een volledige beschrijving van het proces tegen de

moordenaars van Sarajewo heeft Albert Mousset gegeven in zijn boek: „L'Attentat de Sarajewo. Documents inédits et Texte intégral des sténogrammes du procès". Vóórdien was reeds een uitgebreid werk verschenen van zekeren Professor Pharos, schuilnaam van den Jezuïetenpater Puntigam. Diens voorstelling van het proces is, vergeleken met het werk van Mousset, een aaneenschakeling van verdraaiing, eigen bijvoegsels, weglaten van de meest markante zaken. In een brochure van Dr. S. Kekule von Stradonitz is deze vervalsching uitvoerig aangetoond door de beide teksten naast elkander te doen afdrukken.

Tot zoover; wij hebben, jammer genoeg, enkele staaltjes uit de omvangrijke litteratuur van uitlatingen van R.-K. zijde moeten vermelden om geest en strijdwijze in die kringen aan te toonen.

Wanneer men nagaat, dat Rome de Vrijmetselarij uitsluitend bestrijdt met onwaarheden, dwaasheden en methodische verdachtmaking, dan vraagt men zich toch wel eens af, of men daar dan geheel blind is voor het feit, dat daarmee niets, maar dan ook absoluut niets wordt bereikt, doch men bovendien zich in de oogen

van anderen verlaagt. Wat te denken van een Bisschop van Breda, die zijn geloovigen toespreekt over „Zondagsheiliging" (zie het Dagblad van Noord-Brabant van 20 November 1929) en o. a. zegt: „'t Zijn de goddeloozen, de geheime machten, de vrijmetselarij of de loge, die allerlei feesten en vermakelijkheden op Zon- en Feestdagen organiseeren met een antigodsdienstig doel, om onze geloovigen van den godsdienst, van de Kerk, van den priester af te houden. In het geniep trachten zij hun doel te bereiken."

Op Zondag 5 Juni van dit jaar had te Arnhem een voetbalwedstrijd plaats tusschen Duitsche en Nederlandsche Roomsch-Katholieke voetbalclubs. Was dus deze wedstrijd door „de loge" georganiseerd? Heeft de geheele R.-K. geestelijkheid dien van te voren bekenden wedstrijd dan niet kunnen beletten? Moet men dan niet krachtens de uitlatingen van den Bisschop van Breda tot de conclusie komen, dat de invloed van de R.-K. geestelijkheid nihil is en dat die Kerk met al haar diensten, vormen, gebruiken en tucht niet in staat is de geesten van hare leden te beheerschen? Het gaat intusschen niet uitsluitend tegen de Vrijmetselarij,

hetgeen blijkt uit de wijze waarop men zich uitlaat over het Protestantisme; men denke maar aan de beruchte Borromaeus-Encycliek van Pius X.

Inderdaad, Vrijmetselarij en Rome zijn verklaarde tegenstanders; op de Persconferentie in zake de Vrijmetselarij op 8 November 1930 te 's-Gravenhage door het Hoofdbestuur der Orde gehouden, heeft Ds. A. E. F. Junod het zoo duidelijk mogelijk gezegd, dat er is „een principieele tegenstelling, een antithese van den wortel af".

Tegenover de Vrijmetselarij, die met kracht en beslistheid handhaaft het recht der eigen persoonlijke overtuiging, staat Rome, dat van zijn geloovigen onvoorwaardelijke gehoorzaamheid eischt, zonder dat daarbij met het persoonlijk inzicht der leden rekening wordt gehouden. Niet op eigen overtuiging komt het aan, maar op gehoorzaamheid. Een gehoorzaam zoon der Kerk te zijn is de hoogste lof, die aan een Katholiek gegeven kan worden. Ja, de Roomsche Kerk gaat, krachtens haar systeem, zoo ver, te beweren, dat de geloovige niet eenmaal behoeft te kennen de leer der Kerk, die hij belijdt; het is voldoende, dat hij verklaart, alles te zullen gelooven wat de Kerk leert en nog leeren zal. Alle

persoonlijke overtuiging is uitgeschakeld en van geestelijke vrijheid is geen sprake. Tegenstanders van Rome zijn wij ook, omdat wij natuurlijk de volledige vrijheid van godsdienst eischen. In de zitting van de Tweede Kamer van 19 Juni 1924 verklaarde Mr. Van Schaik: „Tegen de vrijheid van godsdienst, d. w. z. van andere godsdiensten en belijdenissen dan de Katholieke, hebben wij, zonder intusschen een recht daarop te erkennen of zulks als een begeerenswaardig goed te beschouwen, geen bezwaar, indien en voorzoover het algemeen belang zulks vordert; zij mag echter niet worden toegestaan als en voorzoover zij zeer schadelijk zou zijn voor het algemeen belang."

Wat onder het algemeen belang (dan in Nederland) moet worden verstaan, zou natuurlijk eventueel de R.-K. Staatspartij, d. w. z. de Kerk, d w. z. iemand in Rome wel uitmaken.

In de Engelsche uitgave: „Wat ik geloof?" staat onder kerkelijke goedkeuring het artikel: „Het geloof der Katholieken" van pater Knox en daar kan men op pag. 241 en 242 lezen wat een sterke katholieke meerderheid zou doen; de katholieke opvoeding zou algemeen moeten zijn, en gevangen genomen en verbannen zouden

worden degenen, die nieuwe leeringen hebben. Het Landsbestuur van een Katholieken staat moet niet terugschrikken voor onderdrukkende maatregelen om de heerschappij der Katholieke beginselen te verzekeren.

Sedert Alva heeft men niets geleerd en niets vergeten.

En nu nog de uitspraak van den Franschen journalist Louis Veuillot, dat de Roomsch-Katholieken voor zich de vrijheid opeischen krachtens het liberale beginsel, doch andersdenkenden die vrijheid krachtens het R.-K. beginsel zullen onthouden.

Natuurlijk is de strijd voor de Vrijheid niet een zaak van uitsluitend maçonnieke zijde en tot slot van dit gedeelte van onze beschouwingen halen wij dan ook aan, wat de Politieke Hoofdredacteur van „Het Vaderland" schreef in een artikel „Liberaal" (De vrijheid van andersdenkenden): „De vrijheid voor allen te willen is allereerste eisch voor wie rust en vrede wil in onze gemengde bevolking. Het hervormigsprogram van thans wijlen de Liberale Unie sprak het uit, dat voor den bloei van onze Volksgemeenschap in het heden en in de toekomst de Staatkunde gericht behoort te zijn

op geleidelijke uitbreiding en verhooging van zedelijk, geestelijk en stoffelijk welvaren van het geheele volk, samengaande met eene harmonische verhouding tusschen de belangen van individuën en groepen en die van het geheel, en dat het hoofdbeginsel, dat het streven naar bereiking van dit doel moet beheerschen, het beginsel der vrijheid is."

Men vergelijke deze beginselverklaring eens met de artikelen 2 en 3 van de Ordegrondwet der Vrijmetselarij.

De ontwerper van die beginselverklaring der Liberale Unie was wijlen Prof. G. A. van Hamel.

Om misverstand te voorkomen, dient nu nog uitdrukkelijk verklaard te worden, dat onderscheid moet worden gemaakt tusschen godsdienst en kerk. De kerk is een menschelijke organisatie, het vereenigen en vereenigd samenkomen van geloofsgenooten. Elke menschelijke instelling, met hare beginselen, haar doel en streven, blijft onderworpen aan de beoordeeling van de medemenschen. Over den godsdienst van den medemensch komt niemand eenig oordeel toe.

Al is dus hiervoren de Roomsch-Katholieke

Kerk in haar aard en strekking besproken en gecritiseerd en al verwerpt de Vrijmetselarij te eenenmale zeer veel van dezer moreele en sociale beginselen en gedachten, zoo is hier van een stelling nemen tegen den godsdienst der Katholieken geen sprake. In verband hiermede worde b.v. gewezen op een artikel in het Maçonniek Tijdschrift, waarin wordt aangegeven wat men van Rome kan leeren en o. a. melding wordt gemaakt van de offervaardigheid der Katholieken; geen moeite, geen opofferingen zijn voor hen te groot en de stoffelijke middelen worden in zeer ruimen zin door allen met liefde gegeven.

Aan een door een Vrijmetselaar in een vrijmetselaarsloge hier te lande gehouden voordracht over „Beoordeeling en Waardeering van het Roomsch-Katholicisme" wordt het volgende ontleend.

Het R.-K. Christendom is warm, levend, echt, een religieuse macht van beteekenis in onzen tijd, in zijn eigen soort van grooten rijkdom, fijnzinnigheid en soepel aanpassingsvermogen, overwaard om van nabij bezien te worden. Er is veel in, dat, zoo wij het slechts trachten aan te voelen en te begrijpen, ons bewust zal maken,

welke diepe psychische krachten hier aan het werk zijn, welke religieuse oer-instincten zich binnen die, ietwat onaantrekkelijke omtuining der Kerk juist zoo voortreffelijk kunnen uitleven. De spreker denkt aan brandende kaarsen, gekleurde vensters, aan den ontroerenden zang der knapenkoren, aan de fascineerende galmen der litaniëen, aan fijn gesneden gestoelten en kleurige priestergewaden, en ongetwijfeld hebben wij buitenstaanders het recht in deze stemmingsbehoefte een der wortels te herkennen, waardoor het R.-Katholicisme een zielemacht is en blijven zal, bevriend met al wat er aan aesthetische eeuwigheids-ontroering in een mensch kan leven."

Wij moeten ons beperken in de aanhalingen, maar nog datgene vermelden, waarmede de spreker zijn rede besluit.

„Heel deze wondere kerkbouw weegt voor mij niet op tegen den evangelischen eenvoud, de vrijheid des geestes, de ethische spankracht des geloofs, die ik bij het Protestantisme heb gevonden. Dit is geen weerlegging. Trouwens, hoe zou men ooit een feit kunnen weerleggen, vooral een feit der religie? Maar ik wil gaarne helpen bouwen aan het Christendom der toe-

komst, waarin deze zooeven genoemde schatten van de evangelische religie, met de beste tendenzen der Katholieke vroomheid versmolten, dienen zullen de edelste aspiratiën van het Ideaal der Humaniteit."

Aldus sprak een Vrijmetselaar in een Vrijmetselaarsloge over andersdenkenden.

SLOTWOORD.

Men zegt soms: de Vrijmetselarij is uit den tijd; Vrijmetselarij met hare geheimzinnigheid is verouderd en al die ceremoniën zijn oude franje. In geen enkel tijdvak der menschelijke ontwikkeling is zij echter overbodig gebleken en zij is meer dan ooit noodig voor den tegenwoordigen tijd. Het beeld van dien tijd is niet fraai, want de menschheid gaat ongemerkt naar lager geestelijk en zedelijk peil; velen kunken geen levensdoel meer vinden en men staart zich blind op Staat en Gemeenschap, met voorbijgang van de waarde der persoonlijkheid.

In „Die neuentstehende Welt" spreekt Keyserling van drie typen, die thans de samenleving beheerschen: de chauffeur, d. w. z. de ingenieur en de bedrijfsleider in de gevorderde landen, en de bolsjewist en de fascist in de achterlijke landen; hij bedoelt die typen natuurlijk symbolisch.

Techniek, overdreven eenzijdige verstandelijke ontwikkeling en het niet-maathouden in de uiterlijkheden en de uiterlijke verhoudingen hebben de menschen en vooral het opkomend geslacht in een verkeerde richting gestuwd.

De Vrijmetselarij zou uit den tijd zijn? Maar wat heeft zij dan voor de menschen nu toch nog te zeggen?

Is het streven om mensch en menschheid op hooger geestelijk en zedelijk peil te brengen, hoewel de Vrijmetselarij niet beveelt welken weg men daartoe moet gaan, niet een levensuitgangspunt en in zijn algemeenheid toch een duidelijke aanwijzing van een levenstaak voor ieder mensch? Zullen door de door haar beoogde veelzijdige en harmonische ontwikkeling de mensch en de menschheid niet verder komen, beter worden en gelukkiger zijn, dan door de eenzijdige vorming van „Gehirnexistenzen" en „Menschen mit toten Seelen"? Waar is hùn levensgeluk?

Zal de menschheid zuiverder worden gezien door de maçonnieke erkenning van de hooge waarde der menschelijke persoonlijkheid en door de onderlinge verhouding der menschen met die erkenning te beheerschen, dan wel door een

samenleving waarin het Collectief begin en einde is van opvoeding, staatkunde en moraal en waar de eenling verre ten achter komt te staan ten opzichte van het algemeen, de Staat „God en Moeder" tegelijk is?

Het Humanisme der Vrijmetselarij is een eeuwigheidsgedachte, die er was van het oogenblik af, dat men zich rekenschap gaf van medemensch en omringende wereld, en die er zal zijn, zoolang er nog menschen op de aarde wonen. Daar kan op den duur geen machtspreuk tegenop, dat Humanisme „neerhalend" zou zijn of „een mengsel van domheid, lafheid en ingebeeld weten". Tegenover dikke woorden staat de ervaring van eeuwen en het rotsvaste vertrouwen in de toekomst.

Al die tegengestelde stroomingen zijn niet bestaanbaar, als zij niet gepaard gaan met en steunen op de beperkingen of het beletten der vrijheid van denken.

„Dat geen macht van hel, hemel of wereld in staat is om de vrijheid van denken te kort te doen, is het noodzakelijk gevolg daarvan, dat de onwaarheid ondenkbaar, de onnatuur onbestaanbaar is. De geschiedenis toont aan, hoe instellingen, die er naar streven de uitoefening

der denkvrijheid te belemmeren, door dat streven zichzelf te gronde richten." [1])

De gedachten en beginselen der Vrijmetselarij daarentegen zijn die, welke blijkens de beschavingsgeschiedenis der menschheid steeds de evolutie der menschen hebben beheerscht en het vrije denken hebben beschermd.

Het Christendom met zijn humanitaire beginselen, die denzelfden geest ademen als onze humanistische beginselen, verdrong het in veel opzichten barbaarsche heidendom; de Renaissance bracht de hooge waarde der menschelijke persoonlijkheid naar voren. Dan weer reactie in de donkere middeleeuwen met priesterregeering en inquisitie, maar eindelijk Luther met de Reformatie. De werkende stand komt meer op en bloeiende gilden ontstaan met een religieuse symboliek en bevordering van de broederschapsgedachte; de boekdrukkunst brengt wetenschap, die totdusver slechts eigendom was van enkelen.

Copernicus, Galilëi, Keppler, Spinoza, Rousseau en andere geesten brengen meer licht. Dan de geweldige Fransche Revolutie, wel is

[1]) Encyclopaedisch handboek van het moderne denken. II, blz. 539.

waar met hare tijdelijke weerzinwekkende terreur, maar met de triniteitsgedachte van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap als resultaat. In de negentiende eeuw de opkomst en bloei van het Liberalisme, uitgroeiend tot een democratische levenshouding. De sociaal-democratie brengt de arbeidersklasse op beter levenspeil, ook geestelijk-zedelijk (men denke aan haar strijd tegen het drankmisbruik), de vrouwen verkrijgen de haar toekomende rechten en de plaats, die zij in de samenleving kunnen en moeten innemen.

In dit alles openbaart zich, dat de Vrijmetselarij niet ten onrechte uitgaat van „een vast vertrouwen in een den mensch en de menschheid voortstuwende geestelijke en zedelijke wereldorde"; een vertrouwen, dat wijlen Prof. Heijmans zoo kernachtig weergeeft aan het slot van zijn nog steeds waardevolle rede „De toekomstige eeuw der Psychologie" met de woorden: „Er is een godheid in ons en wij ontgloeien als zij ons in beweging brengt. Dan zal eindelijk beginnen vervuld te worden de steeds weer teleurgestelde en in ieder nieuw geslacht steeds weer opbloeiende hoop, die haar zuiverste uitdrukking heeft gevonden in het simpele

woord van den ouden mysticus: *ik geloof, dat alles eenmaal goed zal worden.*"

Is aard en vorm van ons vereenigingsleven verouderd?

„In het geestelijke kan niemand alleen staan. Het mooiste is deze verhouding: rijke groei der afzonderlijkheden op een vruchtbaren bodem der algemeenheid." [1])

Steeds is een verband noodig om den enkeling te steunen, die, als hij aan zichzelf is overgelaten, blootstaat aan dwaling en mistasten; maar hoe nauwer, inniger en dieper gevoeld het verband is, des te scherper is gewoonlijk de afsluiting van het profanum vulgus.

Leven is samenleven; wie alleen door het leven wil gaan met eigen plannen en ideeën, blijft onvruchtbaar. Wie de waarde van ons logeleven ontkent, ziet over het hoofd „dat ook de band van vriendschap en liefde, het samen overleggen en samen voelen, *het eens van zin zijn* een noodzakelijkheid is" [2]).

Vrijmetselarij werkt in het verborgene! de he-

---

[1]) Dr. M. C. van Mourik Broekman. „Het karakter der massa" blz. 61. Religieus-Soc. Vragen.

[2]) Dr. C. U. Ariëns Kappers. „Zielsinzicht en Levensopbouw".

dendaagsche mensch eischt openbaarheid! Inderdaad, men doet tegenwoordig haast niet anders dan eischen, d. w. z. van anderen; zou men niet eens wat van zichzelf gaan eischen? Vrijmetselarij is vreemd aan het verborgene, maar omdat zij een geestelijk-zedelijk werkende kracht is, werkt zij in stilte, zooals de stille kracht van den Eeuwige in het heelal werkt, stil, verborgen en geheimzinnig.

Wijlen Ds. A. C. Schade van Westrum schreef eens in het Maçonniek Tijdschrift: „Het is bij de gratie van die stille kracht, dat de Vrijmetselarij tot dusver heeft geleefd en dat zij ook in de toekomst zal blijven voortbestaan. Het is ons goed dat te weten, vooral in den tijd, dien wij thans beleven. Aan openbaring van kracht ontbreekt het niet. Maar het is niet die kracht, die stille gaat door de wereld en haar werk doet in het verborgene.

Maar wanhopen wij omdat in den winter de akkers zoo doodsch zijn en boomen en heesters zoo kaal? Neen, want wij weten, dat onzichtbaar, in het verborgene de stille kracht der natuur werkt ook in den doodschen akker.

Zoo wordt ook gebouwd de geestelijke tempel der humaniteit. En zoo wordt hij herbouwd op

de puinhoopen van wat onderging. En iedere nieuwe tempel, die verrijst, is schooner en beter dan die onderging, omdat het nieuwe geslacht van hen, die er aan arbeiden mogen, door den strijd, die werd gestreden en het leed, dat werd geleden en de beproevingen, die werden doorstaan, is gesterkt, gelouterd en geheiligd."

Door kruis en leed naar de Kroon, door chaos naar recht en orde, door duisternis naar het Licht, struikelen en opstaan, worstelen en overwinnen, zoo ziet de Vrijmetselaar zijn levensgang, den levensgang van den mensch. Steeds strevend om te worden beter mensch, immer strevend om den medemensch een beetje geluk deelachtig te doen worden.

Als de Meester-Vrijmetselaar Goethe aan het eind van zijn Meesterbouwstuk de ziel van Faust ten hemel laat stijgen, zingen de engelen:

Wer immer strebend sich bemüht,
Den können wir erlösen.
Und hat an ihm die Liebe gar
Von oben teilgenommen,
Begegnet ihm die selige Schar
Mit herzlichen wilkommen.

„Op geen enkel gebied bereikt de mensch het

volmaakte, dat slechts in den Eeuwigen Geest gedacht kan worden.

Geen Alpentop reikt in den Hemel, maar zich op te worstelen naar hun grootschen bouw in stralend licht, dat doet niemand te vergeefs, noch voor zichzelven, noch voor zijn medemenschen."

WIE O. A. VRIJMETSELAAR WAREN [1])

Kunsten, wetenschappen.

Elias Ashmole
A. M. Ramsay
J. Th. Desaguliers
J. Anderson
Em. Swedenborg
Voltaire
Wiliam Hogarth
Diderot
Montesquieu
d'Alembert
F. G. Klopstock
J. G. Fichte
G. A. Bürger
Matthias Claudius
F. Freiligrath
C. A. Helvetius
G. E. Lessing
J. Haydn
J. de Lalande
Chr. M. Wieland
J. H. Houdon
J. G. von Herder
Goethe
W. A. Mozart
Robert Burns
J. G. Fichte
prof. A. P. N. Franchimont
prof. dr, H. C. Rogge
B. Thorwaldsen
J. B. Greuze
Horace Veret
Larochefoucauld
De Hérédia
Edm. About
Jules Claretie
Walter Scott
F. A. Boieldieu
J. Ragon
C. C. F. Krause
A. von Chamisso
G. Meyerbeer
J. M. Comte

[1]) Hierbij zijn geen nog levende personen opgenomen.

E. Littré
F. Bluntschli
Frans Liszt
Louis Blanc
Alex. von Humboldt
Elisée Reclus
Auerbach
Barthold
A. von Kotzebue
Jean Paul (Richter)
Byron
Mark Twain
A. Conan Doyle
Ch. Kennedy
Franz Abt
H. Schliemann
Goblet d'Alviella
E. Legouvé
Sullivan
W. F. G. Nicolaï
J. H. Völlmar
Dunkler
Joh. M. Coenen
W. Hutschenruyter
Jan Morks
J. H. Lubeck
J. van Lennep
Joh. Kinker
C. Vosmaer
Multatuli
Prof. Dr. Jan ten Brink
J. E. Banck
Lod. Muller
G. L. Kepper
Justus van Maurik
A. Winkler Prins
Chr. Nuys
W. Holtrop
J. F. Helmers
H. M. Krabbé
J. Ph. Koelman
Raden Saleh

Staatslieden

Benjamin Franklin
Frederik de Groote
George Washington
M. de Condorcet
de Mirabeau
Von Stein
Von Hardenberg
Cambacérès
Danton
Camille Desmoulins
Leopold I van België
Kossuth
Mazzini
Garibaldi
Koszciusko
Simon Bolivar
Abr. Lincoln
Th. Jefferson
James Monroe
Mc. Kinley
Th. Roosevelt
W. H. Taft
Garfield

Bryan
Em. Arago
Paul Bert
Jules Ferry
Castelar
H. Frère-Orban
Jules Simon
Crispi
J. Andrassy
Gambetta
Em. Combes
Stresemann
M. W. Pretorius
Th. Burgers
Brand
J. H. Hofmeyr

Bekende personen

M. Montefiore (filantroop)
Henri Dunant (stichter v/h. Roode Kruis)
Elie Ducommun (Nobelprijs v. d. Vrede)
A. H. Fried (Nobelprijs v. d. Vrede)
Henri Lafontaine (Nobelprijs v. d. Vrede)
Frédéric Passy (Nobelprijs v. d. Vrede)
Roosevelt (Nobelprijs v. de Vrede)
Schulze-Delitzsch (econoom)
A. M. Kollewijn
H. Pyttersen
Fr. Lieftinck
C. V. Gerritsen
Mr. L. E. Lenting
J. P. R. Tak van Poortvliet
Mr. L. A. J. W. baron Sloet v. d. Beele
L. W. J. K. Thomson
Prof. Mr. M. W. F. Treub
Dr. M. Treub (Plantentuin Buitenzorg)
Prof. P. P. Roorda van Eysinga
Mr. M. C. van Hall
T. H. der Kinderen
E. W. van Dam van Isselt
C. Knapper Kzn.
Dr. G. J. Dozy
Dr. H. H. van Capelle
Mr. J. Nanninga Uiterdijk
Ir. Ph. W. van der Heyden
Dr. H. van de Stadt
Dr. D. Burger
Dr. J. H. H. Hülsmann
Dr. A. T. van Aken
J. M. Pijnacker Hordijk
A. A. Vorstman van Oyen
Mr. J. E. Banck
Mr. A. Ferf
prof. dr. A. H. G. P. van den Es
Jelle Troelstra

Mr. W. Sonneveld
Prof. Mr. J. H. Carpentier Alting
Ds. A. S. Carpentier Alting
Mr. J. P. Vaillant
A. C. Wertheim
Pangeran Ario Poerbo-Hadiningrat

Krijgslieden

Blücher
M. J. P. de Lafayette
H. Nelson
Wellington
Von Scharnhorst
J. B. J. Bernadotte
J. Murat
Kellermann
Hoche
Macdonald
Oudinot
Kléber
Ney
Von Gneisenau
Masséna
Larochejacquelin
Abd-El-Kader
Lord Roberts
Kitchener
Gordon
Bernh. von Saxen-Weimar
Karel v. d. Heijden

NAAM- EN ZAAKREGISTER

A.

afgodsdienst 2.
Allah 2.
alchimistische geschriften 9.
Anderson, Dr. James 33.
Anslo R. 50.
Apple-Tree 10.
Ashmole, Elias 18, 26.
Association Maç. Int. 192.
atheïst 37.
Athelstan, Koning 24.
d'Aumont, Pierre 13.

B.

Banning, C. 53.
Barrès, Maurice 194.
Bavinck, Dr. J. H. 68, 72, 108.
Beekman, Ir. Dr. E. H. M. 207.
Beer, Taco de 120.
Benedictus XIV 212.
Bern 23.
beschouwing, levens- en wereld- 67.
Bierens de Haan, Dr. J. D. 81, 93, 95, 100, 189.
Bischoff, Dr. D. 75.
Boeddha 3.
Boissier, G. 70.
Bolland, Prof. 14, 110, 166.
Boos, Heinrich 29.
Boswell, John 26.
bouwcorporaties 21.

bouwers, geestelijke — 18.
bouwheer 23.
bouwhut 21, 22—24.
bouwmeester 23.
Bouwsteenen, Tijdschrift 8.
Brahma 2.
broederschappen, religieuse 7, 113.
Burer, H. 196, 197.

C.

Calvinisme 100.
Carlyle 134, 170, 171, 185.
Carpentier Alting, Ds. A. S. 133.
Carpentier Alting, Prof. Mr. J. H. 157.
Charges, Old- 35.
Charter van Keulen, 49, 53.
chemie, 9.
Chesterfield 46, 53.
Clavis Philosophiae 17.
Clemens XII 211.
de Colligny 53.
Comenius 27, 30, 35, 36, 73.
company 25, 26.
Confessio Fraternitatis 9.
Confucius 3.
Constitutie van 1723 34.
Cook Manuscript 24.
Couperus 184.
Craft 25.

D.

Désaguliers, Dr. John 33.
dogma 102, 103.

E.

Edwin, Prins 24.
Egypte 6.
Einstein, Prof. 80.
Eleusis 6.

Endres, F. C. 149.
Ethica 20.
Eucken, Prof. 80.

F.

Fama Fraternitatis 9, 16.
Fichte 44.
Dr. Fludd 17.
Francken, Dr. G. J. Wijnaendts 66.
Frans I van Lotharingen 46, 53.
Frederik de Groote 43, 84.
Frederik Hendrik, Stadhouder 50, 51.
Frederiks Vredendal (loge) 49.
Freemasons 15, 17.
Freemasons' Hall 19.
Frindley Societies 31.
Frizius, Joachim 16.

G.

geestelijke bouwers 18.
geestelijk huis 101.
geestelijk en zedelijk 63, 95—97.
gelijkheid in wezen 111.
genootschappen 7.
Gerritsen, T. J. C. 159.
getal 7, 139—145.
Goblet d'Alviella 86.
godloochenaars 35, 37.
godsdienst 36.
godsdienstig leven (buitenkerkelijk) 6.
godsgedachte (ontwikkeling) 2.
gods-idee 2.
godsopenbaring 6.
Goethe 45, 99.
goud, symbolisch — 9.
Gould, R. F. 13, 19.
Grandidier, Abt 21.
Groote Nat. Loge der Nederl. 55.
Grootloge 10.
Grootoosten der Nederl. 55.

Greep en groet 23.
Gunning, Dr. J. H. 182.
Gruber, H. Pater 190.

H.

Halliwell, J. O. 24.
Hamel, Prof. G. A. van 220.
Hamiltone, A. 26.
Hammerhütte 27.
harmonie 150, 157.
Hartog, Dr. A. H. de 95, 96.
Heering, Prof. 194.
Hegel 144.
Hendrik IV 30.
Herder 44.
Hohenzollern 30.
Holk, Dr. L. J. van 174.
Homo Humanus (Romanus) 70.
House Solomonis 18.
Huard, G. 202.
Huijgens, Constantijn 50.
Huijssen 53.
humaniteit 69.
humanisme 29, 69.
Humboldt, von 174.
Huwelijk, Het scheikundig — 9.

I.

idealisme 209.
idee 93, 94, 100, 143.
Impeta, Ds. C. N. 204.
Int. Vrijm. Liga 192.
intuïtief 6.
inwijding 174—176.

J.

Jacob IV 26.
Jehova 2.
Jezus 3.
Junod, Ds. A. E. F. 217.

K.

kabbālâh 149.
Kant 108.
Katsch, Dr. 22.
Kékulé von Stradonitz, Dr. S. 215.
Ken U Zelven 110, 165.
Kerk 3.
Kerk, R.K. 105.
kerkelijk (buiten-) 6.
kerkhervorming 29.
kerkleer 4.
Kerner, Justinus 128.
Keulen 23.
Knox, Pater 218.
Komensky 30.
Königliche Rubin 16.
Koninklijke Kunst 16.
Kracht 149—153.
Kristensen, Prof. Dr. W. B. 135.
Kuijper, Dr. A. 203—206.

L.

lapis philosophorum 9.
Larudan, Abt 41.
latomia 71.
Leo XIII 212.
levenskunst 64—67, 165.
libertijn 35.
Lieftinck, Fr. 212.
Lindeboom, Prof. Dr. J. 74.
lodge 25.
loge 25.
logeion 25.
loggia 25, 71.
logia 25.
logium 25.
Londen 29.
Ludendorff 210.
luge 25.

M.

macrocosmos 7, 143, 166.
Maeterlinck 171.
magie 16.
Mann, Thomas 208.
Manuscript, Cook- 24.
Manuscript, Regius- 24.
Mary's Chapel 25.
Mason Word 15.
masons 18.
Meerum Terwogt, van 14.
Meijer, Ds. J. J. 88.
Meijer, Dr. W. 20, 51.
Melanchton 53.
Merwede, M. van 50.
microcosmos 7, 144, 166.
Mist, J. A. de 52.
Mohammed 3.
Molay, Jacques de 8, 12.
Montagu, Hertog van 33, 34.
Moray (Murrey), Sir Robert 18, 26.
Mourik Broekman, Prof. Dr. M. C. van 174, 229.
Mousset, A. 215.
Mystery 25.

N.

Nassau, Graaf Johan van 27.
Nathan der Weise 118.
nationalisme 193.
Newton 33.
Nicolay, F. 50.
Nobel, A. 53.
Noot, N. v. d. 53.

O.

Old Charges 35.
Oranje 30.
Opperbouwmeester v. h. Heelal 90—92, 113.
Opperwezen 2.

Orde der Johanniter 8.
Orde der Malteezer-ridders 8.
Orde van Pythagoras 7.
Orde van de Tempelieren 7, 12, 13.
Ostwald, Prof. 100.
Overheid 38.
Ontwikkeling, harm. & veelz. 63.

P.

paswoord 23.
Puntigam, Pater 215.
Payne, George 33, 34.
personificatie 2.
persoonlijkheid 98—103.
Philips IV van Frankrijk 8.
philosophorum, lapis- 9.
Pierson, Allard, 104, 178.
Pius VII 213.
Pius X 217.
Plot, Dr. R. 26.
priesters 3.
Pythagoras 7, 143.

R.

Rademacher, J. R. 54.
realisme 209.
Regensburg 23.
Regius Manuscript 24.
religere 77.
religare 77.
religie 75—79.
renaissance 29, 72.
Renan 91.
Rhijn, Mr. Dr. A. A. van 208.
ridderorden 7.
Rome 7.
Rose-Croix Alchymistes 50.
Rosencreutz, Christian 8.
Royal Society 33.
Rozenkruisers 8, 14, 28, 50.

Sagnac, Prof. Ph. 202.
Sanctum Regium 16.
Santing, Adolf 8.
Sayer, Mr. Anton 11, 33, 34.
Schade van Westrum, Ds. A. C. 230.
Schaik Mr. van 218.
Scheikundig Huwelijk, Het — 9.
Scheltema, Mr. J. 49.
Schepper 2, 82.
Schepping 2.
Schmutzer, Prof. Dr. 197.
Schoenmakers, Dr. M. H. J. 151.
Schoonheid 149—153.
Schotland 13.
Scoon of Perth loge — 26.
secret tradition in Frm. 19.
Senden, Dr. G. H. van 84, 132, 186.
Sephiroth 149.
Sharp, Rev. J. 86.
Siegen 27.
Sirks, G. J. 130.
Societas Rosicruciana 10.
Societies of Freemasons 28.
Societies, Friendly — 31.
Society, Royal — 33.
sodalitates 7.
Socrates 165.
Solomonis, House — 18.
Sparnaaij, Dr. K. F. 87.
Spinoza 20, 93.
Staatskerk, Luthersche — 29.
steinmetzen 23.
stichting Grootloge Eng. 32.
Stows Survey 15, 17.
Straatsburg 21, 23.
symballein 134.
symboliek:
  bouw- en steen- 21, 22.
  en Calvinisme 205, 206.
  getallen- 139—146.

kleuren- 137.
licht- 148, 149.
tempelbouw- 146.
voorwerpen 138, 139.
woorden 136.
symbolisch goud 9.

T.

Tagore 188.
Tempel-bijeenkomsten 169—172.
Tempel der Wijsheid 30.
Tempelheeren (Tempelieren) 7, 12, 13, 28.
Tempels, P. 85.
Teijlingen, van 49.
transmutatie 9.
Treub, Prof. Mr. 179.
triniteit 151.

U.

Uttenhove, J. 53.

V.

verantwoordelijkheid 108—111.
Verhaar, Prof. J. P. 198.
vertrouwen 92—97.
Veuillot, L. 219.
Vloemans, Dr. A. 45, 77.
Vrijmetselaren, speculatieve 28.
Vrijmetselaren, operatieve 28.
vrij man 158.
Vrijmetselarij (in-, en —):
andere landen 46—48.
beginselverklaring 59.
bouwcorporaties 21—31.
bouwhutten 22—24.
Calvininisme 203—206.
Duitschland 42.
evolutie 114—117.
Frankrijk 40.

geheimhouding 180—186.
gemeenschap 117—118.
grondslagen 97.
God, godsdienst 35—38, 79—90.
herkomst 11.
humanisme 69—75.
R.K. Kerk 105—107, 124—126.
kerk en politiek 154—155.
levenskunst 64.
nationalisme 193—194.
Nederland 48—55
Oostenrijk 46.
Overheid 38, 39.
religie 75—79.
Rome 211—223.
Rozenkruisers 15—20.
samenleving 154—157.
samenlevingskunst 167—169.
socialisme 207.
symbolen en ritualen 129—153.
toelating, leden 157—159.
toelating, vrouwen 160—164.
verboden in 1735 54.
wereldorde 92—97.
zelfkennis 164—167.
vrijzinnig protestantisme 88.

W.

waarheid 103.
Waite, A. E. 19.
Weenen 23.
Weibertreu 127.
Weinsberg 127.
wereldorde 92—97.
wereldrepubliek 191.
Wester, Prof. Dr. D. H. 46.
Westerbaan, J. 50.
Wieland 44.
Willem III, stadhouder 26.
Wittenberg 29.
Wolf, Herman 99.

woord 131, 132.
Word, The Mason- 15.
Wren, Christopher 26, 33.
wijsheid 149—152.

IJ.

IJork 24.

Z.

Zedelijk, geestelijk en 63, 95—97.
zelfkennis 110, 151, 166, 167.
zelfoverwinning 151.
zelfveredeling 151.